

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ
VATANDAŞLARININ GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ
SURİYELİLERE YÖNELİK PROSOSYAL DAVRANIŞLARI
İLE DİNİ TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ:
ANKARA/ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELİH DEMİRKOL

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ANKARA 2021

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ
VATANDAŞLARININ GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ
SURİYELİLERE YÖNELİK PROSOSYAL DAVRANIŞLARI
İLE DİNÎ TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ:
ANKARA/ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELİH DEMİRKOL

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**PROF. DR. BİLAL SAMBUR
DANIŞMAN**

ANKARA 2021

ONAY SAYFASI

Melih DEMİRKOL tarafından hazırlanan “Türkiye Cumhuriyeti Devleti Vatandaşlarının Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Prososyal Davranışları İle Dinî Tutumları Arasındaki İlişki: Ankara/Altındağ Örneği” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Bilal SAMBUR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv. İnsan ve Toplum Bilimleri Fak.	
Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YEMENİCİ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv. İslami İlimler Fakültesi	

Tez Savunma Tarihi:/....../2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
.....
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tezin içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

04/02/2021

Melih DEMİRKOL

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Vatandaşlarının Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Prososyal Davranışları ile Dinî Tutumları Arasındaki İlişki: Ankara/Altındağ Örneği

Demirkol, Melih

Tezli Yüksek Lisans

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bilal Sambur

Şubat, 2021, xvi + 128 sayfa

Araştırmamız, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sebebiyle ülkelerini terk ederek Türkiye’nin Ankara/Altındağ ilçesine gelen Suriyeli göçmenlere bu ilçede yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının dini motivasyonla yaptıkları prososyal davranışları konu almaktadır. Çalışmamız nicel bir araştırma olmakla birlikte “Kuramsal Çerçeve” bölümünde literatür incelemesine dayalı anlama, anlamlandırma, karşılaştırma, ilişkilendirme, analiz, yorumlama ve değerlendirme yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Bu çalışmada Ankara/Altındağ ilçesinde ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yine bu bölgedeki Suriyeli göçmenlere dindarlık etkisiyle prososyal davranışta bulunmayı destekleyip desteklemedikleri, destekliyorlarsa bunun nasıl ve hangi ölçülerde olduğu tespit edilmeye çalışıldı.

Tez çalışmamız Giriş ve Sonuç bölümleri dâhil beş bölümden oluşmaktadır. “Kuramsal Çerçeve” başlıklı ikinci bölümde Suriyelilerin iç savaş sebebiyle Türkiye’ye gerçekleştirdikleri zorunlu göç; uluslararası koruma kavramı ve Türkiye’deki Suriyelilerin statüsü; Ankara/Altındağ sınırları içindeki Suriyeliler olgusu incelendi. Ayrıca prososyal davranış olarak yardım etme kavramı ve bununla ilgili sınıflandırma, yaklaşım ve etkili faktörler ele alındı. Üçüncü olarak dinlerin yardım etmeye bakışı ve dindarlık ile yardım etme arasındaki ilişki çeşitli açılardan incelendi.

“Dini Motivasyonla Suriyelilere Prososyal Davranış Anketi” ifadelerinde değişkenler bazında farklılık olup olmadığını test etmek için “İki Değişken İçin Ki-Kare Testi” kullanıldı.

“Bulgular ve Yorumlar” başlıklı dördüncü bölümde, katılımcılara uygulanan 20 maddelik anket ifadelerine 5’li likert çerçevesinde sağlanan katılım düzeyleri, kişisel bilgi formunda belirtilen yedi değişkene göre analiz edildi, yorumlandı ve değerlendirildi.

Araştırmamızın bulgularından, Ankara/Altındağ ilçesinde yaşayan yerel halkın Suriyeli göçmenlere prososyal davranış konusunda büyük ölçüde olumlu yaklaşıtları, onlara her türlü prososyal desteği sağlamaya istekli oldukları anlaşılmaktadır. Her değişken içindeki grupların ifadelere genellikle yüksek veya orta düzeyde, bazı grupların ise daha düşük seviyede destek verdikleri görüldü.

Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumayı dini bir görev kabul etme; Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olma; çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesini dini bir görev sayma; ihtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadislerden etkilenererek Suriyelilere hayırda bulunmaya yönelme; Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünme, en yüksek katılım alan maddelerdir. “Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ve “Suriyelileri seviyorum.” maddelerine verilen düşük katılım, bu bölgedeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında Suriyeli göçmenlere karşı bir antipati oluştuğunu ima etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Prososyal Davranış, Dinî Motivasyon, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Vatandaşları, Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler, Ankara Altındağ Örneği

ABSTRACT

The Relation Between The Prosocial Behavior Of The Citizens Of Republic Of Turkey To The Syrian Under Temporary Protection Status And Their Religious Attitudes: The Example of Ankara/Altındag

Demirkol, Melih

Master Thesis

Department of Philosophy and Religious Sciences

Supervisor: Prof. Bilal Sambur

February, 2021, xvi + 128 page

Our research is about the prosocial behavior with religious motivation of the citizens of Republic of Turkey, who live in Ankara/Altındag, to the Syrian refugees who left their countries because of the civil war began in 2011 and moved to Ankara/altındağ province of Turkey. Although our study is a quantitative research, comprehension, interpretation, comparison, association analysis, interpretation and evaluation methods and techniques based on literature review were used in the “Theoretical Framework” section. In this study, it is tried to be analyzed if the citizens residing in the Republic of Turkey in the Ankara /Altındag still under the influence of religiosity support the presence in prosocial behavior to the Syrian refugees in the region, how do they support.

Our thesis study consists of five chapters including Introduction and Conclusion. In the second chapter titled “Theoretical Framework”, it’s examined that the necessary migration of the Syrian because of the civil war, the concept of international protection status of the Syrian in Turkey and the phenomenon of Syrians in Ankara / Altındag. Also, it is discussed that the concept of helping as prosocial behavior and the related classification, approach and effective factors. Thirdly, it is examined the view of religions to help and the relationship between religiosity and helping from various angles.

The questionnaire of “Prosocial Behavior Survey for Syrians with Religious Motivation”, it is used the “Chi-Square Test for Two Variables” to test whether there is any difference in expressions on the basis of variables.

In the fourth section titled “Findings and Comments”, it is analyzed that interpreted and evaluated the levels of participation in the 20-item questionnaire statements were applied

to the participants in the 5-point Likert framework according to the seven variables specified in the personal information form.

From the findings of our study, it is understood that the local people living in Ankara / Altındag province have a positive attitude towards Syrian immigrants and are willing to provide them with all kinds of prosocial support. It is found that groups within each variable generally support the statements at a high or medium level, and some groups at a lower level.

Considering it a religious duty to protect Syrian women and children from being abused; being disturbed when an injustice is done to Syrians; considering the payment of the wages they deserve to working Syrians a religious duty; being influenced by the verses and hadiths that encourage help to the needy and to turn towards helping Syrians; thinking that othering Syrians is incompatible with religion, are the substances with the highest participation. “I do not see Syrian refugees in our country as a burden” and “I love Syrians” material to the low turnout in the Republic of Turkey citizens in this area implies that a dislike formed against the Syrian immigrants.

Keywords: Psychology of Religion, Prosocial Behavior, Religious Motivation, Republic of Turkey, Syrians under Temporary Protection Status, Sample of Ankara Altındag

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Türkiye, 2011 yılında başlayıp devam etmekte olan Suriye iç savaşının doğurduğu zorunlu göçten en çok etkilenen ülkedir. Ankara ilinde Suriye’den gelen göçmen nüfusunun en yoğun olduğu ilçe Altındağ’dır. Bu bölgede faaliyet gösteren Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi’nde çalışmam dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin sosyal, ekonomik ve gündelik yaşamlarını yakından gözlemlene imkânı buldum. Suriyeli muhtaç ailelerin dramları bende onlara yapılan yardımlarda dini motivasyonun ne kadar etkili olduğunu araştırma isteği uyandırdı. Danışmanım ile müzakere ettim ve kendilerinin onay ve yardımıyla “Türkiye Cumhuriyeti Devleti Vatandaşlarının Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Prososyal Davranışları ile Dinî Tutumları Arasındaki İlişki: Ankara/Altındağ Örneği” adlı bu yüksek lisans konusunu çalışmaya başladım. Çalışma sonucunda hem varsayımlarımızla hem de gözlemlerimizle önemli ölçüde örtüşen bulgulara ulaştım.

Tez çalışmamın her aşamasında fikir ve yönlendirmeleriyle destek olan danışmanın Prof. Dr. Bilal Sambur’a ve akademik gelişimimde katkısı olan ilk danışmanın Doç. Dr. Behlül Tokur’a çok teşekkür ediyorum. Araştırmamı inceleyerek önerilerde bulunan Doç. Dr. Muhammed Kızılgeçit ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yemenici’ye de çok teşekkür ediyorum. Araştırmamı sürdürmem noktasındaki teşviklerinden dolayı Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi Yöneticisi Hafize Ece Yılmaztürk’e teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	iv
BEYAN.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR	x
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
HARİTALAR LİSTESİ	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemleri	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	3
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.6. Araştırmanın Yöntemi.....	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeliler	6
2.1.1. İç Savaş Sebebiyle Suriyelilerin Türkiye’ye Yaptıkları Zorunlu Göç.....	6
2.1.2. Uluslararası Koruma ve Türkiye’deki Suriyelilerin Statüsü	17
2.1.3. Ankara Altındağ Sınırları İçinde Suriyeliler Olgusu.....	30
2.2. Prososyal Davranış Olarak Yardım Etme	43
2.2.1. Tutum, Davranış ve Prososyal Davranış.....	43
2.2.2. Yardım Etme Davranışlarının Sınıflandırılması.....	45
2.2.3. Yardım Etme Davranışını Açıklayan Yaklaşımlar	47
2.2.4. Yardım Etme Davranışında Karar Verme Süreci	50
2.2.5. Yardım Etmede Etkili Faktörler.....	52
2.3. Dindarlık ve Yardım Etme Davranışı	60
2.3.1. Dinlerde ve Özel Olarak İslam’da Yardımlaşma	60
2.3.2. Dindarlık-Yardım Etme İlişkisi	64
3. YÖNTEM.....	71
3.1. Araştırma Modeli	71
3.2. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri ve Nitelikleri.....	71
3.3. Veri Toplama Araçları.....	74

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	74
3.3.2. Dini Motivasyonla Suriyelilere Prososyal Davranış Anketi	75
3.4. Verilerin Toplanması	78
3.5. Verilerin Analizi	78
4. BULGULAR VE YORUMLAR	80
4.1. Katılımcılara Göre Anket Sorularına İlişkin Görüş ve Düşünceler	80
4.2. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre İfadelerle İlişkin Ki-Kare Testi.....	82
4.3. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre İfadelerle İlişkin Ki-Kare Testi	85
4.4. Katılımcıların Yaşadıkları Yer Değişkenine Göre İfadelerle İlişkin Ki-Kare Testi	89
4.5. Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkenine Göre İfadelerle İlişkin Ki-Kare Testi.....	91
4.6. Katılımcıların Medeni Durum Değişkenine Göre İfadelerle İlişkin Ki-Kare Testi	95
4.7. Katılımcıların Meslek Değişkenine Göre İfadelerle İlişkin Ki-Kare Testi.....	98
4.8. Katılımcıların Ekonomik Durum Değişkenine Göre İfadelerle İlişkin Ki-Kare Testi.	102
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	106
KAYNAKÇA.....	117
ÖZGEÇMİŞ	128

KISALTMALAR

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

akt. Aktaran

BMMYK (UNHCR): Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

COVID-19: 2019’da yayılan Koronavirüs hastalığı

Çev. Çeviren

Ed. Editör

GBM: Geçici Barınma Merkezleri

GKY: Geçici Koruma Yönetmeliği

IOM: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

MDN: Middle East Development Network

MEB: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı

SGDD: Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences. İstatistiksel analiz programı.

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

SUT: Sağlık Uygulamaları Tebliği

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TESEV: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

vd. Ve diğerleri

YÖK: T.C. Yükseköğretim Kurulu

YTB: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı: 5 İlde 7 Barınma Merkezi (30.04.2020 tarihi itibarıyla) -----	12
Tablo 2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı (30.04.2020 itibarıyla) -----	15
Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Nitelikleri-----	72
Tablo 4. Dini Motivasyonla Suriyelilere Prososyal Davranış Anketi-----	77
Tablo 5. Katılımcılara Göre Anket Sorularına İlişkin Görüş ve Düşünceler -----	80
Tablo 6. Cinsiyete Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)-----	83
Tablo 7. Yaşa Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi) --	86
Tablo 8. Yaşanan Yere Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)-----	89
Tablo 9. Eğitim Durumuna Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi) -----	92
Tablo 10. Medeni Duruma Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)-----	96
Tablo 11. Mesleğe Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)-----	98
Tablo 12. Ekonomik Duruma Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi) -----	102

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (30.04.2020 tarihi itibarıyla) ----- 10

Grafik 2. Geçici Barınma İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler (30.04.2020 tarihi itibarıyla) ----- 11

Grafik 3. Yıllara Göre Ülkemizde Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı----- 27

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı (30.04.2020 tarihi itibarıyla)-----	13
Harita 2. Suriyeli Sayısının Ankara İlçelerine Dağılımı -----	32
Harita 3. Suriyeli Sayısının Altındağ İlçesi Mahallelerine Dağılımı -----	33

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemleri

Araştırmamızın konusu, dini motivasyona dayalı prososyal davranış ve özelde yardım etme davranışı olup, bu çalışmada Ankara/Altındağ ilçesinde ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının iç savaş sebebiyle ülkelerini terk ederek bu bölgeye göç eden Suriyelilere karşı dini motivasyon etkisiyle sergiledikleri prososyal tutum ve davranışlardır.

Araştırmamızın problem cümleleri genel olarak şu ifadelerden oluşmaktadır:

1) Ankara/Altındağ ilçesinde ikamet eden Suriyeli göçmenler yardım, destek ve korumaya muhtaç durumdalar mı?

2) Ankara/Altındağ'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli göçmenlere dini motivasyonla prososyal davranışta bulunma eğilimi nasıl ve ne ölçüdedir?

3) Maddi yardım, psikolojik destek, kabul, himaye, haklarını koruma gibi hususlarda yerel halkın prososyal tutumu hangi noktalarda güçlü, hangi noktalarda zayıf görünmektedir?

4) Anket maddelerindeki ifadelerle katılım dereceleri analiz edildiğinde Ankara/Altındağ'da yaşayan yerel halkın Suriyeli göçmenlere karşı prososyal tutumuna dair nasıl bir yorum ve değerlendirme yapılabilir?

5) Anket sonuçları dikkate alındığında ilçedeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının dini motivasyon ile mi, empati ile mi, yoksa her ikisinin etkisi ile birlikte mi daha çok prososyal davranış eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amacı, Ankara/Altındağ ilçesinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının iç savaş sebebiyle ülkelerini terk ederek Türkiye'ye göç edip Altındağ ilçesinde ikamet eden Suriyelilere dini motivasyonla nasıl ve ne ölçüde prososyal tutum ve davranışta bulunduklarını tespit etmek ve elde edilen bulguları yorumlayıp değerlendirmektir. Bu amaca hizmet edecek ölçüde göç kavramı, Suriye'den Türkiye'ye

yönelik göç hareketi, Suriyeli göçmenlerin hukuki statüsü, Ankara/Altındağ'daki Suriyelilerin sosyal, ekonomik ve kültürel durumu, prososyal davranış, dindarlık ve yardım etme ilişkisi hakkında da resmi belgelere ve yapılan bilimsel çalışmalara dayanarak araştırma yapmaktır. Bu kuramsal çerçevenin nicel araştırmamıza zemin oluşturacağını ve bulguları yorumlamada yardımcı olacağını düşünüyoruz.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmamız, Suriyeli göçmenleri dini motivasyon etkisindeki prososyal davranış açısından konu edinmektedir. Daha önce alanda yapılmış birçok araştırma mevcuttur. Suriyelileri sosyal açıdan konu edinen çalışmaların Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan göçten sonra artış gösterdiği görülmektedir. Bunlar arasında bizi ilgilendiren çalışmalar, Türkiye'deki Suriyelileri sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik, eğitim ve sağlık durumu yönleriyle araştıran çalışmalardır.

Bu çerçevede yapılan bazı çalışmalar şunlardır: Osman Yanık'ın (2019) *Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyo Ekonomik Durumları İle Sosyal Uyum İlişkisi: Sultanbeyli Örneği* adlı yüksek lisans tezi; Mustafa Sağ'ın (2019) *Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilere Yönelik Politikaların Sosyal Hizmetler Açısından Değerlendirilmesi* adlı yüksek lisans tezi; Meltem Demirtaş'ın (2019) *Suriyelilerin Türkiye'ye Göç Süreci Ve İlişkiler Ağı: Ulubey Mahallesi* adlı tez çalışması; Nezahat Tavukçu'nun (2019) *Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi* adlı tez çalışması; Asiye Bekârca Şen'in (2019) *Suriyelilerin Türkiye'ye Sığınma Deneyimi Ve Sosyal Hizmet Müdahalesine Yönelik Fenomenolojik Araştırma* adlı tez çalışması; İsmail Sizer'in (2019) *Ankara'daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Oluşum Süreci* adlı tez çalışması; Ercan Arıcan'ın (2019) *Gündelik Hayat Bağlamında Suriyeli Sığınmacıları Şeytanlaştırma Pratikleri: Önder Mahallesi Örneği* adlı yüksek lisans tezi; Emine Sena Değer'in (2019) *Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Hukuki Statüsü Ve Hükümet Kararnameleri* adlı yüksek lisans tezi; Ali Yuşa Turan'ın (2019) *Uluslararası Koruma Ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı* adlı yüksek lisans tezi; Oğuz Kuş'un (2019) *Suriyeli Mültecilerin Sosyal Entegrasyonunda Halkla İlişkilerin Rolü* adlı doktora tezi; D. G. Temel ve Z. E. Kahraman'ın (2019) *Göçmen Mahallelerinde Konut Dış Mekânında Uyarılma: "Küçük Halep," Önder Mahallesi, Ankara Örneği (Ankara Araştırmaları Dergisi)* adlı makalesi; Sezen Savran ve N. Aydan Sat'ın (2019) *Ankara'da Suriyeli Göçmenlerin Yer Seçimi Tercihlerinin İncelenmesi Ve Bir Etnik Kentsel Adacık*

Örneği Olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri (*Ankara Araştırmaları Dergisi*) adlı makalesi; Savaş Gök'ün (2019) *Türkiye'de Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Bakış Açısının İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezi; Safia Mohamoud Osman'ın (2020) *Türkiye'nin Suriyeli krizde insani yardım etkileri; Türkiye-AB sözleşmesi analizi* adlı yüksek lisans tezi; Alexandra Zehra Aksu'nun (2020) *Ankara'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişim deneyimleri* adlı yüksek lisans tezi; Muhammet Mert Karkar'ın (2020) *Türkiye'deki gençlerin Suriye'li göçmenlere yönelik tutumları* adlı yüksek lisans tezi; Cansu Oba Erdoğan'ın (2019) *Sahadaki bürokratlar ve hizmet sunumu: Ankara Altındağ'daki Suriyeli mülteciler örneği* adlı yüksek lisans tezi.

Dini motivasyon kaynaklı prososyal davranış kapsamında yapılmış araştırmalar olarak Ali Ayten'in (2009) *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü* adlı tez çalışması; Muhammed Demir'in (2017) *Dindarlık-Yardımseverlik İlişkisi (Malatya Örneği)* adlı tezi ve Mehmet Ata Kurt'un (2016) *Dinin Sosyal Dayanışmaya Etkisi* adlı tezini zikredebiliriz. Prososyal davranış, dindarlık ve dini eğilime dair bağımsız olarak yapılmış birçok çalışma mevcut olsa da prososyal davranış ve dindarlığı birbiriyle ilişkisi bağlamında ele almadığı için burada onlara yer vermeyeceğiz.

Bizim tez çalışmamız, Türkiye'ye göç eden Suriyelileri konu edinmesi bakımından Suriye konulu birçok araştırma ile konu ortaklığına sahip olsa da onlardan dini motivasyonla prososyal davranışta bulunmanın etkisini araştırması yönüyle ayrılmaktadır. Dindarlık-prososyal davranış ya da yardımseverlik ilişkisini konu alan son çalışmalardan ise bu ilişkiyi Ankara/Altındağ'da yaşayan Suriyeli göçmenlere yönelik tutum ve davranışlar bakımından araştırması yönüyle ayrılmaktadır. Araştırmamızın konusu bakımından şu ana kadar Türkiye'de yapılmış benzer araştırmalar arasında özgün bir yer işgal ettiğini düşünüyoruz. Yaptığımız çalışma, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli göçmenlere yönelik prososyal davranışlarında dini motivasyon ya da dindarlığın ne ölçüde etkili olduğunu araştırması itibriyle önemlidir.

1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmamızın kapsamını iç savaş sebebiyle Suriye'den Türkiye'ye göç edip Ankara/Altındağ ilçesine yerleşen göçmenlere bu ilçede yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının dini motivasyonla ne ölçüde prososyal davranışta bulundukları oluşturmaktadır. Belli başlı sınırlılıklarımız Ankara/Altındağ'da ikamet eden Suriyeli göçmenler, onlara yerel halk tarafından yapılan maddi yardımlar, sosyal ve psikolojik

destekler, dindarlık motivasyonu ve prososyal tutum ve davranıştır. Dolayısıyla Ankara/Altındağ sınırları dışındaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tutum ve davranışları kapsam dışıdır. Diğer ülkelerden gelerek Altındağ'da ikamet eden göçmenler de sınırlılıklarımız dışındadır. Suriyeliler içinden de sadece iç savaş sebebiyle yurtlarını terk edip Türkiye'ye sığınan göçmenler araştırma sınırlarımız dâhilindedir.

Kuramsal çerçevede göç, göçmen, uluslararası hukuki statü, prososyal davranış, dindarlık gibi konu ve kavramlar yalnızca söz konusu Suriyeli göçmenlerin durumunu anlamaya yardımcı olacak sınırlılıklar içinde ele alınmıştır. Bu konu ve kavramları bağımsız olarak tüm boyutlarıyla inceleme amacı güdülmemiştir.

Yöntem olarak da nicel araştırma yöntemi kapsamında 20 maddeden oluşan anket kullanılmıştır. Anket sonuçları önce ayrıntılı, sonra genel olarak analiz edilmiş, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Kuramsal çerçevede literatüre dayalı araştırma yapılmıştır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Ankara/Altındağ ilçesinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çoğunlukla Ankara dışından gelerek burada Siteler mobilya sanayiinde çalışan kişiler ve ailelerinden oluştuğunu düşünüyoruz. Memuriyet ve esnafılık yapmak üzere burada bulunan bir nüfusun olması gayet anlaşılırdır. Altındağ'a gelen ilk işçi kuşağının çocukları büyüyüp yetişkinlik çağına gelince bir kısmının yine bu bölgede ikamet etmiş olma ihtimali yüksektir. Dayanışma kültürünün hâkim olduğu geleneksel Türkiye halkı aile yapısı bunu gerektirmektedir. Bu bölgede dinî, millî ve geleneksel değerlerin yaşatıldığını varsayıyoruz. Dindarlık seviyeleri farklı olsa da bölgedeki yerel halkın dinî değerlerine sahip çıktıklarını, yaşam tarzlarında dinin etkili olduğunu düşünüyoruz. Onların Suriyeli göçmenlere dini motivasyonla prososyal davranışta bulunma ihtimalinin yüksek olduğu düşünülebilir. Altındağ'da yaşayan yerel halkın büyük çoğunluğunun alt ve orta gelir düzeyinde bulunduklarını tahmin ediyoruz. Bu da muhtaç insanların durumunu empati yaparak anlamalarında ve onlara yardımcı olmalarında etkili olabilir. Dindar bireylerin kutsal kitaplarındaki ve peygamberlerinin öğütlerindeki sadaka, zekât ve benzeri formel maddi yardımları Suriyeli muhtaç göçmenlere de uygulayacakları varsayılabilir. Düşmanına bile adil davranmayı öğütleyen İslam dininin müntesiplerinin Suriyelilere yönelik her türlü haksızlığa karşı çıkacaklarını ve onları suistimallere karşı himaye edeceklerini düşünüyoruz.

1.6. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız nicel bir araştırma olup tarama modeline uygun olarak düzenlenmiştir. Genel tarama modelleri; birçok elemanın oluşturduğu bir evrende, evrenle ilgili genel bir yargıya ulaşmak için evrenden alınan bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılacak tarama düzenlemelerinden oluşmaktadır. Araştırmanın hedef kitlesini oluşturan Ankara/Altındağ'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yine bu ilçede ikamet eden Suriyelilere karşı dini motivasyonla prososyal davranışlarının nitelik ve ölçüsünü 5'li likert ile tespit etmeye çalışacağız.

Anket ifadeleri için 5'li Likert kullanılacaktır. Bunlar: (1) Hiç Katılmıyorum, (2) Biraz Katılıyorum, (3) Orta Düzeyde Katılıyorum, (4) Oldukça Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum şeklinde sıralanmaktadır. Anket 20 ifadeden oluşmaktadır. Buların çoğunluğu dindarlıkla ilişkili prososyal tutum ve davranışı, bir kısmı dindarlık ve empati kaynaklı oluşu doğrudan belirtilmeksizin prososyal tutum ve davranışı, az sayıda ifade de duygusallığa bağlı tutumu ölçmeyi amaçlamaktadır.

Kuramsal çerçeve bölümünde literatür taramasına bağlı olarak elde edilen bilgilerin anlama, analiz, inceleme, karşılaştırma ve yorumlama yoluyla tarihsel ve nitel yöntem birlikte kullanılacaktır.

Yöntem başlıklı bölümde araştırmamızın yöntem, teknikler, örneklem, kişisel bilgi formu ve analiz hakkında daha geniş bilgi verileceği için burada bu kadar bilgi ile yetiniyoruz.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tezimizle ilgili konu ve kavramları kuramsal çerçevede ele alacağız. Öncelikle Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin iç savaş sebebiyle yaşadıkları göçü ve göçmen durumlarını, Uluslararası Koruma ile ilgili yasal düzenlemeleri ve Türkiye’deki Suriyelilerin statüsünü inceleyeceğiz. Ardından Ankara Altındağ sınırları içinde yaşayan Suriyelilerin fiili durumlarını daha önce yapılmış tez ve makale çalışmalarına ve medya haberlerine dayanarak olgu düzeyinde tespit edip ortaya koyacağız. Kavramsal çerçeve kapsamında ele alacağımız ikinci konu, prososyal davranış olarak yardım etmedir. Bu başlık altında tutum, davranış ve prososyal davranış kavramları tanımlanıp açıklanacak; yardım etme davranışları sınıflandırılacak; yardım etme davranışını açıklayan yaklaşımlar ortaya konup açıklanacak; yardım etme davranışında karar verme süreci ve yardım etmede etkili faktörler incelenecektir. Bu çerçevedeki son konumuz, dindarlık ile yardım etme davranışı arasındaki ilişkidir. Burada dinlerin yardımlaşmaya bakışını ve dindarlık-yardım etme ilişkisini ele alacağız.

2.1. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeliler

Bu başlık altında Suriye’deki iç savaş sebebiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin zorunlu göçü ele alınacaktır. Ayrıca Uluslararası Koruma ve Türkiye’deki Suriyelilerin Statüsü incelenecektir. Son olarak Ankara Altındağ sınırları içinde Suriyeliler olgusu saha çalışmalarına, resmi makam ve medya verilerine bağlı olarak ortaya konacaktır.

2.1.1. İç Savaş Sebebiyle Suriyelilerin Türkiye’ye Yaptıkları Zorunlu Göç

Burada önce göç ve göçmen kavramları ele alınacak, sonra Suriye’den Türkiye’ye doğru gerçekleşen zorunlu göçün nasıl gerçekleştiği, hangi şehirlerde ne kadar Suriyeli göçmenin yaşadığı, göçmenlerin ikamet durumları resmi verilere özellikle Göç İdaresinin istatistiklerine dayanılarak ortaya konulacaktır.

2.1.1.1. Göç ve Göçmen

Göç, “Bir kişi veya grubun uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketliliğidir.” (IOM, 2011, s. 35). Göç, muti-disipliner bir kavramdır. Göç olgusu milletlerin ve sosyal grupların kültürel, siyasi, ekonomik ve eğitim yapısını etkiler (Demirhan ve Aslan, 2015; Erdoğan, 2018). Göçler ya isteğe bağlıdır ya da zorunlu olarak meydana gelir. Zorunlu göç, savaş, dışlanma ve tehdit gibi etkenlerden kaynaklanır. Göçün etkileri uzun yıllar sürer ve ileriki kuşakları da etkiler. Göç, göçmenler üzerinde olduğu gibi ev sahibi toplulukların sosyal ve kültürel yapıları üzerinde de önemli etkiler bırakır.

Türkiye, coğrafi olarak göç trafiğinin yoğun olduğu bir konumda yer almaktadır. Türkiye’ye Cumhuriyet’in kuruluşundan bu güne 90 yıl içinde yaklaşık beş milyon kişi sığınmıştır. Bu göçlerin kaynağı olan ülkeler; Yunanistan, Balkanlar, Almanya, Irak, Bulgaristan, Irak, Bosna, Kosova, Makedonya ve Suriye’dir. İş ve eğitim amacıyla gelenler bunun dışındadır. Son 13 yılda Türkiye’de toplam 2.442.159 yabancı ikamet izni almıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015).

2011 yılında Suriye’de iç savaş çıktıktan sonra Suriye’den gelen milyonlarca göçmene Türkiye kapılarını açmış ve önemli miktarda göçmenin Avrupa’ya göç etmesi sürecinde köprü ülke vazifesi görmüştür. Bilhassa Suriyeliler için uygulanan açık kapı politikasından sonra (AFAD, 2014, 5) Türkiye’deki Suriyeli nüfus hızla artmıştır. 2019 yılı Ocak ayı verilerine göre Türkiye’de geçici koruma statüsünde 3.636.617 (%54,2 erkek, %45,8 kadın) kişi bulunmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Gönderen, kabul eden ve transit ülkelerin gözetimi ve kurallar dışında gerçekleşen insan hareketliliğine düzensiz göç denir (IOM, 2011). Devletlerin kontrolü dışında meydana gelen her türlü göç hareketi düzensiz göç olarak tanımlanmaktadır. Literatürdeki adı yasadışı göçtür (Kara, 2017). Yasadışı göçte birey, yaşadığı ülke dışındaki bir ülkeye gayiresmi yollarla girer, yasal olarak girse de izinli süreyi aşar ve ülkesine dönmez, orada izinsiz olarak yaşar (IOM, 2011, 54). Türk Kızılay’ı (2017), Yasadışı göçmeni, maddi imkânsızlık sebebiyle yahut suç kaydı yüzünden vatandaşı olduğu ülkeden başka bir ülkeye yasa dışı yollardan ulaşmaya çalışan, göç ettiği ülkede yasal kalma hakkı bulunmayan ve o ülkeye oranın yasalarını ihlâl ederek giriş yapan kişi diye tanımlanmaktadır.

Bireyler, yaşadıkları coğrafyada hayatta kalabilme koşullarını kaybedince zorunlu olarak başka bir yere göç ederler (Sarışır, 2006). Zorunlu göç hem bireysel hem de kitlesel olarak gerçekleşebilir. Bunun en somut örneği, 2011’de Suriye’de başlayan savaş müteakip

gruplar halinde Türkiye'ye giren Suriyelilerdir. Zorunlu göç, ev sahibi halkı da etkiler. Göçmenler ırkçılığa maruz kalabilir, göç edilen bölgede gettolaşma, gecekondulaşma ve alt kültürler meydana gelebilir. Zorunlu göçmenler kendilerine tanınan statüye göre farklı haklardan yararlanabilirler (Kaya, 2019: 58-59).

Göçmen kavramının uluslararası genel kabul görmüş hukuki bir tanımı olmamakla birlikte 1990 yılında, BM tarafından düzenlenen "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme" de 'göçmen işçi' terimi tanımlanmıştır. Bu sözleşmeye göre göçmen işçi, vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişidir. Bu tanım göçmen kavramına dair yapılan ilk tanımlamalardan biridir. Türk Dil Kurumu ise göçmeni, "Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir" şeklinde tanımlamaktadır. Verilen örneklerde görüleceği üzere göçmenlikle ilgili uluslararası hukuki anlamda kabul edebileceğimiz tanım olmamak üzere, göçmen işçi kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada belirtmeliyiz ki göçmen kavramı, uluslararası kuruluşlar ve medya tarafından her ne kadar mülteci kavramını da kapsayan bir kavram olarak kullanılsa da sosyal ve maddi şartlarını iyileştirme amacıyla yer değiştiren kişiyi tanımlar. Göç ister düzenli ister düzensiz yapılsın, göçmen ister gönüllü ister gönülsüz olsun bunlardan bağımsız olarak yabancı ülkede bir seneden fazla ikamet eden bireye göçmen denir (Öznay, 2019: 26).

2.1.1.2. Suriye'den Türkiye'ye Yapılan Zorunlu Göç

Arap Baharı, 26 yaşındaki Tunuslu genç Muhammed Buazizi'nin 17 Aralık 2010'da belediye binasının önünde kendini yakmasıyla başlamıştır. Öteki Arap ülkelerindeki gençler Tunuslu gençlerin sesini duyarak onları desteklemişlerdir. İsyan dalgasının ilk başladığı yer Tunus'tur. Tunus'u Mısır, Libya ve diğer Arap ülkelerindeki hareketler izlemiştir. Arap Baharı, daha çok uluslararası alanda dış politika meselesi olarak görülmüştür (Güçer vd., 2013: 7).

Olaylar 2011 yılında Suriye'ye de sıçrar. Mart 2011'de Suriye'nin güneybatısındaki Deraa şehrinde aynı aileden olup yaşları 9 ila 15 arasında değişen 15 çocuk, okul duvarına yazdıkları bir slogan sebebiyle tutuklanıp işkenceye maruz bırakılmıştır. Bu çocukların yakınları ileriki günlerde bu durumu protesto etmek için sokağa çıkmışlar, fakat kolluk kuvvetlerinin şiddetine uğramışlardır. Olaylar üzerine başlayan kitlesel gösteriler Halep, İdlip, Humus, Hama, Lazkiye ve Banyas gibi şehirlere yayılmış, ülke çapında bir başkaldırı

halini almıştır. Suriye halkı, bu olayları müteakip altı ay boyunca cuma namazlarından sonra barışçıl gösteriler yapmış, özgür hayatı sağlayacak reformlar yapılması yönünde taleplerini seslendirmiştir. Protestolar yayılınca Beşar Esed, 2011 Mart ve Nisan aylarında mecliste bir konuşma yaparak tüm dünyaya; sendikal haklar, örgütlenme, parti kurma, özgür seçimler, sosyal adalet, Suriye içinde yaşayan bütün farklı toplulukların haklarının korunmasına yönelik reformlar yapılacağını duyurmuştur. Fakat verilen sözler yerine getirilmemiş, tam tersine olayları durdurmak için ateşli silahlar kullanılmış, yüzlerce insan öldürülmüştür. Yakınlarını kaybeden Suriyeliler, Beşar Esed'in politikalarını değiştireceğinden ümitlerini kesmişlerdir. Bir süre sonra barışçıl protestoların yerini rejimi devirmeye yönelik başkaldırı hareketi almıştır. 2011 Temmuz'undan itibaren olayların seyri değişmiş, Suriye'de ordudan kaçan askerler muhaliflerin saflarına katılmış, halk kendini silahlı Suriye rejimi güçlerine karşı korumak için silahlanmış ve ülkede bir iç savaş başlamıştır. Rejim güçleri savaşın ilk gününden itibaren çocuk, yaşlı, kadın ayırt etmeden sivilleri bombalamakta, kimyasal silah kullanarak insanlık suçu işlemektedir. Rejim güçlerinin 21 Ağustos 2013'te Şam'ın Doğu Guta banliyösünde gerçekleştirdiği kimyasal silah saldırısında 1.300'den fazla sivil hayatını kaybetmiştir. (Kavakdan vd., 2011–2014: 3–4; Demirtaş. 2019: 67-68).

Mart 2011'in ortalarında Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan çatışmalar, gittikçe şiddetlenmiş, içeride oluşan muhalif gruplar dış güçler tarafından desteklenmiştir. İç savaş tüm hızıyla devam etmektedir. Suriye'de Baas Partisi ve dolayısıyla rejim neredeyse tamamen Nusayri azınlığın elindedir. Bu durum Sünni-Şii mezhep kavgası şeklinde okunmaya uygun ise de muhalefet ve çatışmaların sosyal, siyasi ve ekonomik birçok nedeni vardır. %12'lik Nusayri kesim, Suriye'de halkın %88'sini baskı ile yönetmektedir (Demirtaş, 2019: 68).

19 Nisan 2018 tarihli Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2011'den beri, 5 milyondan fazla Suriyeli Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi ülkelere güvenli bir ortamda yaşamak için göçmeye mecbur kalmış, halen 13 milyon kişi insani yardıma muhtaç durumdadır, 6.6 milyondan fazla insan da Suriye'de yaşadığı yeri terk ederek ülke içinde başka bölgelere göç etmiş, 2,98 milyon kişi de ulaşılması zor ya da kuşatılmış yerlerde hayatını sürdürmektedir.¹ Savaşın devam ettiği için sayısal veriler gün geçtikçe değişmektedir (Demirtaş, 2019: 69).

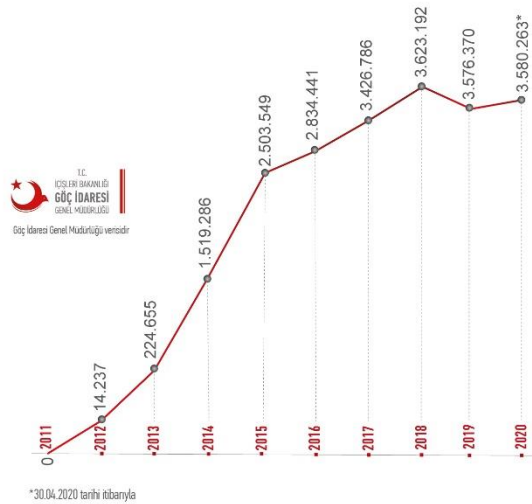
Suriye krizi sonucunda binlerce kişi yaşamını yitirmiş, yaralanmış, evsiz kalmış ya da sınır komşusu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye savaşı halen devam etmekte olup etkilerinin uzun yıllar süreceği bir sorun yumağı halini almıştır. Suriye'de birçok yabancı

¹ <https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu> Erişim Tarihi 12.06.2019

ülke askeri ve politik müdahil konumundadır. Bu durum, Suriye’deki çatışma ve şiddetin neden düzeyi ve bitmeme sebebi hakkında fikir vermektedir. Suriye’de yerel halkın insan hakları ihlal edilerek birçok insanlık suçu işlenmiştir. Sivil halka karşı cebir, şiddet, kıyım, tecavüz, gasp, göç vb. birtakım sorunlar yaşatılmıştır (Kedikli, 2016).

Suriye’de başkaldırıları çatışmaya dönmüş, bunun üzerine Esed yönetimi ayaklanmaları bastırmak için sert müdahaleler yapmış, insani kriz meydana gelmiştir. Krizin Türkiye’ye yansması önce 29 Nisan 2011 Cuma günü akşam saatlerinde Suriye’den 252 kişilik Suriyeli bir grubun Hatay’ın Yayladağı sınırındaki tel örgüyü aşarak Türkiye sınırına geçiş yapması ve Suriye’deki olaylar nedeniyle sığınma talebinde bulunması şeklinde olmuştur. Bunun üzerine “Bir mülteci krizi ile mi karşı karşıyayız?” (Güçer vd., 2013: 7) sorusu gündeme gelmiştir. AFAD (2017: 11) Raporu’nda belirtildiğine göre, Suriye’den Türkiye’ye geldikten sonra geçici koruma statüsü altına alınan Suriyelilere sağlanan bütün hizmetlerin koordinasyonu AFAD’a verilmiş ve bu işlemler ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğiyle yapılmıştır. Buna göre 04.04.2013 tarihinde çıkan ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesine dayanılarak hazırlanan, 22/10/2014 tarihli ve 29153 numaralı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici koruma statüsü altına alınan Suriyelilere sağlanan bütün hizmetlerin koordinasyonu AFAD’a verilmiştir. Güvenlik, eğitim, barınma, sağlık vb. hizmetler, Suriyelilere hem geçici barınma merkezlerinde hem de bu merkezlerin dışında ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğiyle AFAD tarafından sunulmaktadır (Demirtaş. 2019: 70).

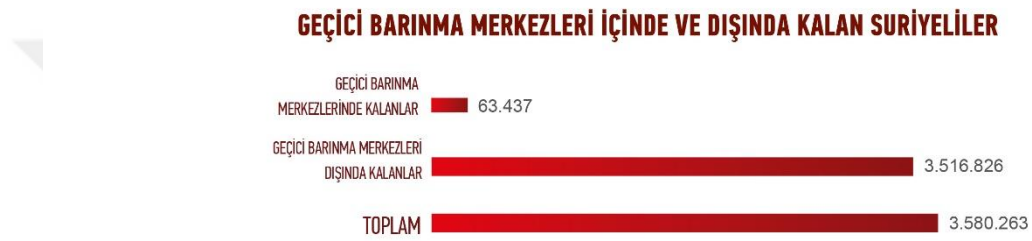
YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER

Grafik 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (30.04.2020 tarihi itibarıyla) Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 10.05.2020)

Suriye’den Türkiye’ye doğru zorunlu göç eden Suriyeli göçmenlerin sayısı yıllar geçtikçe artış göstermiştir. Yukarıdaki sayısal verilerin, rakamların “geçici koruma” altında kayıtlı olan Suriyelilere ait olduğu dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekir. Çeşitli sebeplerle kayıt yaptırmaktan kaçınan Suriyeli göçmelerin olduğu da göz önünde bulundurulursa sayının grafikte verilenden daha da çok olduğu anlaşılabacaktır.

Mart 2018 tarihli Göç ve Uyum Raporu’nda belirtildiğine göre Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin sayısı gittikçe artmaktadır. Dünya ölçeğinde Türkiye, en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke durumundadır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 243).

Grafik 2. Geçici Barınma İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler (30.04.2020 tarihi itibarıyla) Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 10.05.2020)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan güncel verilere göre, 30.04.2020 tarihi itibarıyla yaklaşık 63.437 kamp içinde, 3.516.826 kamp dışında olmak üzere Türkiye’deki toplam Suriyeli sayısı 3.580.263’tür. Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli zorunlu göçmen sayısı 27.09.2018’de 178.080; 23.05.2019’da 116.989 olduğu dikkate alındığında bu merkezlerde kalanların sayısının gün geçtikçe azaldığı söylenebilir.

Suriyeli göçmenler, psikolojik durumları, kitlesel şekilde gelişleri ve kalabalık oluşları sebebiyle ilk aşamada sınırlı olarak kayıt altına alınabilmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 07 Nisan 2017 tarihinde kendi sitesinde “Suriyeliler Kayıtlarını Güncellemeye Davet Ediliyor” başlığıyla bir duyuru yayınlamıştır.² Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Yabancıların Kişisel Verilerinin Doğrulanması Projesi kapsamında güncelleme çalışmalarının yapılacağı ve bunun amacının ilk kayıt sırasında geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerden alınmış olan bilgileri güncellemek ve biyometrik verilerin alınması suretiyle

² Suriyeliler Kayıtlarını Güncellemeye Davet Ediliyor http://www.goc.gov.tr/icerik6/suriyeliler-kayitlarini-guncellemeye-davet-ediliyor_350_361_10611_icerik (Erişim: 08.09.2018)

Türkiye’de yaşamakta olan Suriyelilere doğru verilere dayalı işlem yapmak olduğu belirtilmiştir.³ (Demirtaş. 2019: 73).

Tablo 1. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı: 5 İlde 7 Barınma Merkezi (30.04.2020 tarihi itibarıyla)

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN GEÇİCİ
BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)**

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	21.339	21.339
KİLİS (1)	Elbeyli	8.516	8.516
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	10.825	10.825
HATAY (3)	Altınözü	2.668	10.599
	Yayladağı	3.938	
	Apaydın	3.993	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	12.158	12.158
Toplam		63.437	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.516.826	

*30.04.2020 itibarıyla

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 10.05.2020)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre 23.05.2019 tarihi itibarıyla yaklaşık 116.989’u kamp içinde ve 3.491.060’ı kamp dışında olmak üzere Türkiye’deki Suriyelilerin toplam sayısı 3.608.049’dur. AFAD’ın 01.10.2018 tarihinde kendi sitesinde yayınladığı bilgiye göre İslahiye Çadırkent, Karkamış Çadırkenti, Nizip 1 Çadırkenti, Midyat Çadırkenti geçici barınma merkezleri geçici süreyle kapatılmıştır.⁴ (Demirtaş. 2019: 75).

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu tarafından Mart 2018 (244-245)’de yayınlanan Göç ve Uyum Raporu’nda şu bilgiler yer almaktadır: “Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeliler ekonomik durumu en zayıf kesimi oluşturmakta olup; temel insani hizmetler sunulmakta ve bu hizmetler için hiçbir bedel alınmamaktadır. Geçici Barınma Merkezlerimizde misafir edilen Suriyelilerin ihtiyacı olan eğitim ve sağlık hizmetleri karşılanmakta, beslenmeleri için sosyal

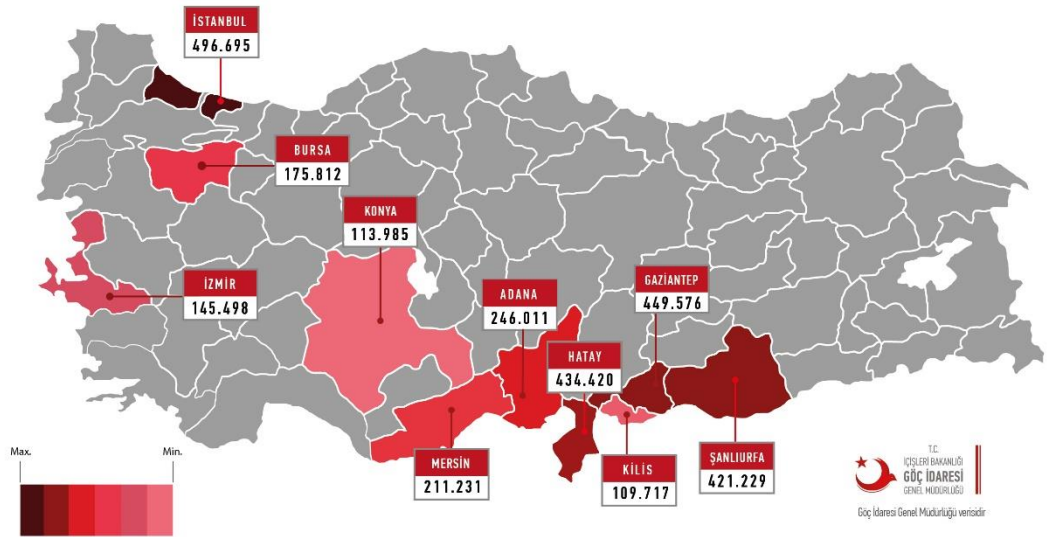
³ Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Bilgilerinin Güncellenmesi İle İlgili Broşür http://www.goc.gov.tr/files/files/tr_ucuncu_asama_brosur.pdf (Erişim 07.10.2018)

⁴ AFAD’ın 01.10.2018 Tarihindeki Bilgi Notu.

https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/01_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf 01.10.2018 tarihli (Erişim 07.10.2018)

yardım yapılmakta, üçüncü kişilere ihtiyaçları olmadan yaşamalarına destek olacak meslek edinme ve özellikle kadınlara yönelik beceri kursları verilmekte, psikolojik destek sağlanmaktadır. Barınma merkezlerinde çocuk oyun bahçeleri, spor sahaları, market, terzi, berber gibi her türlü sosyal aktivite ve ihtiyaç alanları da mevcuttur. Bir yandan 6 yıldır çadır kentlerde zor yaşam koşullarında barınanlar çadırkent-konteynır kent dönüşümü ile modern konteynır kentlere aktarılırken diğer yandan geçici barınma merkezlerinde kalanların sayısı süreç içerisinde azalmaktadır. Bu süreç içerisinde yaşam koşulları sebebiyle çadır kentlerin kapatılması veya konteynır kente dönüşümü çalışmalarına hız verilmesi çok önemli bir gelişmedir. Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Mardin, Hatay, Adana, Osmaniye, Malatya illerinde bulunan geçici Barınma Merkezleri AFAD'ın koordinasyonunda Valiliklerce yönetilmektedir. Geçici Koruma altındaki Suriyeliler, iş olanaklarının çok olması, kültürel yakınlık ve Suriye sınırına yakınlık kriterlerine göre belirli şehirlerde yoğunlaşmışlardır. Geçici Barınma Merkezlerinde verilen hizmetlerin, kabul edilen uluslararası standartların üstünde olduğu ve geçici kent yönetimi sistematığının çok başarılı şekilde işlediği uluslararası kuruluşlarca da tescil edilmiştir.” (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 244-245). (Demirtaş. 2019: 76).

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Harita 1. Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı (30.04.2020 tarihi itibarıyla) Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 10.05.2020)

Türkiye'nin 81 ilinde geçici barınma merkezlerinin dışında yaklaşık 3.500.000 geçici koruma altındaki Suriyeli yaşamaktadır. Göç İdaresinin 30.04.2020 tarih verilerine göre yukarıdaki haritada Suriyelilerin en çok yaşadığı 10 şehir ve buralardaki Suriyeli yoğunluğu işaretlenerek gösterilmiştir. Türkiye şehirleri, barındırdıkları Suriyeli nüfus açısından değerlendirildiğinde, İstanbul, 496.695 göçmenle ilk sırayı almaktadır. Bunu sırasıyla, Gaziantep (449.576), Hatay (434.420), Şanlıurfa (421.229), Adana (246.011), Mersin (211.231), Bursa (175.812), İzmir (145.498), Konya (113.985), Kilis (109.717), ve diğer iller izlemektedir. Suriyelilerin en az olduğu şehir ise 24 kişi ile Bayburt'tur. Bayburt'u 37 kişi ile Artvin, 43 kişi ile Tunceli takip etmektedir (Demirtaş. 2019: 77).

Tablo 2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı (30.04.2020 itibariyle)

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İL SIRA	ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN DAĞILIMI (30.04.2020 ALFABETİK)								
	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.580.263	82.003.882	4,37%		TOPLAM	3.588.131	82.003.882	4,38%
1	ADANA	246.011	2.220.125	11,08%	42	KAHRAMANMARAŞ	92.324	1.144.851	8,06%
2	ADİYAMAN	21.751	624.513	3,48%	43	KARABÜK	1.064	248.014	0,43%
3	AFYON	9.821	725.568	1,35%	44	KARAMAN	824	251.913	0,33%
4	AĞRI	1.130	539.657	0,21%	45	KARS	176	288.878	0,06%
5	AKSARAY	3.632	412.172	0,88%	46	KASTAMONU	3.184	383.373	0,83%
6	AMASYA	859	337.508	0,25%	47	KAYSERİ	76.124	1.389.680	5,48%
7	ANKARA	96.541	5.503.985	1,75%	48	KIRIKKALE	1.774	286.602	0,62%
8	ANTALYA	2.235	2.426.356	0,09%	49	KIRKLARELİ	1.013	360.860	0,28%
9	ARDAHAN	120	98.907	0,12%	50	KIRŞEHİR	1.451	241.868	0,60%
10	ARTVİN	37	174.010	0,02%	51	KİLİS	109.717	142.541	76,97%
11	AYDIN	7.843	1.097.746	0,71%	52	KOCAELİ	55.250	1.906.391	2,90%
12	BALIKESİR	4.735	1.226.575	0,39%	53	KONYA	113.985	2.205.609	5,17%
13	BARTIN	320	198.999	0,16%	54	KÜTAHYA	1.848	577.941	0,32%
14	BATMAN	15.150	599.103	2,53%	55	MALATYA	29.097	797.036	3,65%
15	BAYBURT	24	82.274	0,03%	56	MANİSA	13.293	1.429.643	0,93%
16	BİLECİK	622	223.448	0,28%	57	MARDİN	88.267	829.195	10,64%
17	BİNGÖL	1.066	281.205	0,38%	58	MERSİN	211.231	1.814.468	11,64%
18	BİTLİS	1.198	349.396	0,34%	59	MUĞLA	11.246	967.487	1,16%
19	BOLU	3.127	311.810	1,00%	60	MUŞ	1.524	407.992	0,37%
20	BURDUR	7.811	269.926	2,89%	61	NEVŞEHİR	18.320	298.339	3,46%
21	BURSA	175.812	2.994.521	5,87%	62	NİĞDE	5.198	364.707	1,43%
22	ÇANAKKALE	5.524	540.662	1,02%	63	ORDU	894	771.932	0,12%
23	ÇANKIRI	683	216.362	0,32%	64	OSMANİYE	49.579	534.415	9,28%
24	ÇORUM	2.903	536.483	0,54%	65	RİZE	1.065	348.608	0,31%
25	DENİZLİ	11.949	1.027.782	1,16%	66	SAKARYA	15.182	1.010.700	1,50%
26	DIYARBAKIR	22.949	1.732.396	1,32%	67	SAMSUN	6.701	1.335.716	0,50%
27	DÜZCE	1.773	387.844	0,46%	68	SİİRT	4.241	331.670	1,28%
28	EDİRNE	1.053	411.528	0,26%	69	SİNOP	197	219.733	0,09%
29	ELAZIĞ	11.918	595.638	2,00%	70	SİVAS	3.552	646.608	0,55%
30	ERZİNCAN	114	236.034	0,05%	71	ŞANLIURFA	421.229	2.035.809	20,69%
31	ERZURUM	1.116	767.848	0,15%	72	ŞİRNAK	14.969	524.190	2,86%
32	ESKİŞEHİR	5.370	871.187	0,62%	73	TEKİRDAĞ	12.594	1.029.927	1,22%
33	GAZİANTEP	449.576	2.028.563	22,16%	74	TOKAT	1.049	612.646	0,17%
34	GİRESUN	198	453.912	0,04%	75	TRABZON	3.400	807.903	0,42%
35	GÜMÜŞHANE	90	162.748	0,06%	76	TUNCELİ	43	88.198	0,05%
36	HAKKARİ	5.190	286.470	1,81%	77	UŞAK	2.496	367.514	0,68%
37	HATAY	434.420	1.609.856	26,99%	78	VAN	2.227	1.123.784	0,20%
38	İĞDIR	88	197.456	0,04%	79	YALOVA	3.865	262.234	1,47%
39	ISPARTA	5.648	441.412	1,28%	80	YOZGAT	4.836	424.981	1,14%
40	İSTANBUL	496.695	15.067.724	3,30%	81	ZONGULDAK	634	599.698	0,11%
41	İZMİR	145.498	4.320.519	3,37%					

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 10.05.2020)

En çok Suriyeli barındıran kentler içinde İstanbul 496.695 göçmenle ilk sırayı almasına rağmen Suriyeli göçmenlerin İstanbul'da yaşayan toplam nüfus içindeki oranı %3.30'dur. Kilis'te yaşayan toplam nüfus 142 bin 541'dir. Suriyeli göçmenlerin genel nüfus içindeki oranı %76.97'dir.

Suriyeli göçmenlerin bir kısmı belirli illerde kurulan barınma merkezlerinde yaşamaktayken, çoğunluğu bu merkezlerin dışında yaşamaktadır. Barınma merkezinde

yaşayanların büyük bir kısmı, sağlanan sosyal imkânlar sayesinde merkez dışında yaşayanlara oranla daha iyi koşullarda bulunmaktadır. Barınma merkezleri dışında şehirde yaşayan %85’lik göçmen nüfusu sosyal uyum sorunları yaşamaktadır (Yanık, 2019: 47).

Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin yasal statülerine çok geç hak kazanmaları sosyal uyum sürecinin ertelenmesinde etkili olmuştur. Bu durum, belirsizliğin artması sonucu Suriyeliler ile yerel halkın birbirinden uzaklaşmasına yol açmıştır. Yerel halkın bir kısmının Suriyelilerin varlığına yönelik olumsuz tutumları ve bunların eylemlerine yansıtılması, yerel toplumun “biz” duygusunu artırırken Suriyelilerin “öteki” olarak konumlandırılmasına sebep olmaktadır (Çetin, 2016: 201). Akşit ve arkadaşlarının (2016: 112) yapmış olduğu alan çalışmasında, yerel halkın Suriyelilerin Türkiye’ye geldiğinde ilk olarak konukseverlik ile yaklaştıkları, fakat Türkiye’de kalma süreleri uzadıkça, milliyetçilik vurgulu söylemlerin arttığı, kişileri yaşam tarzları, giyim tarzları ve kişisel özellikleri vb. gibi bakımından eleştirmeye başladıkları görülmektedir (Yanık, 2019: 48).

Suriyeli-Türk Uyumu - Gaziantep’teki Suriyelilerin ve Türklerin Uyumu Araştırması’nda geçici koruma altındaki Suriyelilerin sosyal uyumlarını olumlu ve olumsuz etkileyen sosyoekonomik 5 faktör ele alındığında şu sonuçlar elde edilmiştir: Ekonomik, sosyal hak ihlallerinden doğan problemler, sosyal uyumu %36,7 oranında olumsuz etkilemekte; hanede bulunan çocuk sayısındaki artış sosyal uyumu %21,7 oranında azaltmakta; yasal haklarını bilme durumu sosyal uyumu %21,2 arttırmakta; alınan hizmetlerden memnuniyet arttıkça %21,2 oranında sosyal uyuma etki yapmakta, bireylerin eğitim seviyesi arttıkça sosyal uyum da %18,9 oranında artmaktadır (MDN, 2015: 15). Türkiye’de yerel halkın toplumsal kabulü açısından bakıldığında, Suriye krizinden sonra Suriyelilerin yaşamış olduğu duruma empati duyan kişilerde kabullenme %43,6 artmakta, Suriyelilerin istihdama katılmasından ve ortak alınan hizmetlerden etkilenen kişilerin kabullenmeme oranı %37,3 artmaktadır. Yerel halka mensup bireylerin yaşı 5 yıl arttıkça kabullenme yüzdesi %30 artmaktadır. Suriyeliler ile sorun yaşamış kişilerde kabullenmeme oranı %11 oranında artarken, Suriyelilerde iyi tarafların bulunması yerel halkın kabullenmesini %1,2 oranında artırmaktadır (MDN, 2015: 27).

Tunç’un (2015: 59) yaptığı çalışmada, geçici koruma altındaki Suriyelilerin hareketleri ve Türk toplumu arasındaki etkileşimlerin evrensel mülteci hareketi ve etkileri ile benzer olduğu görülmektedir. Ancak farklılaşan iki yönü vardır: Bunlar yerel halkın Suriyelilere yönelik yüksek kabul oranı, Suriyelilerin ise Türkiye’de olmaktan duydukları memnuniyettir. Krizin yabancı düşmanlığı ve toplumsal çatışmaya dönüşmemesinde bu iki

unsurun büyük rolünün olduğu söylenebilir. Erdoğan'ın (2015: 126) yaptığı çalışmada %64,6 oranında yerel halk, Suriyelilerin Türkiye'ye kabulünü hiçbir şekilde ayırım yapmadan insani bir görev olarak kabul etmektedir. Bir başka gösterge, Savaş devam etmekteyken Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri gerektiği şeklindeki önermeye destek verenlerin oranı %30,6 iken, karşı çıkanların oranı %57,8'dir. Bu da toplumsal kabulün ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir (Yanık, 2019: 47-49).

2.1.2. Uluslararası Koruma ve Türkiye'deki Suriyelilerin Statüsü

Türkiye'de uluslararası korumaya dair hukuki düzenlemeler, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kabulünden çok sonra 1994 yılında İltica ve Sığınma Yönetmeliği çıkarılarak yapılabilmektedir (T.C. Resmi Gazete: 30/11/1994). Bu Yönetmelikte, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olunurken koyulan coğrafi kısıtlamaya istinaden Avrupa'dan haklı zulüm korkusuyla gelen kişiler için mülteci, Avrupa dışından gelen kişiler için ise BMMYK tarafından güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilmesi hedeflenen sığınmacı statüsü öngörülmüştür. Türkiye'nin AB'ne katılması yolunda yabancılar, göç ve iltica konularına dair yasal mevzuatının AB ile uyumlu hale getirilmesi gerekiyordu. Bu doğrultuda, Türk hukukunda sığınma ve yabancılarla ilgili konuların muhtelif kanunlarda dağınık bir şekilde bulunması ve konuya dair özel bir kanunun bulunmamasının yarattığı boşluk 04/04/2013 tarihinde kabul edilen 6458 numaralı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile giderilmiştir (T.C. Resmi Gazete: 11/04/2013 – 28615). Kanunla göç ve sığınma yönetimi için sağlam bir yasal zemin meydana getirilmiş, bunun yanında göçmen ve mültecilerin haklarına dair uluslararası standartlara uygun bir yasal çerçeve oluşturulmuştur (Turan, 2019: 44-45).

YUKK ile Türk hukuk sisteminde bazı önemli yenilikler gerçekleştirilmiştir. Bu Kanunla birlikte, daha önce yalnızca taraf olunan antlaşma hükümlerine dayanarak talep edilebilecek olan geri gönderme yasağı kanuni düzenlemeye kavuşmuştur. Sığınma ve göç alanındaki işlemleri gerçekleştirmek üzere İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü adıyla yeni bir birim kurulmuştur. Avrupa dışından gelen ve uluslararası koruma talep eden yabancılar için daha önce sığınmacı adıyla düzenlenmiş statü için şartlı mülteci kavramı kullanılmıştır. Ayrıca, mülteci ve şartlı mülteci statülerinin yanında ikincil koruma ve geçici koruma statüleri düzenlenmiş, vatansızlar da kanun kapsamına dâhil edilmiştir. Uluslararası koruma başvurusu için hızlandırılmış prosedür öngörülmüştür. Sınır dışı edilme kararının etkileri ile sınır dışı edilecek yabancıların gözetimine dair esaslar belirlenmiş, bu

kapsamda geri gönderme merkezlerinin teşkilatına dair hükümlere yer verilmiştir. Ekonomik ve mali imkânlarla bağlı olarak, uluslararası koruma başvurusunda bulunan ya da koruma statüsü edinen kişilerin toplumla entegrasyonu ile ilgili ilkeler düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra, şartlı mültecilerin yerleştirilmesi ve uluslararası koruma başvurusu kabul edilmeyecek kişiler konusunda karşımıza çıkan güvenli üçüncü ülke kavramının muğlaklığı uygulamada önemli problemler yarattığından, kavramın değerlendirilmesi için belirli kriterler ortaya konmuştur (Turan, 2019: 48).

YUKK kanun hükümlerinin uygulanmasına yönelik usul ve esasları belirleyen üç yönetmelik çıkarılmıştır:

1) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (T.C. Resmi Gazete: 17/03/2016 – 29656).

2) Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezleri'nin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik (T.C. Resmi Gazete: 22/02/2014 – 28980).

3) Geçici Koruma Yönetmeliği (T.C. Resmi Gazete: 22/10/2014 – 29513).

1) Mülteci

Uluslararası hukukta 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci kavramı şöyle tanımlanmaktadır:

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs...” (Cenevre Sözleşmesi, 1951, Madde 1/A-2).

Türkiye Cumhuriyetinin yasal düzenlemesi YUKK'da ise mülteci için şu tanım verilmektedir:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (YUKK, 2013, Md. 61).

6458 sayılı kanunda bir kişinin mülteci statüsünü alabilmesinin temel şartı “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle...” ifadesiyle belirtilmiştir. Bundan dolayı Suriye’den gelen sığınmacılar bu koruma statüsü kapmasına girmemektedir. Ayrıca Türkiye, mülteci kavramının tanımına ilk defa bu yasal düzenlemede yer vermiştir (Değer, 2019: 55-56).

Mülteci statüsü şahsi nitelikte bir statüdür. Buna göre, kitlesel akın halinde sığınma talebinde bulunan kişilere verilecek statü mülteci statüsü değildir. Bu durumlar için özel olarak geçici koruma statüsü düzenlenmiştir. Suriye İç Savaşı sebebiyle Türkiye’ye akın eden Suriyeliler, halk arasında yanlışlıkla mülteci diye adlandırılrsa da onlar mülteci değil, geçici koruma statüsündedirler. Bunun sebebi, geldikleri yer itibarıyla coğrafi kısıtlamanın dışında kalmaları ve kitlesel akın durumuyla gelmiş olmalarıdır (Turan, 2019: 51).

2) Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci kavramının düzenlendiği ilk uluslararası metin, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesidir. Bu statü YUKK’nın 62. Maddesinde düzenlenmiştir (YUKK, 2013, Md. 62). Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne coğrafi sınırlama çekincesi ile taraf olduğu için sadece Avrupa’da meydana gelen olaylar yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan yabancılara koruma statüsü sağlamaktadır. Şartlı mültecilik statüsünün tanımlanması sayesinde mülteci statüsü dışında kalan diğer bir grup yabancıya da hukuki statü sağlanmıştır (Değer, 2019: 55).

Şartlı mültecilik, YUKK’da şöyle tanımlanmaktadır:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen bir olay veya olaylar sebebiyle; ırkı, dini, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya, bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen, söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilmektedir.” (YUKK, 2013, Md. 62).

Türkiye, bu düzenlemenin gereği olarak Avrupa dışında yaşanan olaylar sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda olan kişilere şartlı mülteci statüsü vermiştir. Şartlı mültecilik statüsü, yabancılara, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalma imkânı tanımaktadır. Kanunun öngördüğü şartlı mültecinin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilmesi insan hakları hukuku sistematığı ile uyumludur (Değer, 2019: 56). Güvenli üçüncü ülkeye yerleştirme işlemi, BMMYK aracılığıyla yapılmaktadır.

Kişinin güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi konusunda ilgili üçüncü ülkeye ve kişiye dair değerlendirmeler her başvuru için özel olarak yapılmaktadır (Ekşi, 2018: 150).

1994 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından çıkarılan İltica Yönetmeliğinde zorunlu göçle gelen kişilerin geldiği coğrafyaya göre mülteci ve sığınmacı ayrımı yapılmıştır. YUKK'ta “sığınmacılık” kavramı kaldırılarak “mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” kavramları eklenmiştir. “Mülteci” ve “şartlı mülteci” ayrımı, 1994 İltica Yönetmeliği'nde olduğu gibi coğrafi temellidir. Avrupa dışından gelen kişiler uluslararası bir karşılığı olmayan “şartlı mülteci” kavramıyla tanımlanmıştır. Ayrıca 1994 İltica Yönetmeliğindeki “sığınmacı” tanımından farklı olarak “şartlı mülteci” tanımında, “üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” (Madde 62) ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade Türkiye’ye zorunlu göçle gelen kişilere yönelik “misafirlik” ve “geçicilik” yaklaşımını teyit etmektedir (Arıcan, 2019: 20).

3) İkincil Koruma

Mültecilik ya da şartlı mültecilik statüsü için gerekli şartları sağlamayan, fakat uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerin korunması için geliştirilen tamamlayıcı koruma rejiminin Türk hukukundaki şekli ikincil koruma statüsüdür. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nde ikincil koruma statüsü ile ilgili bir düzenleme yoktur. YUKK’daki bu düzenlemeyle Türkiye, mülteci yahut şartlı mülteci koruma statüsü verilemeyen yabancıların sığınma taleplerini geri çevirmemekte, şartları taşıyan bu yabancılara ikincil koruma statüsü vererek sığınma imkânı sağlamaktadır.

İkincil koruma, 6458 Sayılı Kanunda şöyle tanımlanmaktadır:

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde şu sebeplerden dolayı menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.” (YUKK, 2013, Md. 63).

Tanımda bahsedilen sebepler şunlardır: (1) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası ile infaz edilecek olması, (2) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak olması (3) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması.

Kanunun ortaya koyduğu tanımda belirtildiği gibi ülkesini terk edip Türkiye’ye gelen ve Türkiye’den koruma isteyen yabancıların ikincil koruma statüsünde korunmaya

alınabilmesi için bu yabancıların mülteci ya da şartlı mülteci statüsüne uygun şartlarda olmaması gerekir. Ayrıca bu yabancıların geri gönderilmesi halinde kanun maddesinde belirtilen durumlarla karşılaşma ihtimalinin bulunması gerekmektedir. Diğer koruma statülerinden farklı olarak ikincil koruma statüsü, kişinin kendisine yönelen bir olumsuzluk sebebiyle ülkesini terk etmesi ve koruma talebinde bulunması durumunda gündeme gelmektedir (Değer, 2019: 56-57).

4) Geçici Koruma

Bireysel sığınma talebinde bulunan yabancıların mülteciliğe ilişkin düzenlemedeki şartları taşıyıp taşımadıklarını tespit etmek kolay olduğu halde kitlesel göç boyutuna ulaşan sığınmanın mevcut olduğu durumlarda her bir sığınmacının söz konusu şartları taşıyıp taşımadıklarını tespit etmek oldukça zordur. Bundan dolayı kitlesel sığınma olaylarında devletler ulusal çıkarlarını ön planda tutarak koruma talebinde bulunanlara geçici koruma statüsü vererek koruma sağlamaktadır (Şimşek, 2017: 11-27). Ayrıca uluslararası hukukta kitlesel sığınma kavramının tanımı bulunmasa da bu durum “belirli bir ülke ya da coğrafyadan gelen yerinden edilmiş çok sayıda kişi” nitelemesiyle ifade edilmektedir (Çiçekli, 2016: 311).

YUKK, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerinin dışında kitlesel olarak ülkelerini terk edip Türkiye’nin sınırları içine giren yabancılara geçici koruma statüsü kapsamında koruma sağlamaktadır. Şartlı mültecilik ve ikincil koruma statüsü gibi geçici koruma statüsü de 1951 tarihli uluslararası bir anlaşma olan Cenevre Sözleşmesinde düzenlenmemiştir. Geçici koruma, Türkiye Cumhuriyeti’nin yasalarında 6458 sayılı YUKK’da şöyle düzenlenmiştir:

“(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” (YUKK, 2013, Md. 91).

Kanun burada Bakanlar Kurulu’na geçici koruma statüsünün kapsamını düzenleme yetkisi vermiştir. Bakanlar Kurulu’na verilen bu yetkiye dayanılarak 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu Yönetmelik 22.10.2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2014).

Geçici koruma statüsünün amaç ve kapsamı 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğinde şöyle ifade edilmektedir:

“Bu Yönetmeliğin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir.” (6883 Sayılı GKY Md. 1).

Yönetmelikte belirtildiğine göre, ülkelerini terk ederek Türkiye’ye gelen yabancıların geçici koruma kapsamına alınma kararını Bakanlar Kurulu verir. Kimlerin koruma kapsamına alınacağını, geçici korumanın başlangıç tarihi ve süresini, geçici koruma süresinin hangi durumlarda uzatılacağı ve sona erme koşullarını, geçici korumanın ülke içinde uygulanacağı yerleri belirleme yetkisi de aynı şekilde YUKK ile Bakanlar Kurulu’na verilmiştir (GKY, 2014, Md. 9-10).

Türkiye, iç savaş sebebiyle Türkiye’ye gelen Suriyelilere başlangıçta açık kapı politikası uygulamış, hukuki bir statü tanımadan onları misafir olarak nitelemiştir. Fakat kitlesel göç hareketi ileri boyutlara ulaşınca Türkiye devlet olarak kendi sorumluluk sınırlarını çizmek ve Suriyelilerin hak ve yükümlülüklerini belirlemek zorunda kalmıştır.

YUKK’daki şartlı mülteci düzenlemesi kapsamında (YUKK, 2013, Md. 62) Kanunun 62. Maddesindeki şartları taşıyan Suriyelilere, bireysel yahut kitlesel olarak Türkiye’ye gelmiş olmalarına bakılmaksızın şartlı mülteci statüsü verilmesinde hukuki bir engel yoktur (Lortoğlu, 2017, 54-80). Şartlı mülteci kapsamına alınmak isteyen Suriyelilerin yetkili makamlara bireysel koruma başvurusu yapmış olmaları gerekir. Büyük kitleler halinde gelen Suriyelilerin koruma taleplerinin bireysel olarak incelenmesi oldukça zor olacağı için Suriyelilere şartlı mülteci statüsü verme yoluna gidilmemiştir (Değer, 2019, 59-60).

Hem kanun ve yönetmeliklerdeki tanımlar hem de Türk Hükümetince yapılan açıklamalar, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsünün geçici koruma statüsü olduğunu belgelemektedir.

5) Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlerle İlgili Düzenlemeler

YUKK'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde uluslararası koruma altına alınanlar hakkında, 2510 Sayılı İskân Kanunu, 5682 Sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun maddeleri uygulanmıştır. Ancak bu kanunların mülteciler hakkında yeterli hükümler içermemesi nedeniyle Türkiye'den koruma talep eden yabancılara ilişkin işlemler genellikle yönetmelik ve genelgelerle düzenlenerek yürütülmüştür (Kaya ve Eren, 2015: 19-65).

1- Sağlık Hizmetleri

Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilere ücretsiz sağlık hizmeti sunulmaktadır. Geçici barınma merkezleri (GBM) dışındaki göçmenler “acil yardım” kapsamına girmediği için yardım ve hizmetlerde acil yardım ödeneği kullanılamamaktadır. Bunun tek istisnası sağlık hizmetleridir. Sağlıkla ilgili hizmet ve önlemler, Sağlık Bakanlığının sorumluluğunda yürütülmektedir. Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilere, kayıt işlemleri tamamlanıncaya kadar bulaşıcı ve salgın hastalıklardan korunma hizmetleri yanında acil sağlık hizmetleri sağlanmaktadır. Kayıt işlemleri ile birlikte geçici koruma statüsü kazanan Suriyeliler, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalılarına sağlanan sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olmaktadır.

GBM dışında yaşayan Suriyelilerle ilgili ilk düzenleme, AFAD'ın 18 Ocak 2013 tarihli 2013/1 sayılı Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri Hakkında genelgesidir. İster barınma merkezlerinde, ister dışarıda olsun Türkiye'ye gelen Suriyelilerin “koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetlerinin sağlık ocaklarında ve hastanelerde ücretsiz olarak verilmesi ve faturalandırmanın kayıtlı bulunan İl Valilikleri aracılığı ile AFAD tarafından karşılanması sağlanmıştır. Ayrıca ilaç, protez, diş, gözlük, işitme cihazı gibi malzemelerin temini ve tedavilerin faturalandırılması Sağlık Uygulamaları Tebliği (SUT) kapsamında yapılması gerekmektedir.”⁵ Böylece Suriyelilere de yerel halka uygulananlar ile aynı standartlarda tedavi yapılması sağlanmıştır (6, 91).

Sığınma sürecinin devam etmesi, Suriyelilerin barınma merkezlerinin bulunduğu illerin dışına yayılması ve bu bölgelerde tutulamaması sebebiyle diğer illerde yaşayan Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimlerinde sorunlar yaşanmıştır. Özellikle acil gelen vakalarda müdahale etme zorunluluğu ve bu tedavilerin faturalandırılmaması sağlık kurum ve kuruluşlarını zora sokmuştur. Bunun üzerine AFAD tarafından 09 Eylül 2013 tarih ve

⁵ AFAD. 2013/1 Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri Hakkında Genelge. <https://www.afad.gov.tr/tr/2311/Genelge>. 30 Mart 2017.

2013/8 sayılı Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında genelgesi yayınlanarak sağlık hizmetleri 81 ilde uygulanmaya başlamıştır. Bu sayede Suriyelilerin nerelerde yaşadığını belirlemek ve kayıt altına almak kolaylaşmıştır.

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 26. maddesi kapsamında bu statüdeki Suriyelilere yönelik hizmetlerin koordinasyon yetki ve sorumluluğu AFAD’a verilmiştir. Geçici koruma altındaki Suriyelilere sağlanacak barınma, sağlık, eğitim, iş imkânı ve sosyal yardım gibi hizmetlerin etkin ve verimli yürütülebilmesi için AFAD tarafından 18 Aralık 2014 tarihli 2014/4 Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi genelgesi çıkarılmıştır. Sağlık Hizmetleri kapsamında; “kayıt işlemlerini tamamlamayanlar bulaşıcı ve salgın hastalıklar korunma hizmetleri ve acil sağlık hizmetleri dışındaki hizmetlerden yararlanamazlar, sağlık faturalarının incelenmesi üzerine her ilde ilgili kuruluşların personelerinden oluşan bir komisyon oluşturularak faturaları ilgili mevzuat ve SUT kapsamında inceleyerek ödenip/ödenmemesine onay verilenlerin ödemesinin yapılması, sevk zincirine uygun olarak ve sevk belgesi ile düzenlenmiş faturaların ödenmesi, acil ve zorunlu haller ile yoğun bakım dışında özel kuruluşlara ve üniversite hastanelerine sevk yapılması kısıtlanmış, ikinci ve üçüncü basamak hizmetlerinden yararlanmaları için birinci basamak sağlık kuruluşuna başvurmak ve sevk zinciri kapsamında muayene olma zorunluluğu getirilmiş, Türkiye’ye giriş yapmadan önce olan organ ve uzuv kayıplarına ilişkin tedavi giderlerinin ödenmemesi, sağlık merkezlerinin denetim sorumluluğu Sağlık Bakanlığına verilmiş ve geçici koruma altındaki yabancılar yönelik yürütülen sağlık hizmetleri konusunda her ay düzenli raporlama yapılması sorumluluğu Sağlık Bakanlığına getirilmiştir.”⁶

Sağlık hizmetlerinin AFAD ve Sağlık Bakanlığı işbirliğinde iyileştirilmesi doğrultusunda AFAD tarafından 12 Ekim 2015 tarih 2015/8 sayılı Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi genelgesi yayınlanmıştır. Öncelikle 209 sayılı Kanuna eklenen Geçici 8. madde ile Sağlık Bakanlığı veya bağlı kuruluşlarının madde yürürlüğe girdikten sonra 5 yıl süre ile götürü bedel ile sağlık hizmeti sunmaya yetkili olduğu düzenlenmiştir. Bu maddeye istinaden karşılanabilen tedavi hizmetlerinin bedelleri, Sağlık Bakanlığı ile AFAD arasında 1 Temmuz 2015’te imzalanan “Götürü bedeli üzerinden sağlık hizmeti alım protokolü” hükümleri doğrultusunda ödenmektedir. Ayrıca geçici koruma altındaki yabancılar verilecek sağlık hizmetlerinin etkin ve verimli yürütülebilmesi

⁶ AFAD. 2014/4 Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Genelgesi. <https://www.afad.gov.tr/tr/2311/Genelge>. 30 Mart 2017.

için Genelge doğrultusunda 15.10.2015 tarihi itibarıyla MEDULA-Hastane ve MEDULA-Eczane sistemleri kullanıma açılmıştır.⁷

2- Eğitim Hizmetleri

Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaklaşık olarak % 44,7’sini 18 yaşının altındaki çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Bu kitlenin % 31’ini okul çağındaki 5-18 yaş grubu oluşturmaktadır (89). Bu veri eğitim hizmetine duyulan ihtiyacın önemini gözler önüne sermektedir. Ayrıca üniversite çağındaki öğrenciler ve yeni üniversiteye gidecek olan öğrencileri düşündüğümüz zaman eğitim hizmetlerine duyulan ihtiyacın önemi daha da çok artmaktadır. Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik politikalar ilk etapta Suriyelilerin geri dönecekleri varsayımı üzerinden şekillenmiş ve kısa vadeli olarak geçici barınma merkezlerindeki çocuklara yönelik hazırlanmıştır. Suriyelilerin eğitimi, geri döndüklerinde herhangi bir sorun yaşamamaları için 2011-2012 yılında MEB tarafından Arapça müfredat ile desteklenmek suretiyle yapılmıştır (Emin, 2016: 12-20).

Eğitim alanındaki sorunların büyük bir kısmı geçici koruma merkezleri dışında verilen eğitim hizmetlerine ulaşımında yaşanmaktadır. İlk etapta bu merkezlerde ikamet izni olan ailelerin çocukları devlet okullarına kayıt yaptırabiliyor ve Türk müfredatına uygun eğitimlerden yararlanabiliyordu. Devlet okullarında eğitime devam eden çocukların Türkçe bilmemesi, eğitim hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanmada sorunlara yol açmıştır. İkamet izni olmayan Suriyelilere devlet okullarında resmi kayıt yaptırmadan misafir öğrenci olarak devam etme imkânı sağlanmıştır (Büyükçalık, 2014).

2012-2013 yılları arasında şehir merkezlerinde göçmen Suriyeli sayısı hızlı bir şekilde artmıştır. Bu artış ve yayılmaya bağlı olarak hizmetlere erişimde önemli sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Bu kapsamda 26 Nisan 2013 tarihli “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” genelgesi, MEB’in Suriyelilerin eğitimiyle ilgili olarak attığı ilk yasal düzenlemedir.⁸ Bu düzenleme, barınma merkezleri dışındaki Suriyelilerin eğitim ihtiyacına yönelik çözüm önerilerinden ziyade durum tespitiye yöneliktir (Seydi, 2014: 276-285). Bu açık bir süre Belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarının desteği ile açılan merkezlerde telafi edilmeye çalışılmıştır. Geçici barınma merkezlerinde ve dışarıda gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerini bir standarda bağlamak ve yükseköğretimi de kapsayacak şekilde kapsamlı bir çözüm üretmek için MEB tarafından 26 Ekim 2013 tarihli

⁷ AFAD. 2015/8 Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Genelgesi.

⁸ MEB. 26 Nisan 2013 Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler.

“Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” genelgesi yayınlanmıştır.⁹

Suriye vatandaşlarının geçici koruma altına alınması kararını müteakip MEB tarafından 2014 Eylül ayında “Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” konulu 2014/21 sayılı Genelge yayımlamıştır. Bu Genelge ile birlikte, geçici koruma altındaki tüm Suriyelilerin eğitim hizmetlerine nasıl erişecekleri açıklığa kavuşmuş ve yasal bir zemine oturmuştur. Suriyeli göçmenlerin geçici koruma altına alınması ve MEB’in konu ile ilgili mevzuatı güncelleyerek kayıtların önünü açması sayesinde 2014-2015 öğretim yılında okullaşma oranında büyük bir artış sağlanmıştır.¹⁰

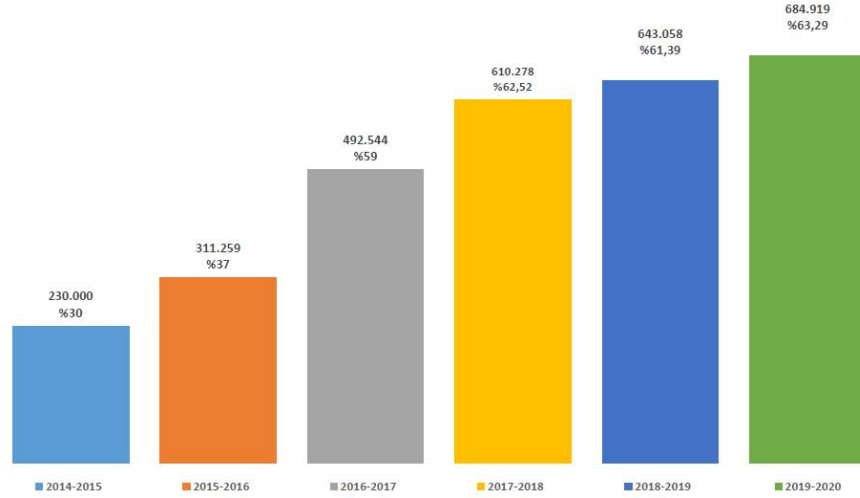
2016-2017 eğitim öğretim döneminden itibaren yeni geçici eğitim merkezlerinin açılması yasaklanmış ve öğrencileri resmi okullara yönlendirme çalışmaları hızlandırılmıştır. 2016-2017 Eğitim Öğretim yılı için MEB 19.000 gönüllü Suriyeli eğiticiye formasyon eğitimi vermiş, bunlar arasından başarılı eğiticilerin Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitimci olarak görevlendirmesi sağlanmıştır.¹¹ MEB verilerine göre eğitim çağındaki Suriyeli çocuklarda okullaşma 201-2015’de 230.000 öğrenci ile %30 iken, 2019-2020’de 684.919 öğrenci ile %63,29’a yükselmiştir.¹²

⁹ MEB. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Genelgesi. Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri, 26 Eylül 2013, Ankara, 2013.

¹⁰ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). 2014/21 Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>. 23 Mart 2017.

¹¹ UNICEF. Türkiye’de “Kayıp bir Kuşak” oluşmasını önlemek, http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/10.2016_Children%20of%20Syria_revised_TR_final.pdf. 03 Nisan 2017.

¹² https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf (Erişim: 11.05.2020).

Grafik 3. Yıllara Göre Ülkemizde Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı

Yükseköğretim Kurumu, Suriyelilerin eğitimi konusunda 2012 yılından beri çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. 03 Eylül 2012 tarihinde alınan Genel Kurul kararı ile geçici koruma altındaki Suriyelilerin ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimlerine ara vermek zorunda kalanlarının sadece 2012-2013 yılına özel Suriye sınırındaki illerde bulunan 7 üniversiteye (Çukurova, Gaziantep, Harran, Kilis 7 Aralık, Hatay Mustafa Kemal, Mersin, Osmaniye Korkut Ata) “özel öğrenci” olarak kayıt yaptıurma imkânı sağlanmıştır (Kirişçi, 2014: 11-21).

YÖK, 09 Ekim 2013 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında “Suriye ve Mısır Ülkelerinden Yurdumuzda Bulunan Yükseköğretim Kurumlarına Yatay Geçiş Kararı”nı almıştır. Bu karar ile 2013-2014 eğitim öğretim döneminden önce Suriye ve Mısır’da ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitime başlayan Türk vatandaşı, bu ülkelerin vatandaşı ile bu ülkelerdeki yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemizdeki yükseköğretim kurumlarına yatay geçiş yapabilme hakkı tanınmıştır (Seydi, 2014: 276-285). Bu geçişlerde belge zorunluluğu aranmaktadır (Şen, 2019: 60-63).

Yükseköğretim alanında atılan bir diğer önemli adım, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) tarafından 12 Ekim 2013 tarihinde başlayan “Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Bursu Başvuruları”dır (Erdoğan, 2015). Bursun lise diploması bulunan ve Türkiye’de lisans eğitimi almak isteyen Suriyeli göçmen

öğrencilere verileceği duyurulmuştur. Burs, adaylara, belirli üniversitelerde eğitim ve devlet yurtlarında barınma imkânı ile aylık burs ödenmesini kapsamaktadır (Seydi, 2014: 276-285).

3- Çalışma Hakları

İç savaşın son bulup Suriyelilerin geri dönecekleri varsayımından hareketle çalışma alanıyla ilgili yasal düzenlemeler ve planlamalarda gecikme olmuştur. İlk etapta Suriyelilerin Yasal statünün olmadığı dönemde çalışma konusunda hukuki bir boşluk vardı. Sürecin uzaması ve hazır birikimlerin tükenmeye başlaması, özellikle kamp dışındaki Suriyelileri enformel çalışma alanında çalışmak zorunda bırakmıştır. Bu durum, yerel halkın da daha ucuza çalışmayı kabul etmesine ve hatta işini kaybetmesine neden olmakla karşılıklı gerginliklere yol açmıştır (Erdoğan, 2015).

Sürecin uzaması ile birlikte Türkiye’ye pasaport ve resmi yollarla giren Suriyelilere çalışma alanında kolaylıklar sağlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Mart 2013 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yaptığı çalışma kapsamında en az 6 ay süreli ikamet izni alabilen Suriyelilere çalışma imkânı sağlanmıştır (Erdoğan, 2015). Fakat bu şartları taşıyan Suriyeli sayısı oldukça azdır (Şen, 2019: 64).

Çalışma alanında yapılan kapsamlı düzenleme, Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 29. maddesinde “iş piyasasına erişim hizmetleri” başlığı altında yapılmıştır.¹³ Yönetmelik ile Suriyelilere yasal çalışma hakkı verilmiş olsa da çalışma alanına dair usul ve esaslar “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” 15 Ocak 2016 tarihli ve 29153 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁴ Bu yönetmeliğin hazırlanma amacı, YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğine dayanarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Valilikler, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri ve diğer ilgili kurumların görev ve yetkileri yoluyla geçici kendilerine koruma sağlanan kişilerin ve işverenlerinin yükümlüklerini belirlemektir (Şen, 2019: 65).

Buna göre geçici koruma altındaki yabancıların çalışması için geçici koruma kimlik belgesinin olması, kayıt yaptırdıktan sonra en az altı ay sürenin geçmesi, başvuruyu işverenin e-devlet üzerinden yapması gerekmektedir. Tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacak mevsimlik işçiler çalışma muafiyeti kapsamında olup, muafiyet başvurusu kayıtlı olunan İl Valiliğine yapılır. Yönetmelikte, gerektiğinde Bakanlık tarafından il ve kota sınırlaması getirebileceği de belirtilmiştir. Çalışma izin başvurusu için alanına göre Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı veya YÖK’ten ön izin alma şartı getirilmiştir. Yönetmelik

¹³ Geçici Koruma Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, sayı: 29153, 22 Ekim 2014.

¹⁴ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, sayı: 29594, 15 Ocak 2016.

ile istihdam kotası da getirilmiştir: Buna göre, geçici koruma sağlanan yabancıların sayısı işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının % 10'unu geçemez, toplam çalışan sayısı 10'dan az olan işyerlerinde en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancı çalışabilir, çalışma izni başvurusu tarihinden önceki dört haftalık süre içerisinde yabancıların çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşın bulunmadığı belgelendirildiği takdirde istihdam kotası uygulanmayabilir.¹⁵

4- Psikososyal Destek Hizmetleri

Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sunulmasından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorumludur.

Sağlık Hizmetleri Başlığının 27. maddesinin 5. fıkrasında “Geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 3/1/2014 tarihli ve 28871 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye Afet Müdahale Planında da belirtilen geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetlerde destek çözüm ortakları ile yürütülür.”

Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Başlığının 30. maddesinin ilgili fıkralarında; (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan ihtiyaç sahibi olanlar, 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 3 üncü maddesinde belirtilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde anılan Kanun kapsamındaki sosyal yardımlardan yararlandırılabilir. (2) Bu yönetmelik kapsamındaki özel ihtiyaç sahiplerinin geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında yararlanacakları sosyal hizmetler ve yardımlar ile sağlanacak psikososyal destek çalışmaları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür. Yürütülen iş ve işlemlere ilişkin usul ve esaslar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenir. (3) Refakatsiz çocuklar, esas olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinesinde barındırılır. Ancak uygun koşullar sağlandığında refakatsiz çocuklar, geçici barınma merkezlerinin ayrı bir bölümünde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kontrol ve sorumluluğunda Genel Müdürlük ile işbirliği halinde barındırılabilir. (4) Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında yaşayan özel ihtiyaç sahiplerinin psikososyal gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılacak hane ziyaretleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslara göre gerçekleştirilir. (5) Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları tarafından verilmesi planlanan psikososyal destek hizmetlerinin takibi ve

¹⁵ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, sayı: 29594, 15 Ocak 2016.

kontrolü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca düzenlenen usul ve esaslara göre düzenlenir.”

Özel ihtiyaç sahipleri başlığının 48. maddesinin 3. fıkrasında “Özel İhtiyaç Sahipleri kapsamında yer alan çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek ilgili mevzuat hükümleri uygulanır. Ayrıca 8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve ilgili Yönetmelik kapsamında şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu çerçevede Suriyelilere bakım, rehabilitasyon, psikososyal destek, sosyal yardım, koruyucu ve önleyici hizmetleri vermektedir. Verilen hizmetlerle Suriyelilerin mevcut durumla baş etme mekanizmalarını geliştirmek, bireyler ve aileler arasında sosyal ağların onarılmasını ve yeni ağların oluşmasını hedeflemektedir (Şen, 2019: 66-67).

2.1.3. Ankara Altındağ Sınırları İçinde Suriyeliler Olgusu

Suriyeli göçmenler ilk sıralarda Gaziantep, Kilis ve Hatay gibi Suriye sınırına yakın şehirlerde kalmışlar, zamanla buradaki şartların ve imkânların kendi durumları açısından uygun olmadığını anlayınca sosyal ağlar vasıtasıyla edindikleri bilgilere dayanarak sınırdan uzakta ve iç kısımlarda yer alan değişik şehirlere doğru yönelmişlerdir. Ankara’ya göç etmelerinin üç temel sebebinin olduğu anlaşılmaktadır. Birinci sebep, önceden gelen akrabalarının tavsiyesi, birlikte yaşama arzusudur. Bazıları daha önce İstanbul gibi büyük şehirlere gitmişler, fakat oralarda hayat şartlarının zor olduğunu görünce Ankara’ya gelmişler, Ankara şartlarının uygun olduğunu fark edince gelecek yeni göçmenlere de tavsiye etmişlerdir. İkinci sebep, birincisine bağlı olarak Ankara’daki hayat şartlarının daha iyi olması, istihdam imkânlarının bulunması, kiraların ucuz olması ve düzenli sosyal yardımların yapılmasıdır. Üçüncü sebep de Sınır şehirlerinde ve İstanbul gibi Suriyeli göçmen nüfusun çok olduğu yerlerde Suriyeliler aleyhinde olumsuz bir kamuoyu oluştuğundan gözlerden irak daha tenha ve sakin yerlerde yaşama arzusudur (Uludağ, 2016: 94-96). İlk zamanlarda bu gerekçe işe yaradıysa da ilerleyen zamanlarda Ankara’nın özellikle Altındağ bölgesinde benzer bir yoğunlaşma ve adacık durumu oluştuğu için bu gerekçe önemini kaybetmiştir.

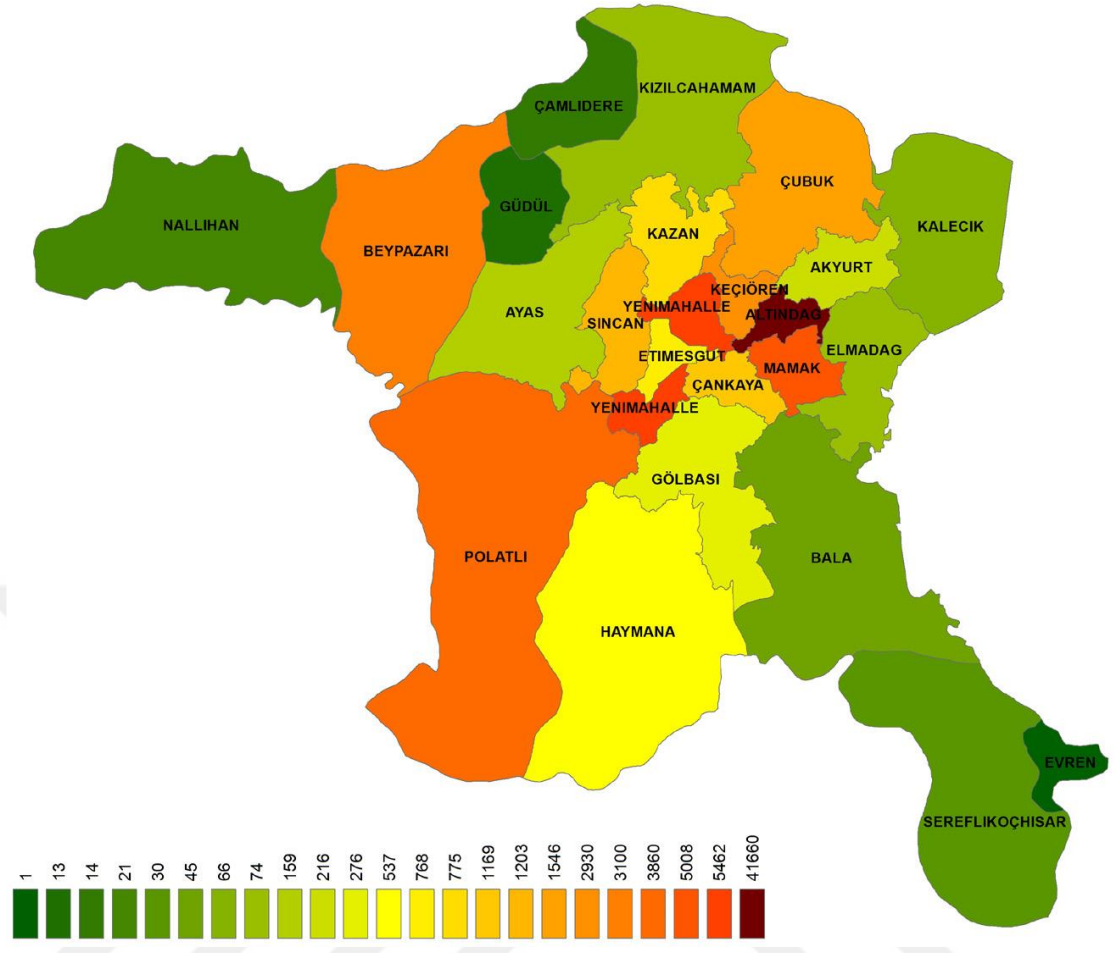
30.04.2020 itibariyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre, Ankara’daki Suriyeli göçmen sayısı, 96.541’dir. Bunun Ankara nüfusu içindeki oranı %1,75’dir. Savran ve Sat’ın Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nden 25.05.2017 tarihinde aldığı verilere dayanarak

yaptığı araştırmaya (2019) göre Ankara ilinde kayıtlı Suriyeli nüfusun yaklaşık %55'i Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Belirtilen tarihte Altındağ ilçesinin toplam nüfusu olan 365.842 kişi içerisindeki Suriyeli oranı, yaklaşık %12'dir (Savran ve Sat, 2019).

Cumhuriyetin ilk yıllarında küçük bir Anadolu kasabası görünümünde olan Ankara, başkent ilan edildikten sonra hızlı bir kentleşmeye başlamış, yatırımlar sayesinde önemli bir çekim merkezi olmuştur., Cumhuriyetin ilk döneminden itibaren Ankara'nın nüfusu hızla artmıştır. Yapılan planlama çalışmalarına rağmen 1950'lerdeki sanayileşme hamlesi ve buna bağlı olarak yaşanan iç göç, Ankara'da gecekondulaşmaya yol açmıştır. Gecekondulaşmanın ilk yoğunlaştığı yer Altındağ tepesi olmuştur (Bektaş, 2014; Savran ve Sat, 2019).

1970'li yıllarda gecekonduyu önleme ve planlı konut yapma konusunda bir düzenleme yapıldıysa da Altındağ'daki gecekondu semtleri bu kapsama alınmamıştır (Tekeli, 2011). 1970'li yıllarda Samsun yolunun kuzeyinde Siteler Küçük Sanayi Bölgesi kurulunca gecekondulaşma bu bölgeye doğru yayılmıştır. Siteler Sanayi Bölgesi'nde çalışmaya gelen işçiler, Samsun Yolu'nun kuzeyinde bölgeye bitişik gecekondu alanlarını oluşturmaya başlamışlardır (Bezcioglu vd., 2000).

1970'li yıllarda ikinci kuşak gecekondu alanı olarak gelişen Siteler Sanayi Bölgesinin kuzeyindeki kesim, varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir. O tarihlerde Ankara'nın kırsal bölgelerinde yer alan ilçelerden ve yakın mesafedeki illerden iç göç ederek kente yeni gelen gruplar Siteler Sanayi Bölgesi'nde çalışmaya başlamışlar ve bölgeye yakın mesafedeki gecekondu'lara yerleşmişlerdir. Altındağ'da kentsel dönüşüm projeleri başlatılmışsa da müteahhitler bu bölgelerin kârlı olmadığını düşündükleri için inşaat üretmekten kaçınmışlardır. Bu da bölgenin yeniden yapılaşmasını geciktirmiş, eski gecekondu binalar olduğu gibi kalmıştır. Yaklaşık 40 yıl sonra bu defa dış göç ile gelen Suriyeliler bu eski gecekondu'larda ikamet etmeye başlamışlardır (Savran ve Sat, 2019).

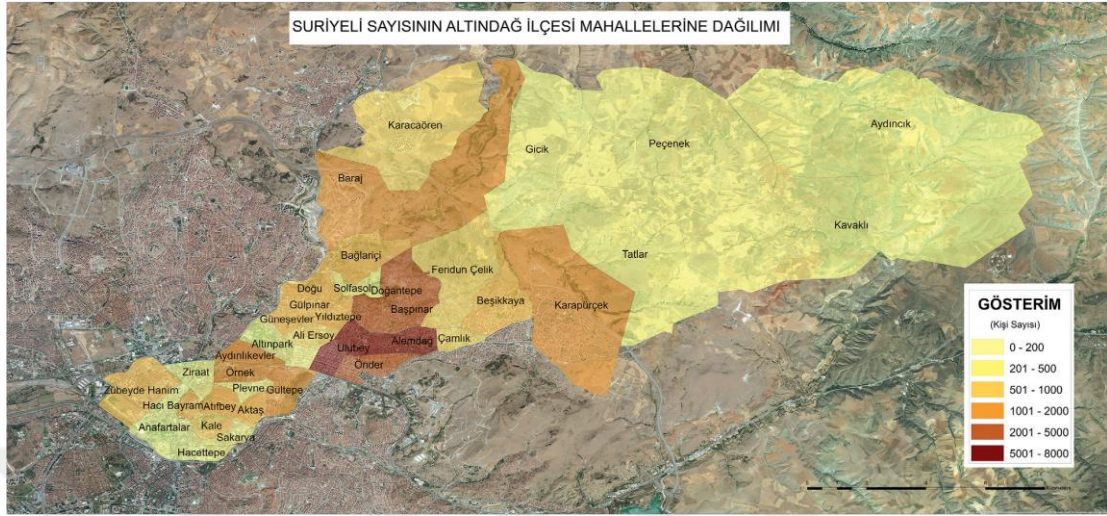

Harita 2. Suriyeli Sayısının Ankara İlçelerine Dağılımı (Savran ve Sat, 2019).

Ankara’da en çok Suriyeli nüfusa sahip ilçe Altındağ’dır. Savran ve Sat (2019), 2018 Ankara nüfus verilerini Altındağ Kaymakamlığı bünyesindeki İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile mahalle muhtarlarından edinilen bilgilere dayanarak Altındağ ölçeğinde mahallelere yayarak incelemiştir. Elde edilen bilgilere göre 2018 yılı itibariyle Ulubey Mahallesi’nde yaklaşık 7600, Alemdağ Mahallesi’nde yaklaşık 5500 ve Önder Mahallesi’nde yaklaşık 4100 Suriyeli göçmen ikamet etmektedir. Mahalle bazında elde edilen veriler, Altındağ ilçe bütünü’nün Benzeşmezlik Endeks değerini hesaplamada ve tematik haritalar üretmede kullanılmıştır. Altındağ mahallelerinde bulunan Suriyelilerin sayısal ve yerel nüfusa göre oransal değerlerine göre dağılımı çıkarılmıştır (Savran ve Sat, 2019).

Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi, Altındağ’da Suriyelilerin yoğun yaşadığı mahalleler yoğunluk sırasına göre Ulubey, Önder, Alemdağ, Başpınar, Doğantepe, Karapürçek, Örnek,

Aydınlıkevler, Aktaş, Atıfbey, Baraj, Bağlarıçi, Beşikkaya, Yıldıztepe, Gülpınar, Doğu, Güneşevler ve Zübeyde Hanım mahalleleridir (Savran ve Sat, 2019).

Harita 3. Suriyeli Sayısının Altındağ İlçesi Mahallelerine Dağılımı (Savran ve Sat, 2019).

Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri, Ankara'daki Suriyelilerin yığıldığı bir “adacık” durumundadır. Bu adacığın oluşumundan itibaren bölge “Küçük Halep” olarak anılmaya başlamıştır. Bu mahalleler, Suriyelilerin Türkiye'ye yoğun göç ettikleri 2012-2015 tarihleri arasında kentsel dönüşüm kapsamına alınmıştır. Bu mahallelerdeki yerel nüfusun bölgeden ayrılışı, gecekonduların Ankara'ya gelen Suriyeli ailelere kiralanmaya başlaması ile birlikte hızlanmıştır. Altındağ Belediyesi'nin resmi internet sitesinden bildirildiği üzere, kentsel dönüşüm çalışmaları 2015 yılında başlamış, Önder Mahallesinde 480 gecekondü, Ulubey Mahallesinde 100 gecekondü yıkılmıştır. Yıkım yapılan alanlarda az sayıda yeni binalar yapılmışsa da Suriyeli nüfus bölgede yaşamaya devam etmiştir (Savran ve Sat, 2019).

Yoğun olarak düşük nitelikli konutlardan oluşan adacıkta ayrıca kentsel donatı alanları, parklar, vb. gibi farklı işlevler gören mekânlar yer almaktadır. Selçuk Caddesi ve Şehit Rafet Sever caddelerinde, çoğunlukla Suriyeli göçmenler tarafından işletilen çeşitli ticari işletmeler bulunmaktadır. Özellikle Şehit Rafet Sever Caddesi'nde yüksek düzeyde ticari yoğunluk görülmektedir (Savran ve Sat, 2019).

Temel ve Kahraman, “Göçmen Mahallelerinde Konut Dış Mekânında Uyarılma: Küçük Halep, Önder Mahallesi” adlı çalışmada (2019) Suriyeli göçmenlerin bölgeyi

sahiplenme ve kültürlerini yaşatacakları bir ortam haline getirme bağlamında ortaya koydukları mimari uyarlamaya dikkat çekmişlerdir. Göçmenler kendi yaşam kültürlerini buraya uygulamışlar, balkonları ve evlerin önündeki boşlukları mahremiyet sağlamak için kumaş, ahşap parçaları gibi şeylerle kapatmışlar, daha rahat hareket edebilecekleri ortamlar oluşturmuşlardır (Temel ve Kahraman, 2019).

Altındağ gecekonduları, Ankara'ya yeni gelen göçmenler için nispeten kolay yerleşilebilen mekânlar olmuştur. Kiraların düşük oluşu, çoğunlukla kontrat gibi yasal işlemlerin yapılmaması, önemli bir istihdam bölgesi olan Siteler'e yakın olması gibi özellikler tercih edilme sebeplerinin başında gelir. Bu bölgeyi göçmen yerleşimi için cazip hale getiren bir diğer sebep, yardımlaşma ve dayanışma ortamının sağlanabilmesidir. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) yetkililerinin verdiği bilgilere göre, Önder ve Ulubey mahalleleri bölgesinde yaşayan kişiler arası çevrimiçi iletişim ağı çok kuvvetlidir. Aynı zamanda Kızılay'ın bölgedeki Toplum Merkezi koordinatöründen alınan bilgiye göre, sosyal medya bu ve benzeri yardımlaşmalar bakımından oldukça etkili bir kanaldır. Savran ve Sat'ın yaptığı anket çalışmasında Suriyelilerin yaşadıkları mahallelerde Türkler ile Suriyelilerin yardımlaşıp yardımlaşmadıkları sorusuna ara sıra yardımlaştıkları şeklinde cevap alınmıştır. Mahalleye ilk yerleşen gruplar, sonradan yeni gelenlere belli ölçüde yardımcı olmuştur (Savran ve Sat, 2019).

Suriyeli göçmenlerin Önder ve Ulubey adacığına mecburiyetten mi yoksa gönüllü olarak mı yerleştikleri sorusu karmaşıktır. Zorunluluk ile gönüllülük bu grupta üst üste binmiş görünmektedir. Araştırmacılar anket kapsamında Suriyeli göçmenlere, Ankara'da başka bir mahalleye, Türkiye'de başka bir şehre, Türkiye'den başka bir ülkeye taşınmayı düşünüp düşünmediklerini, ayrıca Suriye'ye geri dönmeyi düşünüp düşünmediklerini sormuşlardır. Bu sorulara çoğunlukla hayır cevabı alınmıştır. Katılımcıların %83'ü başka bir mahalleye, %94'ü başka bir şehre, %77'si başka bir ülkeye taşınmayı düşünmezken, %94'ü yine Suriye'ye geri dönmeyi düşünmemektedir. Bir azınlık adacığında yaşamının olumlu yönleri kadar olumsuz yönleri de vardır. Ancak göçmenler bu adacıklarda çoğunlukla başka çareleri olmadığı için yaşamaya devam etmektedir (Savran ve Sat, 2019).

Önder-Ulubey adacığında gündelik ihtiyaçları karşılamak için bakkal, kasap, baha-ratçı, kuaför ve berber gibi ticari birimlerin geliştiği gözlemlenmektedir. Mahalle içerisinde Suriye'ye özgü yiyecek ve içeceklerin bulunduğu restoran, pideci, tavukçu, tatlıcı gibi dükkânlar da yer almaktadır. Ayrıca haftada bir gün Pazar kurulmakta ve belli noktalarda seyyar sebze-meyve satıcıları perakende satış yapmaktadır. Ulubey Mahallesi Muhtarı, 26 Temmuz 2018 tarihinde kendisiyle yapılan görüşmede şu bilgileri vermiştir:

“Şehit Rafet Sever Caddesi Suriyelilerin yaşadığı bölgenin ana caddesi. Cumartesi ve pazar günleri özellikle akşam saatlerinde inanılmaz bir kalabalık oluyor. Beypazarı gibi uzak ilçelerden bile Suriyeliler alışveriş için bu caddeye geliyor. Suriye’deyken kullandıkları ne varsa burada bulabiliyorlar. O yüzden faaliyet yüksek düzeyde.” (Savran ve Sat, 2019).

Mahallede yaşayan göçmen nüfusun önemli bir kısmı Siteler Sanayi Sitesi’nde çalışmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren Önder Vakfı yetkililerinin verdiği bilgiye göre, Siteler’de çalışan Suriyeli işçiler başlangıçta çok düşük ücretler almaktayken, zamanla işi öğrendikçe ve patronlarının güvenini kazandıkça aldıkları ücret artmıştır. Önder’de yaşayan birkaç Türk aileden biri olan, Suriyelilerin bölgeye yerleşmeye başladığı ilk günlerden itibaren onlarla iletişim içinde olup yardım eden ve zamanla Suriyeliler arasında kanaat önderi haline gelen bir mahalle sakini, 26 Ekim 2018 tarihinde yapılan görüşmede ise şu bilgileri vermiştir:

“Ben uzun seneler Siteler’de çalıştım. Suriyeliler mahalleye ilk yerleştiklerinde halden aldıkları meyve-sebzeyi satıyorlardı. Sonradan biz bazılarını Siteler’e çağırdık, yavaş yavaş çeşitli işlere girmeye başladılar ve zamanla Siteler bölgesinde bir yayılmalari oldu. Hatta şimdi Suriyelilerin hepsi birden çalışmayı bıraksa Siteler diye bir şey kalmaz, komple dağılır. Siteler’de esnafı ayakta tutan şu anda Suriyelilerin çalışması.” (Savran ve Sat, 2019).

Siteler sanayibölgesinde Suriyeli işçi istihdam eden bir işveren, yapılan mülakatta neredeyse bütün firmaların Suriyeli işçi çalıştırdığını belirtmiştir. İşveren, Suriyeli işçilerin hiç işten kaçmadıklarını, verilen işi çok hızlı öğrendiklerini, Suriyeli işçi çalıştıranların bu işçilerden memnun olduklarını söylemiştir. Suriyeli işçilerin yasal statüleri, denetimdeki boşluklar ve ihtiyaçları sebebiyle çalışmak zorunda olmaları, çoğunlukla sigortasız çalıştırılmalarına yol açmaktadır. İşverenler tarafından tercih edilmelerindeki önemli bir sebebin de bu durum olduğu söylenebilir (Savran ve Sat, 2019).

Ulubey mahalle muhtarı Suriyeli mahalle sakinleri hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

“Bu bölgeye yerleşen Suriyelilerin çok büyük bir oranı Halep’ten, onun da yine çok büyük bir oranı kırsal bölgelerden gelen kişiler. Büyük çoğunluğu orada iken de maddi durumu kötü olan kişiler. Ama aralarında durumu daha iyi olanlar da var tabi. Mesela arabası ile gelebilenler, yanında bir miktar para getirebilenler olmuş.”

Bölgede Suriyeli öğrencilerin yoğun olarak okuduğu ilkokulun müdürü, 3 Aralık 2018 tarihinde kendisiyle yapılan görüşmede, mahalledeki Suriyelilerin sosyo-ekonomik profili hakkında şu açıklamada bulunmuştur: “Aslında bu bölgede Halep’in en yoksulları yaşıyor, şöyle söyleyebiliriz; Halep’in Çiçin’inde yaşayan bu bölgeye geldiyse Halep’in Çankaya’sında yaşayan Ankara’nın da Çankaya’sına yerleşti.” Bu açıklama, yaklaşık bir

fotoğraf sunsa da savaş sebebiyle mal varlıklarını geride bıraktıkları için yoksullaşan insanların da bulunması mümkündür. Ankette Suriye’de mal varlıklarının kalıp kalmadığı sorusuna %69’un “Evet, Suriye’de mal varlığımız kaldı” şeklinde cevap vermesi bu gerçeği göstermektedir (Savran ve Sat, 2019).

Suriyelilerin başka ülkelerden gelen mültecilerle birlikte bulundukları mahalleler de mevcuttur. Örneğin, Ulus merkezi ve Ankara Kalesi’nin kuzeyinde bulunan Yıldırım Beyazıt Mahallesi buna iyi bir iörnektir. Mahalle muhtarı, kendisi ile yapılan görüşmede mahallede büyük oranda Afgan mültecilerin yaşadığını söylemiştir. Muhtarın beyanına göre, Suriyeli göçünün başladığı ilk dönemde bazı aileler Yıldırım Beyazıt mahallesine gelmiş, fakat Afganların içinde barınamamışlardır. Bitişik mahalle olan Örnek Mahallesinin muhtarı ise yapılan görüşmede, Suriye iç savaşından önce mahalleye iki Iraklı aşiretin geldiğini, bir kısmının mahalleye bazı Suriyeli aileler yerleştikten sonra Iraklıların sayısının azaldığını belirtmiştir. Mahalle muhtarı, mahalledeki Türk ve Suriyeli gençler arasında bazen gerilimlerin meydana geldiğini de söylemiştir (Savran ve Sat, 2019).

Ulubey ve Önder mahallelerinde başlangıçta Suriyeli, Iraklı Türkmen ve Somalili gruplar yaşamaktayken bugün itibariyle çoğu Somalili mahalleden ayrılmıştır. Bu bölgede Suriyeliler ile Iraklılar arasında mekânsal bir ayrışma olmasa da bir miktar gerilimin var olduğu ifade edilmiştir. Bölgede Suriyeli ve Türk çocukların birlikte okuduğu okulun müdürü, okulda Suriyeli öğrenci sayısı arttıkça Türk öğrenci sayısının azaldığını belirtmiştir. Bunun başlıca sebebi, Suriyeli göçmenler geldikçe yerel halkın bölgeden ayrılıp başka mahallelere taşınmasıdır. Fakat bölgede yaşamaya devam eden Türk aileler de “Burası Suriyelilerin okulu olmuş” diyerek çocuklarını başka okullara aldirmaya devam etmektedirler (Savran ve Sat, 2019).

Suriyeli göçmenlerin yaşadığı kentsel adacığın sınırları, büyük ölçüde ana caddelerin mekânı bölümlemesi ile oluşmuştur. Yoğun Suriyeli göçmen nüfus sebebiyle adacığın kapalı ve dışlayıcı olduğu zannedilse de sınırların, ana caddeler ve konut bölgelerine oranla adacığın bulanıklaştığı ve yeni yapılaşmaların başladığı noktalarda ve yıkım alanlarında daha geçirgen bir yapıda olduğu görülmektedir (Savran ve Sat, 2019).

Suriyeliler, Altındağ’da özellikle Önder ve Ulubey Mahallelerinde kendilerine özel bir habitat kurmuşlar ve bölgeyi Halep ile özdeşleştirmişlerdir. Suriyelilerin bu bölgede yoğunlaşmasına zemin hazırlayan sebepler şunlardır: Birincisi, bölgenin kentsel dönüşüm sürecindeki 40-50 yıllık konutların kullanılmıyor halde olması ve ucuz barınma imkânları oluşturmasıdır. İkincisi, Suriyelilere kayıt dışı çalışma imkanları sunan Siteler mobilya sanayisiyle iç içe olmasıdır. Üçün,cüsü, bölgede yardım faaliyetlerinde bulunan STK’ların,

vakıf ve derneklerin bulunmasıdır. Önder ve çevre mahallelerin kamusal hizmetlere erişim kolaylığı sağlaması açısından şehir merkezine yakın bir konumda olması da bir tercih sebebidir (Bakioğlu vd. 2018: 59).

Suriye'den Ankara'ya yönelik göç sürecinin başlangıcında ucuz barınma ve informal işlere ulaşma kolaylığı gibi etkenler ön plana çıkmışken, ilerleyen süreçte göç ağları sayesinde bölgede yoğunlaşan Suriyeli nüfus kendi habitatını oluşturmuştur. Bir süre sonra bizzat bu habitat bölgeyi Suriyeliler için çekici hale getirmiştir (Sizer, 2019).

Ankara'da yaşamakta olan Suriyeli göçmenlerin "*Küçük Halep*" diye adlandırdığı bölgenin oluşmasında göç ağlarının göçmen ağlarına evrilmesinin ve aile ve akrabalık bağlarının da ötesinde Suriyeli göçmen topluluğu dinamiklerinin kurulmasının büyük payı vardır. Göç ağlarının aracılık ettiği mekânsal kümelenme, göçmen ağlarının daha da yoğunlaşmasına sebep olmuş ve Ankara'nın genelinden ayrışan bir Suriyeli sosyal sermayesini meydana getirmiştir Suriyeli göçmenlerin kendilerini güvende hissedecekleri bir yerde yaşama istekleri ve Türkiye'deki dil farkı, onlarda bir arada yaşama eğiliminin oluşmasına sebep olmuştur (Sizer, 2019).

Önder ve Ulubey Mahallelerinin içerisinde ve iki mahalleyi ayıran Selçuk caddesinde etnik bir ekonomi oluşmuştur. Örneğin; Önder Mahallesi'nde, Kavas, Avşar ve Kadkoy (2019: 29) tarafından gerçekleştirilen saha araştırmasının bulgularına göre; mahalle merkezinde Suriyelilere ait manav, bakkal, terzi, fırın, restoran, kuaför ve benzeri 15 işletme varken, yerel halka ait sadece iki işletme bulunmaktadır. Bu bir tür şehir içinde şehir durumudur (Sizer, 2019).

Suriyeliler sadece kendi geçimlerini sağlamakla yetinmemekte, Suriye'deki muhtaç akrabalarına "para salmaktadırlar". Bu iş, hem Türkiye hem de Suriye'deki aracılar vasıtasıyla yapılmaktadır. Gönderilen para miktarı bir kağıda yazılıp fotoğrafı çekilerek karşı ülkedeki akrabaya mesajla gönderilmektedir (Sizer, 2019).

Ramazan ve Kurban Bayramlarında bazı Suriyeliler, ülkelerine giderek sosyal ilişkilerini devam ettirmektedirler. Suriyeliler; aile, akrabalık, arkadaşlık ve hemşehrilik ilişkileri dışında ticari hayatta da gittikçe daha homojen ilişkiler geliştirmektedirler. Bu durum, dayanışma ağlarının yoğunlaştığını, giderek kapalılık özelliği kazandığını göstermektedir. Suriyeliler, giyim ve pazar alışverişlerini ağırlıklı olarak Suriyelilerin işlettiği mağazalardan karşıladıkları, nadiren yerel halkı tercih ettikleri bulgularına ulaşılmıştır (Gürel Üçer vd. 2018: 619).

Ankara'ya gelen Suriyelilerin sosyo-ekonomik düzeyi, Halep'in orta halli şehirliileri olarak tarif edilmiştir. Ancak zorunlu göç, onların çoğunu Ankara'nın en düşük sosyo-ekonomik seviyesi olan bölgelerine ve işlerine mahkum etmiştir (Sizer, 2019).

Suriye ile Türkiye'nin devlet uygulamaları arasındaki fark, Suriyelilerin sosyo-ekonomik durumlarını etkilemiştir. Göçmenlerin çektikleri ekonomik sıkıntıların altında iki temel neden yatmaktadır: Birincisi, ekonomik sermayeleri olan ev, arsa, dükkan, araba ve tarla gibi mal veya mülklerini geride bırakarak kaybetmiş olmalarıdır. İkincisi, geçmişte sahip oldukları dil, zanaat, meslek ve diploma gibi beşeri sermayelerin ülkelerini terk edince geçersiz hale gelmiş olmasıdır. İç savaş sebebiyle ellerindeki nakit birikimler erimiş ve gayrimenkulleri değer kaybettiği için ekonomik sermayeleri Ankara'ya aktarılamamıştır (Sizer, 2019).

Suriyelilerin yasal yollardan çalışmalarına ilişkin düzenlemelerin gecikmiş olması ve henüz tamamen düzene girmemiş olması, özellikle profesyonel meslek sahibi Suriyeliler için ciddi problemler oluşturmaktadır (Erdoğan 2018: 33). Gürel Üçer ve arkadaşlarının (2018) Siteler civarında yaşayan Suriyelilerin yaşam ve istihdam şartlarını belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada; 4'ü kadın, 24 Suriyeli hane reisiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Suriyelilerin %30'nun Suriye'de yaptığı işle aynı işi yaptığı, %40'nın Suriye'de çalışırken Türkiye'de iş bulamadığı ve %30'nun Suriye'de avukat, öğretmen, tercüman veya rehber gibi nitelikli işlere sahip iken, Türkiye'de statü ve ücreti daha düşük işlerde çalıştığı tespit edilmiştir.

Önder ve Ulubey çevresinde kümelenen Suriyelilerin eğitim durumlarının genel olarak oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. “*Suriyeliler Barometresi*” araştırmasının sunduğu verilere göre Türkiye'de yüksekokul mezunu olan Suriyelilerin oranı %6 iken, okuryazar olmayanların oranı %33, okuryazar olmasına rağmen okula gitmemiş olanların oranı ise %13'tür (Erdoğan 2018: 28).

Beşeri sermayelerinin düşük olması ve yüksek olanların da kullanamaması hem iş sahası daralmasına hem de gelir seviyesi düşüklüğüne yol açmaktadır. Ankara'daki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu, çalışma izinleri ve sigortaları olmaksızın geçici işlerde veya Siteler'de bulabildikleri nispeten düzenli işlerde çalışmaktadırlar. Bu işlerden elde edilebilecek gelir düzeylerinin oldukça düşük olduğu, hatta Suriyeliler, Türk vatandaşlarına göre daha düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır (Gürel Üçer vd. 2018: 619).

Ulubey Mahallesi'nde faaliyetlerini yürüten Türk Kızılay Toplum Merkezinde hazırlanan rapor, bölgede yaşayan Suriyelilerin gelir durumuna ilişkin bilgiler içermektedir. Bu rapora göre; merkezin faaliyetlerine düzenli gelen 109 kişiden, hane halkı geliri 1500

lirayı geçebilenlerin sayısı yalnızca 16 kişidir (Karataş vd. 2018: 30). Bu genel tablonun aksine bazı Suriyeli göçmenler, gerek eğitim fırsatlarından yararlanarak gerekse STK'ların sunduğu imkanlardan faydalanarak hem beşeri sermayelerini hem de ekonomik sermayelerini arttırmışlardır (Sizer, 2019).

Suriyeliler Türkiye'de faaliyetleri ile tanıdıkları STK'ları devlet veya devlete bağlı kuruluşlar olarak görmektedirler (Mackreath ve Sağnıç 2017: 2). Suriye'de 50 yıldır devam eden Baas rejiminin otoriter yapısı, ülkede sivil toplumun ve STK'ların gelişmesine izin vermediği için Ankara'ya gelen Suriyelilerde bir sivil toplum kültürünün gelişmediği anlaşılmaktadır. Suriyeli göçmenler ilk zamanlarda kendilerine ulaşan yardımların kaynağını ayırt etmede zorlanmışlardır. İlk defa bir vakıf veya dernek tarafından yardım gören kişiler daha sonra hükümet, Belediye veya Kızılay'ın yaptığı yardımları da bir sivil toplum kuruluşu yardımı zannetmişlerdir (Sizer, 2019).

Vakıf-1, yoğun Suriyeli nüfusun yaşadığı Önder Mahallesi'nde, Suriyeli göçmenlerin bölgeye yerleşmeden önce de yıllardır hayır ve eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Suriyelilerin Önder ve çevre mahallelere yerleşmeye başladıklarında ilk karşılaştıkları STK, Vakıf-1 olmuştur. Öte yandan, uluslararası bir projelendirmesiyle ulusal çapta faaliyet gösteren Vakıf-2'nin 2017 yılında Ulubey'de kurulan toplum merkezi ise; yardım dağıtmamakta, sadece bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunmaktadır (Sizer, 2019).

Burada Vakıf-1 ve Vakıf-2 diye kodlanan STK'ların, çalışma tarzları, faaliyetleri ve bölgedeki varlıkları dikkate alındığında Savran ve Sat'ın (2019) isimlerini açıkça verdiği vakıflarla örtüştüğü anlaşılmaktadır. Buna göre Vakıf-1'in Önder Vakfı, Vakıf-2'nin Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) olduğu söylenebilir.

Suriyelilerin göç ettiği ilk zamanlardan beri düzenli olarak yardımlar dağıtan Vakıf-1'in yöneticisi; kısa süreliğine yardım ulaştırmak için sahaya çıktıklarını, sonrasında 4-5 yıldır Suriyelilere yönelik tanıtım faaliyeti yapmadıklarını, Suriyelilerin ihtiyaç duyduklarında zaten vakfa ulaştıklarını dile getirmiştir. Ancak yardımlar konusunda duyurular yapılmasa da Suriyelilerin Vakıf-1'e ulaşmasında kendi içlerindeki ağların yönlendirici olduğu anlaşılmaktadır (Sizer, 2019).

Suriyelilerin Ankara'ya geldikleri ilk dönemlerde; devlet, belediye ya da uluslararası kuruluşların fazla etkinliklerinin olmaması ve devletin kayıt işlemlerini çok geç başlatması sebebiyle kamu hizmeti alamamaları, Suriyelileri Vakıf-1'e yönlendirmiştir. Vakıf-1 halen bölgede mahallelere yerleşen Suriyelilerin yardım almak için ilk müracaat ettikleri STK'lardan biri olma özelliğini korumaktadır (Sizer, 2019).

Faaliyet alanı Ankara ile sınırlı kalmayan, faaliye ağı Türkiye içi ve yurt dışı çok geniş bir sahayı kucaklayan Deniz Feneri Derneği, Ankara'daki muhtaç Suriyeli göçmenlerin desteklerinden faydalandıkları bir başka sivil toplum kuruluşudur. Deniz Feneri, yardımlarını birçok vakıf ve derneğe göre daha kurumsal ve düzenli olarak yapmaktadır.¹⁶ Altındağ bölgesinde faaliyet gösteren bir diğer vakıf, İnfak Vakfı olup faaliyet alanı daha çok vakfın Yeşilöz mahallesindeki ek binasına yakınlıkları nedeniyle Solfasol, Baraj, Bağlariçi ve Karakum mahalleleridir.¹⁷ Havalimanı yoluna bitişik konumlanmış olan bu bölge üzerine henüz özel bir araştırma yapılmamış olsa da bölgedeki gecekonduların büyük çoğunluğunda Suriyeli göçmenler ikamet etmektedir.

Sizer'in araştırmada görüşme yaptığı kişilerden K3 kodlu Suriyeli vakıf çalışanının deneyimlerine göre; Suriyelilerin Altındağ'daki mahallelere gelmeye başladıkları ilk zaman diliminde, bölgede STK'lardan ziyade bireysel yardım girişimleri mevcuttur. Bu durum, Türkiye genelinde hazırlanan *"Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum"* raporunun Suriyelilere bireysel yardım eğilimi bulgusuyla örtüşmektedir. Bu rapora göre; her üç kişiden biri Suriyelilere yönelik ayni veya nakdi yardımda bulunduğunu, yardımda bulunanların yüzde 80'i ise doğrudan kendisinin yardım ettiğini belirtmiştir (Erdoğan 2015: 129). Örneğin, Önder ve çevre mahallelerde öğretmen bir kadının başlattığı ve 100 kadından oluşan bir yardım grubuna dönüşen sivil girişim, akademik bir çalışmaya dahi konu olmuştur (Topçu ve Kurtulmuş 2016). Ankara özelinde yardım faaliyetleri konusunda yaşananlar, Suriyelilere yönelik sivil toplum alanının yalnızca STK faaliyetleriyle sınırlı tutulmaması gerektiğini göstermektedir. (Sizer, 2019).

Vakıf-2'nin Suriyeliler ile kurduğu ilişkilerde bağlantı kuran sosyal sermayenin geliştirilmesi öne çıkmaktadır. Bu bağlantıların gelişmesinde Suriyelilerin kendi içlerinde kurdukları ağların büyük önemi vardır. Nitekim bu durum, Vakıf-2'yle aynı mahallede Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren, ayni ve nakdi yardım dışında faaliyetleri olan Türk Kızılay Toplum Merkezi'nin raporuna da yansımıştır. Merkeze gelip kurslara katılanların yüzde 75'i faaliyetlerden bir tanıdığının veya komşunun aracılığıyla haberdar olmuştur (Karataş vd. 2018: 54). Buradan Suriyelilere yönelik faaliyetlerde güvenin çok önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Burada bazı medya kuruluşlarının haber ve röportajlarına dayanarak mahallede yaşayan birkaç kişinin gözlem ve tecrübelerini aktarmak istiyoruz.

¹⁶ Bilgi için bkz. www.denizfeneri.org.tr

¹⁷ Bilgi için bkz. <http://www.infakvakfi.org/default.asp> (Erişim 22.05.2020).

Milliyet Gazetesi'nin 27.01.2017 tarihli haberine göre Önder mahallesinde emlakçılık yapan Ali adlı Türk vatandaşı, doğup büyüdüğü mahalleyi ve buradaki dönüşümü şöyle anlatmaktadır:

“İki yıl önce Suriyeliler gelmeye başladı. Zaten kalabalık geldiler, hepsinin en az dört çocuğu var. Bir süre sonra da akrabalarını getirmeye başladılar ve zamanla mahallenin yüzde 90 nüfusuna sahip oldular. Ben bu mahallede doğdum büyüdüm. Herkesin birbirini tanıdığı, iyi komşuluk ilişkileri olan bir yerdi. Biz Mamak’a taşındık, buradaki dedemin üç katlı binasını da Suriyeliler’e kiraya verdik. Burada oturan herkes evini kiraya verdi gitti. Neredeyse hiç Türk kalmadı. Bir tane Türk kasabı, onun çaprazında da Türk bakkalı var. Aşağıda bir de Türk kuaför kaldı. Yaşayan Türkler bu dükkanlardan alışveriş yapıyor. Suriyeliler de kendi dükkanlarından... Evlerde minimum yedi kişi kalıyorlar. Evin eli yüzü düzgünse kirası 450 lira. 250’ye, 300’e de ev bulabiliyorlar. Sobalı bu evler. Bir de orada doktor ya da avukat olanlar var. Onlar parayla geliyorlar ve düzgün evde oturmak istediklerini söylüyorlar. Bin liraya güzel evler tutabiliyorlar.”¹⁸

Hürriyet Gazetesinin 29.01.2019 tarihli haberine göre, Önder Merkez Camii İmamı Kadri Sav, mahallede 6.000 civarında Suriyeli olduğunu söylemekte ve mahalleyle ilgili şu tabloyu çizmektedir:

“Dükkanlardan tutun, berberlerden tutun bütün iş yerleri Suriyelilerin elinde. Mahallenin üçte ikisi Suriyelilerden. Yaz Kuran kursu derslerinde Türk çocukları bulup 15 kişi bir sınıf oluşturarak ders verme imkanımız bulunmadığından, yan camilerde Türk çocukların fazla olduğu camilerde ders verdik. Bu camide Suriyelilere ders veriliyor. 250 üzerinde erkek, bir o kadar da kız çocuğumuz burada Kuran dersleri, hadis ve akide dersleri alıyor. Bizim cami cemaatimizde de Suriyeliler Türklerden daha fazladır. Öğle namazında cemaatimiz yaklaşık 50 kişiydi, bunların ortalama 35 kişisi Suriyeliydi. Genelde Suriye’nin Halep şehrinden gelenler bu mahallede oturuyor. Bundan dolayı bizim bu mahalleye ‘Küçük Halep’ deniliyor.”¹⁹

Anadolu Ajansı’nın, uzun süredir Önder’de oturan 65 yaşındaki Cavit Etleç ve eşi Hafize Etleç ile 08/07/2017’de yaptığı röportaj, Önder mahallesindeki Türk-Suriyeli kaynaşmasını ortaya koyması bakımından önemli bir veridir. Altı yıldır Suriyeliler ile Türklerin komşuluğu da aşan aile ilişkisi içerisinde yaşadıklarını belirten ve mahalledeki

¹⁸ <https://www.milliyet.com.tr/pazar/altindag-da-bir-suriye-mahallesi-2386604> 29.01.2017 (Erişim: 12.05.2020).

¹⁹ <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/8-bin-nufuslu-mahallenin-ucte-ikisi-suriyeli-41098453> 29.01.2019 (Erişim: 12.05.2020).

Suriyeli göçmenlerin “Baba Cavit” dedikleri Etleç, onlarla iletişiminin nasıl başladığını şöyle anlatmaktadır:

“Savaşın ilk dönemleriydi. Kıştı. Boş olan bir evden sesler geldiğini duydum. İçeri girdim ki onlarca genç ve altı tane çocuk, betonun üzerinde yatıyor. Konuştuğumda Türkçe bilmediklerini anladım. Eve gittim ki hanım uyumuş. Kış olduğu için soba yaktığımız odada yatıyorduk. Yatak odasına girdim, döşek, yorgan, battaniye, ne varsa Suriyelilere götürdüm. Sabah uyandığımızda hanım eve hırsız girdi sanarak telaşlandı. Eşyaları benim götürdüğümü öğrenince, belki de en büyük kavgamızı ettik. Ama ertesi gece hanımı yüklükte ne kadar yorgan varsa onlara taşıırken gördüm. İşte bizim hayatımız o gece değişti.”

Suriyelilerin mahalleye göç serüvenini başından beri bilen ve yardımcı olan Cavit Etleç’e göre, mahallede 2550 aile, 30.000 insan var. Bunlar içinde Suriyelilerin suç oranı %1 bile değildir. Geri kalanın Türklerden, Türklerin de onlardan razı olduğunu söyleyen Etleç güzel bir tablo çizmektedir:

“Öyle bir durumdayız ki sanki onlar Arap değil, biz de Türk değiliz. Bunlar anlamını kaybetti. Biz aile olduk. Son zamanlarda Suriyeliler üzerinden yapılan algı operasyonunun gerçekle hiç alakası yok. Bakın, ben hem Önder sakini, hem esnafıyım. İç içeyiz. En iyi biz biliyoruz. Burası sıradan bir mahalleyken, Suriyelilerin gelmesiyle, mahalleye iyilik geldi. Yardımlaşma üzerine bir hayat kurduk. Bunun tadı hiçbir şeyde yok.”

Etleç, camide namazı kıldıktan sonra kendi aralarında istişare ettiklerini, kurulan watsap grubu üzerinden haberleşerek provokatif olayların önüne geçmek için önlemler aldıklarını, her iki kesimin gençlerine de öğüt verdiklerini belirtmektedir.

Cavit Etleç ve eşi Hafize Etleç, 2017’nin Mart ayında Türkiye Diyanet Vakfının “İyilik Ödülü”ne layık görülmüştür.²⁰

Etleç’in yardım eli uzattığı Suriyeli Dabah, memnuniyetini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bazı yerlerde çalıştım. Çoğunlukla iyi insanlarla karşılaştım. Baba Cavit ile tanıştıktan sonra her ihtiyacımızla ilgilendiler. Baba Cavit, eşime mobilya dükkânında iş buldu. Anne Hafize de Türkçe öğrenmemize yardım etti. Provokasyonların tekrarlanmaması için dua ediyoruz. Çok üzülüyoruz. Birbirimizi sakın kalmak için tembihliyoruz.”²¹

Yukarıda, resmi belgelere, alanda yapılmış bilimsel araştırmalara ve medya verilerine dayanarak Suriyeli göçmenler ve Ankara Altındağ’daki hayat şartlarını tasvir etmeye

²⁰ <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/uluslararası-iyilik-odulleri/> (Erişim. 19.01.2020).

²¹ <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/ankaranin-kucuk-suriyesinden-kardeslik-mesaji/856896> 08/07/2017 (Erişim: 12.05.2020)

çalıştık. Bu olgular ve şartlar, Suriyeli göçmenlerin hem yerel halkın hem de sivil toplum kuruluşlarının yardımlarına muhtaç olduklarını göstermektedir.

2.2. Prososyal Davranış Olarak Yardım Etme

Kuramsal çerçeve kapsamında inceleyeceğimiz ikinci konu prososyal davranış ve bunun yaygın şekli olan yardım etme davranışdır. Bu çerçevede tutum ve davranış kavramları da tanımlanıp kısaca açıklanacaktır. İkinci olarak yardım etme davranışları çeşitli perspektiflerden sınıflandırılacaktır. Bu kapsamda ele alacağımız üçüncü konu, yardım etme davranışını açıklayan yaklaşımlardır. Tezimizin kuramsal çerçevesi içinde ele alacağımız diğer konular, yardım etme davranışında karar verme süreci ve yardım etmede etkili olan faktörlerdir.

2.2.1. Tutum, Davranış ve Prososyal Davranış

Tutum, kişinin herhangi bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir şekilde belirleme tarzıdır. Tutumda bir kişinin diğer bireyler, olaylar, fikirler, nesneler ve durumlar karşısında tavır alış veya davranış oluşturma eğilimi vardır. Tutumun üç ögesi vardır; bunlar bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelerdir. Bilişsel öge, tutumun nesnesine yönelik düşünce ve inançlardan oluşur. Duygusal öge, duygu ve heyecanları içerir. Davranışsal öge ise eylemleri ihtiva eder (Peker, 2008: 146; Kavas, 2013a: 2). Dinî tutum ise, bireyin dine ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarını belirleme şeklidir. Dinî tutumları meydana getiren üç öge vardır. Dini tutumların bilişsel ögesi, bireyin dini inanç, düşünce ve bilgilerini kapsamaktadır. Dini tutumun duygusal ögesi dine karşı gösterilen duygusal tepkilerdir. Duygusal öge, bilişsel ögeye nispetle daha sabittir. Davranışsal öge, dini ibadetler, faaliyetler ve işleri kapsar. Dini davranışlar dini bilgileri kazandıkça ortaya çıkar. Dini tutumlarındaki bilişsel ve duygusal öğeler güçlü olan kişilerin dinî davranışları gerçekleştirme ihtimali daha yüksektir (Peker, 2008: 88). Tutumun bilişsel ve duygusal öğeleri ile davranışsal ögesi farklı yönlerde ortaya çıkıyorsa, bireyin bu konudaki tutumunda tutarlılıktan söz edilemez. Kişinin tutumundaki tutarlılık bu tutuma verdiği önem ile doğru orantılıdır (Sarıçam ve Güven, 2012: 575).

Davranış, organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerine denir. Bir başka deyişle davranış, bireyin gözlenebilen ve gözlenemeyen etkinliklerinin tamamıdır. Bireyin bir bütün olarak psikolojik eylemleri, tepkileri, dış ve iç uyarılara cevap olarak karşılıklı

etkileşimlerinin toplamına davranış denir. Davranışlar dış ve iç faktörlerin etkisiyle ortaya çıkar. Dinî davranış ise kişinin günlük yaşamını ve öte dünya inancını anlamlı kılmak, aşkın varlık ile olumlu bir ilişki oluşturmak niyetiyle yaptığı eylemler olarak tanımlanır. Bu, müşahade edilen bir ayin olabileceği gibi, sessizce yapılan bir dua da olabilir. Dini davranış, insanın inandığı yüce varlığın buyrukları doğrultusunda hareket etmesidir. Dinî davranışın şekillenmesinde bireyin yaşadığı sosyal çevrenin, zihinsel kapasitesinin, aldığı eğitimin, dindarların tutum ve davranışlarının, kitle iletişim araçlarının ve okunan kitapların etkisi vardır (Apaydın, 2002: 185).

Sosyal bilimlerde “prososyal davranış” ile genelde yardımseverlik, yardımlaşma, dayanışma, adil olma, dürüst davranma ve paylaşma gibi karşılığı olsun ya da olmasın toplum ve bireylerin yararı için yapılan eylemler kastedilir (Ayten, 2009: 5). Dayanışma, toplumsal planda bir amacın gerçekleşmesi için yapılan iş birliğinden doğan güç ve tesanüttür. Dayanışmanın geçerli olduğu toplumlarda sosyal bağlar güçlüdür ve kimse yaptığı yardımdan dolayı karşılık beklemez. Birlikte yaşama, bazen kişilerin bireyselliğini sınırlasa da çoğu zaman oluşturduğu güvenlik sayesinde kişinin bireyselliğini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. Toplumun oluşturduğu yardımlaşma ve dayanışma ağları bireylere nüfuz etmekte ve onların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Yardımlaşma duygusu, diğerkâmlığın sonucudur. İnsan, sadece kendisi için değil, diğer insanlar için de iyi duygular taşır. Bireyler kendi çıkarlarını gözetmenin yanı sıra başkalarına da yardım etme eğilimi gösterirler. Yardımlaşma ve dayanışma ilişkisinde her iki taraf da tatmin duygusu yaşar ve kendisini değerli hisseder. Yüz yüze geldiği problemler karşısında kişinin özgüveni ve başarı arzusu artar. Kendinden emin olan birey, yüksek medeni cesaretle kendini işine verir (Baycar, 2019: 201-202).

Birey, grup, sosyal kurum veya toplumun mevcut olumlu durumunu devam ettirmeye veya artırmaya yönelik eylemleri, prososyal olarak nitelenmektedir. Başka birey ya da bireylerden oluşan gruba yardım amaçlı yapılan gönüllü davranışlara ise prososyal davranış adı verilmektedir (Penner vd., 2000: 366). İster gönüllü, ister karşılıklı veya karşılıksız olsun, başkaları yararına yapılan tüm eylemler ve hayırseverlik formları prososyal davranış kapsamına girer. Bu tanım daha çok, prososyal davranışların sonuçlarına odaklanır. Ayrıca tanım, gönüllü yapılmayan ve başkasına yardım amacı taşımayan davranışları da dışarıda bırakır. Prososyal davranışların başında yardım etme davranışı gelmektedir. Konuyla ilgili çalışmaların çoğunda prososyal davranış, yardım etme davranışıyla özdeşleştirilmiş olmakla birlikte paylaşma, teselli etme, imdadına yetişme, dürüstlük, adil olma, arkadaşlık, kan ve

organ bağışı gibi olumlu davranışlar da prososyal davranışlar kapsamında değerlendirilmektedir (Hastings vd., 2006: 639).

Yardım etme, ödül ve karşılık beklemeden veya bekleyerek ihtiyaç sahiplerini, içinde bulundukları olumsuz durumdan kurtarmaya yönelik eylemde bulunmaktır. Fakat yardım, maddi yardımla sınırlandırılmaz. Yardım etme, ihtiyaç sahibine o anda muhtaç olduğu şeyi vermektir. Bilinçli verme davranışı, malını olduğu kadar zamanını, enerjisini ve bilgisini verme şeklinde de gerçekleşebilir (Fersahoğlu, 2001: 145). Yardım etme davranışı bu unsurlara göre ele alınmaktadır. Bir yardım kuruluşuna maddi yardımda bulunma, zaman ayırarak bir hayır kurumunda gönüllü olarak çalışma, komşusuna eşyasını taşıırken beden gücüyle yardım etme bunlara verilecek birkaç örnektir. Önceleri başkalarına yardım etmenin temelinde bencil motivasyonların yer aldığını iddia edenler bulunmuş olsa da günümüzde insanların başkasına karşılıksız yardım edilebileceğini iddia eden sosyal psikologlar daha fazladır. Karşılıklı yardımlaşma yakın akrabalara mahsus bir tutum olmayıp kişiler akrabalık ilişkisi olmayan insanlara da karşılıksız yardım edebilmektedir. Yardım etmenin de bazı sınırları vardır. Bize ait olmayan bir şeyi başkasına vermek, muhtaç olmayan kimseye yardım etmek, kişinin kendi başına yapabileceği bir işte yardım etmeye kalkışmak sağlıklı bir yardım şekli değildir. Yardım şartları ve imkânları oluşmadan yardım etmeye kalkışmak, yardım edeni olduğu kadar kendisine yardım sunulan kişiyi de zor durumda bırakır (Hellinger, 2007: 19-21).

Başkasının iyiliğini düşünerek yardım etmek karşıdaki kişi için her zaman iyilik yapmak anlamına gelmeyebilir. Bu tutum, yardım edilen kişiyi tembelliğe alıştırabilir veya kendi yeteneklerini kullanmasına engel olur, böyle bağımlı bir kişi haline gelir. Bundan dolayı başkalarına yardım etmede ölçülü ve dengeli davranmak gerekir. Kişi yardım almakla kalmayıp kendi imkânları ölçüsünde yardım etmeyi de başarabilmelidir. Bu durum “en az kendisi kadar başkaları için, en az başkaları kadar kendisi için” ilkesi ile ifade edilmektedir (Bahadır, 2002: 108).

2.2.2. Yardım Etme Davranışlarının Sınıflandırılması

Yardım etme davranışı içerik ve motive edici unsurlar bakımından olmak üzere iki açıdan tasnife tabi tutulmakta ve bunlar da kendi içlerinde kısımlara ayrılmaktadır.

1) İçerik Bakımından Sınıflandırma

Bu sınıflandırma şekli, yardımın yapılış şeklini, miktarını, içeriğini ve yardım edilen kişiyi kapsamaktadır. Pearce ve Amato tarafından belirlenen dört yardımlaşma davranışı;

acil yardım, yabancılara yapılan küçük yardımlar, bağışta bulunma ve paylaşmadır. İçerik bakımından ise üç tür yardım etme davranışı belirlenmiştir: (1) Planlı (formal) yardıma karşılık plansız (informal) yardım, (2) Önemli yardıma karşılık önemsiz yardım, (3) Doğrudan yardıma karşılık dolaylı yardım.

Benson ve arkadaşlarına göre, yardım etme davranışı, *kendiliğinden olan ve kendiliğinden olmayan* diye iki kısma ayrılır. Kendiliğinden olan yardım etmede hızlı karar vermek gerekir. Bu yardım etme davranışında yardım eden ile yardım gören arasındaki iletişim kısa sürelidir. Böyle bir davranışın açıklanmasında yardım edenin ruh hali, yardım alanın fiziksel nitelikleri, çevredeki insanların sayısı, yardım karşılığında elde edilecek ödül gibi durumsal faktörler, dindarlık, değerler ve kişilik gibi durumsal olmayan faktörlerden daha önemli ve belirleyicidir. Duygusal açıdan uyarılan insanların, kendiliğinden oluşan yardım etme durumlarında yardım etmeye daha eğilimli oldukları görülmüştür (Deaux ve Wrightsman, 1984: 226).

Günlük hayatta insanlar daha çok planlı ve programlı yardımlarda bulunurlar. Akraba ve arkadaş çevresi, cami cemaatleri, dernek veya kulüp üyeleri arasındaki yardımlaşmalar bunun en sık görünen örnekleridir.

2) Motivasyonel Açıdan Sınıflandırma

Yardım etme davranışı, gerisindeki motivasyondan hareketle “diğerkâm yarım etme” ve “bencil yardım etme” olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır (Franzoi, 2000: 479).

a) Diğerkâm yardım etme: Başkasına hiçbir karşılık beklemeden sadece iyilik olsun diye yapılan yardıma “diğerkâm (özgeci) yardım etme” adı verilir. Para, övgü ve karşı yardım gibi bir karşılık beklemezsizin bir kişiye veya hayır kurumuna yapılan yardım bu türdendir. Bu yardım etme davranışı “Sağ elin verdiğinden sol elin haberdar olmaması” tabiriyle ifade edilebilir.

b) Bencil yardım etme: İnsanlar, bazen de nihayetinde elde edecekleri menfaati gözeterek yardım ederler. Yardım ettikleri kişi veya müesseseden herhangi bir yarar göreceklarını düşünürler (Franzoi, 2000: 482). Bu yardım etme davranışı, “kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez” özdeyişiyle ifade edilebilir. Diğerkâmlığın yardım etme davranışındaki motivasyonu bencilliğinkine oranla daha güçlüdür.

Diğerkâm tutumunda insan, muhatabını anlamayı amaçlar. Bu yönüyle diğerkâmlık, kişinin kendini muhatabın yerine koyması, onun gibi düşünmeye ve hissetmeye çalışması, hayata onun gözünden bakmaya çalışmasıdır. Fedakârlık ve diğerkâmlıkta da ölçülü ve dengeli ilişki biçimi esastır. Kendini aşma ile sevgi eksenli duygu ve eğilimlerin kesiştiği noktada diğerkâmlık kendiliğinden ortaya çıkar (Bahadır, 2002: 107-108).

2.2.3. Yardım Etme Davranışını Açıklayan Yaklaşımlar

Sosyal davranışların sebepleri çok karmaşık ve birbirine bağlı olduğu için sosyal davranış sadece bir tek sebebe dayalı olarak açıklanamaz. Bir prososyal davranış olan yardım etme davranışında kişisel, çevresel ve kültürel faktörler iç içe geçmiş durumdadır. Yalnızca tüm faktörler birlikte dikkate alındığında doğru ve geçerli bir değerlendirme yapılabilir. Bu kapsamda sorulacak sorulara sekiz yaklaşım çerçevesinde cevap aranmıştır.

1) Evrimci Yaklaşım

Evrimsel sosyal psikologlar, insanların prososyal davranışlarını hayvanların gösterdikleri özverili davranışlardan hareketle açıklamaya çalışırlar. “Akraba seçimi” kavramı bu çerçevede geliştirilmiştir. Buna göre tıpkı hayvanların kendi türlerini korumak için türdeşlerine yardım ediyorlarsa aynı şekilde insanlar da yardım etmede aralarındaki kan bağıını gözetirler ve akrabalarını tercih ederler. Çünkü bu, genlerin bir sonraki nesle aktarılması ihtimalini artırmaktadır (Franzoi, 2000: 482). Ancak bu yaklaşım, insanların kendi akrabalarına yardım etme sebebini açıklamakla birlikte yabancılara yardım etme sebebine dair açıklama sunamamaktadır. Kaldık ki, bireylerin akrabalarına yardım etmesini belirleyen de bireylerin akrabalık ilişkilerinin güçlülüğüne verdiği önem ve akrabalık ilişkilerinin temel çerçevesini çizen de kültürel şartlardır. Bazı bireyler akrabalarına ve onların ihtiyaçlarına önem verirken, diğerleri bunu göz ardı edebilir. Fakat birçok kişinin akrabalarına yardım etmesine karşılık bazılarının yardım etmemesi bu ilginin aslında genetik değil, kültürel şartların gereği olduğunu göstermektedir (Piliavin ve Charng, 1990: 45-47).

2) Psikanalitik Yaklaşım

Sigmund Freud’a (1997: 103-104) göre insan içgüdüsel olarak bencil ve saldırgan bir varlıktır. İnsan davranışlarının temelinde “id”i tatmin etme gayesi vardır. Bundan dolayı onun tabiatında diğerkâmlığa yer bulmak imkânsızdır. İnsanın temel motivasyonu hazza ulaşmak ve acıdan kaçınmaktır. Psikanalitik yaklaşıma göre kişilik gelişimi esnasında güçlü olan bencil duygular bastırılır; diğerkâmlık, dürüstlük ve affedicilik gibi bencil olmayan değerler öğrenilir. Fakat bu teoriye göre insanlar hiçbir zaman tam manasıyla diğerkâm davranışta bulunmazlar. Zira insanlar yardım ederken daima bunun kendilerine sağlayacağı kazancı ve gidereceği zararı dikkate alarak bencilce davranırlar (Bar-Tal, 1986: 7-8).

Alfred Adler (2003: 285), yardım etme davranışını üstünlük duygusuyla ilişkilendirir. Başkalarına yardımda bulunan birey gerçekte karşı taraftan üstün olduğunu göstermekte ve üstünlük duygusunu tatmin etmektedir. Buna karşılık yardım alan birey de yardım eden

bireye karşı bir eziklik ve minnet duygusu hissetmektedir. Erich Fromm (1997: 278-279), Freud'un "birey sadece içgüdüsel ihtiyaçlarını tatmin için başkalarına ihtiyaç duyar" görüşüne karşı çıkmakta ve insanın doğal olarak toplumsal bir varlık olduğunu savunmaktadır. Fromm'a göre sevgi ve nefret gibi duygular, insan ilişkilerinin merkezini oluşturan temel ihtiyaçlar ve ruhsal olguları meydana getirir. İnsanın doğuştan tamamen iyi veya tamamen kötü olduğu söylenemez. İnsan iyi ve dürüst olma eğilimleri kadar saldırganlık ve yıkıcılık eğilimlerine de sahiptir (Fromm, 1994: 23). Fromm'a (1991: 47-77) göre insan, hakiki insanlığını ancak sevgi, saygı, özen ve sorumlulukla sürdürür. "Sahip olmak" yönelimiyle hareket eden kişi hırsla, her şeyi elde etme, her şeye hükmetme, cimrilik ve saldırganlık gibi antisosyal özellikler kazanır. "Olmak" yönelimiyle hareket eden kişi ise sevgi, paylaşım ve başkalarına yardımı esas alır.

3) Davranışçı Yaklaşım

Davranışçı teorisyenlere göre insan davranışları etki-tepki formunda şekillendiği için gerçek manada bir diğerkâmlık yoktur. Yaptıkları davranışın kendilerine yönelik olumlu sonuçlarını gören kişiler başkalarına yardım etmeyi sürdürürken, olumsuz sonuçlarını gören kişiler bu davranışı azaltırlar (Deaux ve Wrightsman, 1984: 223-224).

Övgü gibi sosyal ödüller maddi ödüllerden daha etkilidir. 1972'de Moss ve Page tarafından yapılan bir araştırmada aynı sokak üzerinde iki farklı noktada iki kadın durur. Birincisi yoldan geçenlere bir yerin adresini sorar. Yardım edenlerden bazılarına "çok teşekkür ederim" gibi övgü dolu ve olumlu davranışı pekiştiren sözler söylerken, bazılarına yaptığının çok önemli olmadığını, başka birinden de yardım isteyebileceğini söyler. Aynı yol üzerindeki diğer kadın da aynı kişilerden yardım ister. Birinci kadına yaptığı yardıma karşılık övücü sözler duyanların %90'ı ikinci kadına da yardım ederken, birinci kadından soğuk muamele görenlerin yalnızca %40'ı ikinci kadına yardım eder (Franzoi, 2000: 490-491).

Philippe Rushton'a göre, gözlemleyerek veya model alarak öğrenme, bireyin başkalarına yardım etmesinde çok etkilidir. Birey, küçük yaştan itibaren yardım etme davranışlarını gözlemleyerek hem başkalarına nasıl yardım edeceğini öğrenir hem de bu davranışların sonuçlarına bakarak bencil yahut yardımsever olduğunda neler olacağını fark eder (Rushton 1982: 425-430). Yapılan araştırmalar bize, cömert modelleri gözlemleyen çocukların bencil modelleri gözlemleyen çocuklara oranla daha çok yardımseverlik örneği ortaya koyduklarını göstermektedir (Piliavin ve Charng, 1990: 41).

4) Hümanist Yaklaşım

Hümanist psikolojinin önemli temsilcilerinden Abraham Maslow’a (2001: 8-9) göre insan doğuştan iyi bir tabiata sahiptir. Uygun şartlar altında birey, dürüstlük, dostluk ve yardımseverlik gibi prososyal niteliklere eğilimlidir. Maslow’a (2001: 164-165) göre dürüstlük, adalet, sevgi, nezaket, diğerkâmlık ve yardımseverlik gibi sosyal değerler, insanın varlığını tamamlama, kendini geliştirme ve gerçekleştirme sürecinde kazandığı olumlu özelliklerdir. Rogers’a göre (2003: 13) ise birey, kendi yetenekleri sayesinde içinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtulup istediği duruma geçebilecek güçtedir ve kendisi için istediği olumlu hal ve nitelikleri başkalarının da kazanmasını isteyip sağlayacak yetkinlik ve yeterliğe sahiptir.

5) Bilişsel-Ahlaki Gelişim Yaklaşımı

Bilişsel-ahlaki gelişim yaklaşımı, bireyin başkalarına gösterdiği ilginin hangi evrede başladığını, hangi süreçler sonunda şekillendiğini, bu ilginin hangi evrede yardım etmeye dönüştüğünü ve kişinin davranışlarında hangi evrelerde hangi motivasyonların etkili olduğunu araştırır. Bu yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden Piaget, bireyin ahlaki gelişimini “dışa bağlı dönem” ve “özerk dönem” şeklinde iki döneme ayırır. Çocuk, yaklaşık ilk on yaşı kapsayan dışa bağlı dönemde yetişkinlerin koyduğu ahlaki kuralları uygular. Bu dönemde çocuk, kendisinden başkalarına yardım etmesi istendiğinde bu kurala uyar. On yaşından sonra başlayan özerk dönemde ise çocuk, dıştan gelecek bir etkiye bakmaksızın nasıl davranması gerektiğine kendisi karar verir.

Bu yaklaşımın diğer önemli temsilcisi Lawrence Kohlberg, diğerkâmlık ve başkasına yardım etmeyi, ahlaki gelişim evreleri yaklaşımı çerçevesinde inceler. Ona göre dinî ve kültürel arkaplandan bağımsız olarak tüm insanlar aynı evrelerden geçerler. İlk yaşlarda bencil davranışlar gösteren insan, ikinci merhalede karşılıklı yardım etmeyi, daha sonraki merhalede ise diğerkâm motivasyonla yardım etmeyi öğrenir (Roberts, 1995: 138).

6) Heyecan Yaklaşımı

Pozitif heyecan yaklaşımına göre, negatif hislerin olmadığı bir ortamda “hepimiz bir zincirin halkalarıyız” şeklindeki anlayış, başkasına yardım etmeyi kolaylaştırır. Böyle bir durumda birey “biz” diye tanımladığı grubun içerisine kattığı bireylerin sorunlarıyla yakından ilgilenir. Bu durum onda motive edici dinamik bir gerilim oluşturur. Kişi bu gerilimden kurtulmak için “biz” grubuna kattığı bireye yardım eder. Daha ziyade başkalarına karşı olumsuz tavrın olmadığı ortamlarda geçerli olan bu yaklaşım, “öteki” algısının ve yabancı fobisinin geçerli olduğu bir ortamda açıklayıcı değildir (Ayten, 2009: 30).

7) Adil Dünya Yaklaşımı

Adil dünya yaklaşımı, daha çok yardım etme ve etmeme sürecine odaklanır ve insanların yardım etme veya yardımdan kaçınma gerekçeleri üzerinde durur. Bu yaklaşıma göre sosyalleşme sürecinde “adalet” ve “istihkak” duyguları gelişen birey kendince kişisel bir sözleşme yapar. Bu yaklaşıma göre birey, muhtaç birini gördüğünde onun bu mağduriyeti hak etmediğini düşünürse ona yardım eder. Fakat yardıma muhtaç kişiyi tanımaması halinde hak etmediğini düşünerek yardımdan kaçınabilir (Franzoi, 2000: 497).

Adil dünya algısı olan insanlar, yaşadıkları çevrenin adil olduğunu ve herkesin iyi veya kötü başına gelen her şeyi hak ettiğini düşünürler. Bu yaklaşıma göre kişi, başına musibeti hak etmiş kabul edilir. Bu anlayışta olanlar, herkesin layık olduğu bir hayat içinde olduğunu düşündükleri için yardım etmek şöyle dursun muhtacın bunu hak ettiğine inanırlar, hatta bu duruma düşmekteki sorumluluğu sebebiyle onu suçlarlar (Batson vd., 2005: 365).

8) Çerçeve Yapı Yaklaşımı

Sieglwart Lindenberg’e (2006: 26, 39-41) göre bireyler başkalarına, kendilerini yönlendiren bir çerçeve yapının etkisi altında yardım ederler. Bu çerçeve yapıyı besleyen ana kaynaklar, iç motivasyonun şekillendiği bilişsel süreçler ve sosyal ilişkilerin zihinsel modelidir. Zihinsel model, bireyin diğer bireylerle nasıl bir ilişki tarzı geliştireceğini belirler. Bireylerde üç temel çerçeve vardır. Bunlar normatif çerçeve, faydacı çerçeve ve hedonist çerçevedir. Normatif çerçevede hedef, duruma uygun olanı yapmaktır. Faydacı çerçevede hedef, kişisel durum ve statüyü iyileştirmektir. Hedonist çerçevede hedef, kendini iyi hissetmektir. Yardımın gerçekleşmesi ancak bu çerçevelerden her birinin devreye girmesiyle mümkündür. Bu yaklaşımda diğerkâm bir çerçeve yapıya yer yoktur.

2.2.4. Yardım Etme Davranışında Karar Verme Süreci

Yardıma muhtaç bir kişiyle karşı karşıya gelen bireyin onun içinde bulunduğu durumu yorumlaması, ona yardım edip etmemesinde etkilidir. Böyle bir durumda birey, önce olayı algılama, anlamlandırma ve yorumlama şeklinde ilerleyen bir karar verme süreci yaşar. Bu süreçte o, muhtemel alternatiflerin doğuracağı yarar ve zararları ölçüp biçtikten sonra en uygun kararı vermek ister. Mesela uğradığı saldırı karşısında çığlık atarak etrafındakilerden yardım isteyen bir kadına oradakilerden bazıları veya tamamı yardım etme veya yardımdan kaçınma kararını hangi sebep ve gerekçelerle vermektedirler? Bunu anlamak için onların nasıl bir karar verme sürecinden geçtiklerini incelemek gerekir.

Bu alanda araştırma yapan sosyal psikologlara göre, yardıma ihtiyaç duyan bireyi izleyenler, beş aşamadan oluşan bir karar verme sürecinden geçtikten sonra olaya müdahale ederler ya da etmezler. Durumu izleyen kişi birinci aşamada, gerçekten olağandışı bir durumun olup olmadığı sorusuna cevap arar. Cevap olumlu ise sonraki aşamaya geçer, cevap olumsuz ise süreç son bulur. İkinci aşamada birey, “yanlış giden bir şeyler var mı?” diye sorar ve yardıma gerçekten ihtiyacın olup olmadığını anlamaya çalışır. Cevap olumlu ise süreç ilerler, olumsuz ise yardım etmeye dair süreç son bulur. Üçüncü aşamada izleyici, kendisinin bu olaya müdahale etmekle sorumlu olup olmadığı sorusuna cevap arar. Dördüncü aşamada kişi, yapılabilecek en uygun yardım şeklini araştırır. Beşinci aşamada kişi, bulduğu yardım etme şeklini uygulama kararlılığını sorgular. Kararlıysa acilen müdahale eder; kararlı değilse yardım etmekten kaçınır (Franzoi, 2000: 492).

Karar verme sürecinin süresi ve sonucunda etkili olan birçok faktör vardır. Mesela şehirlerdeki karar verme süreci, kırsal yerleşim birimlerindekiye göre daha uzun zaman alır. Çevreden gelen uyarıcıların çokluğu, olayın algılanmasını etkiler. Etrafta çok sayıda insanın bulunması, sorumluluk paylaşımını dağıttığı için neticede az kişi sorumluluk alabileceği gibi hiç kimse de sorumluluk almayabilir. Bu süreçte kültürlerin karakteri de etkilidir. Kolektif bilincin egemen olduğu kültürlerde yetişen bireyler, çevrelerindeki olaylara karşı daha ilgili davranabilirler. Bireyselliğin egemen olduğu kültürlerde yardıma karar verme süreci daha karmaşıktır. Yardım isteğinin açık veya muğlak iletilmesi de karar verme sürecinin farklı sonuçlanmasına sebep olabilir.

Jane Piliavin ve arkadaşları 1981’de yaptıkları araştırmalarla yukarıda sıraladığımız beş aşamalı karar verme sürecini açıklamak amacıyla “ceza-ödül” modelini geliştirmişlerdir. Bu teoriye göre yardım etme veya yardımdan kaçınma, duygusal bir hareketliliğin ve yardımla ilgili bir getiri ve götürü analizinin sonunda gerçekleşir. Bu analiz ve değerlendirme esnasında birey bazı durumları gözden geçirir. Yardım etme girişimi bir enerji, sağlık ve hatta can kaybına yol açar mı? Sosyal açıdan onaylanmama veya yardımın gereksizliği sebebiyle işgüzar durumuna düşme gibi sonuçlar doğurur mu? Onaylanmama ve işgüzar olarak görülme endişesi yardım etme sürecini yavaşlatabilir veya tamamen durdurabilir. Yardımın yararının mı yoksa zararının mı daha çok olacağına dair kanaat, yardım etme veya yardımdan kaçınma seçimindeki en önemli belirleyicidir (akt., Ayten, 2009: 35).

2.2.5. Yardım Etmede Etkili Faktörler

Bireyin başkasına yardım etmesinde etkili olan pek çok faktör vardır. Bu, yardım davranışının türüne göre değişir. Eğer söz konusu olan plansız acil bir yardım ise, yardım edenin o anki ruh hali ve bir şeyle meşgul olmaması gibi durumsal faktörler daha etkilidir. Eğer planlı bir yardım etme davranışı söz konusu ise onda bireyin dindarlık durumu, kişilik özellikleri ve empati yeteneği gibi durumsal olmayan faktörler daha çok etkilidir. Etkin faktörler, yardımın diğerkâm ya da bencil bir yardım oluşuna göre de farklılık gösterir. Mesela, diğerkâm yardım etmede çocukluk döneminde kazanılan ahlaki değerler ve dinî inançlar etkili iken, bencil yardım etmede prestij isteği ve sosyalleşme arzusu gibi bireysel ihtiyaçlar belirleyicidir.

1) Yardım Edilenin Durumu

Yardım etmeyi etkileyen en önemli faktör, yardıma muhtaç kişinin durumudur. Kişinin durumunun değişik boyutları vardır. En başta geleni, kişinin yardıma acilen muhtaç olup olmamasıdır. İnsanlar acil yardıma ihtiyaç duyanların imdadına yetişme konusunda çok hassastırlar. Kazada yaralananların yardımına koşmak bunun en tipik örneğidir. Birçok araştırmada bunu destekleyen sonuçlar elde edilmiştir (Deaux ve Wrightsman, 1984: 234). Yardıma muhtaç kişinin o an içinde bulunduğu hal de kendisine yardım edilip edilmemesinde belirleyici rol oynar. İnsanlar, yardıma muhtaç kişinin durumunu dikkate alırlar. Bu çerçevede mesela, homoseksüeller, sarhoşlar, uyuşturucu bağımlıları, tinerciler, akıl hastaları gibi ahlaki değerleri ihlal ettiğini düşündükleri veya tehlikeli buldukları kimselere yardım etme konusunda daha isteksiz davranırlar (Bilgin, 1995: 287).

Yardıma muhtaç kişinin yardım edecek kişi ile aynı elbiseyi giyme, aynı cinsiyette olma, aynı ten rengine sahip olma gibi benzer özellikler taşıması da yardım etme davranışında etkilidir. Çünkü bireyler, kendilerine benzeyen kişilerle daha iyi empati kurarlar ve onlara daha çok yardım etme eğilimi gösterirler. Beyazların daha çok beyazlara, siyahların da daha çok siyahlara yardım etmesi bunu gösterir. Emswiller ve arkadaşları tarafından yapılan bir araştırmada, bazıları geleneksel, bazıları hippy tarzı elbise giyen kişiler, yoldan geçen öğrencilerden yardım istediler. Öğrencilerin yarısından daha azı kendilerinden farklı giyenlere yardım ederken, üçte ikisi kendisiyle aynı tarz elbise giyenlere yardım etmiştir. Cinsiyet de yardım etmeyi yönlendirmede etkili bir faktördür. Nitekim daha önce yardım etme davranışı üzerine yapılmış 25 çalışmayı inceleyen Alice Eagly ve Maureen Crowley, erkeklerin erkeklerden çok bayanlara; bayanların ise cinsiyet ayrımı

yapmadan her iki cinsten muhtaçlara yardım ettikleri sonucuna ulaşmışlardır (Franzoi, 2000: 371, 509).

Bireyler az zaman ve enerji ile yapılabilecek yardımları fazla zaman ve enerji harcayarak yapılacak yardımlara tercih etmektedirler. Buna bağlı olarak muhtacın isteğindeki zaman ve enerji külfetinin azlığı insanların ona yardım etme ihtimalini artırır. Mesela, Amerika’da yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılanlara “geçen yıl bir dilenciye bağışta bulundunuz mu?” ve “Geçen yıl bir hastaya baktınız mı?” gibi sorular sorulmuştur. Araştırmaya katılanların %50’ye yakını dilenciye para verdiğini söylemişken, hastaya bakmada bu oran %25’te kalmıştır (Wuthnow, 1991: 8). Ayten’in yaptığı araştırmada kaybolan cüzdanı sahibine götürmek gibi maddi bir fedakârlık gerektirmeyen kolay yardımlarda karşılık/koşulsuz yardım etme oranı % 90 iken, komşuyu alışveriş için arabayla markete götürüp getirmek gibi öncekine göre daha çok fedakârlık gerektiren yardımda karşılıksız/koşulsuz yardım etme oranı % 48’dir (Ayten, 2009: 111).

Belirsizlik, bireyleri başkalarına yardım etmekten alıkoyan önemli bir etkidir. Muhtaç kişiye ne olduğu ya da ne tür bir olayla karşı karşıya kaldığı konusundaki belirsizlik, yardım edecek bireyin maliyet hesaplamasını zorlaştırdığı için girişim çoğunlukla yardımdan kaçınma ile sonuçlanır. Ayten’in araştırmasında bireylerin güvenilir bir hayır kurumuna yardım etme oranı %95 iken, başkalarının da bulunduğu bekleme salonunda yardım isteyen yabancı birine yardım oranı %69’dur (Ayten, 2009: 111).

2) Yardım Edenin Durumu

Yardım edenin durumuyla ilgili iki tür etken vardır. Birincisi, yardım ihtiyacının görüldüğü esnada bireyin acil bir işinin olup olmaması ve o anki ruh hali gibi durumsal şartlardır. İkincisi, dini inanç ve tutumları, kişilik özellikleri, empatik eğilimi, yaşadığı sosyal çevre, cinsiyeti, gelir durumu ve ailesinden yardımseverlik değerini kazanıp kazanmaması gibi durumsal olmayan şartlardır. Yardım istendiği anda bireyin yapacak bir işinin olup olmaması, muhtaca yardım etmesindeki en belirleyici durumsal faktörlerden biridir. Darley ve Batson (1973: 107-108) tarafından yapılan bir araştırmada, yardıma muhtaç bir kişiyle karşılaşan bireylerden, o sırada meşguliyeti olanlar, olmayanlara göre daha az yardım etme eğiliminde olmuşlardır. Yapılan bir araştırmada iç kaynaklı dinî yönelime sahip öğrenciler, kendi meşguliyetlerini düşünmeden muhtaçlara yardım etmeye istekli olmuşlardır. Dış kaynaklı dinî yönelime sahip olanlarda meşguliyetinin olup olmaması daha belirleyici olmuştur.

Yardıma ihtiyaç duyulduğunda, bireyin yardım edip etmemesinde ve yardım edecekse nasıl ve ne kadar yardım edeceği konusunda belirleyici rol oynayan bir diğer önemli etken

onun ruh halidir. Mesela, sınavdan yüksek not aldığı için morali yüksek olan öğrenci, düşük not aldığı için morali bozuk olan öğrenciye nispetle yardım etmeye daha istekli olabilmektedir. Bunun istisnai durumları da olabilir. Bu, yardım etme kararının çok etkenli karmaşık bir denklemde şekillendiğini göstermektedir (Franzoi, 2000: 501-502).

Isen ve Levin (1972: 387-388) yaptıkları araştırmalar sonucunda kendini iyi hissetmenin başkasına yardım etmede olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Olumsuz ruh hali ile yardım etme arasındaki ilişkiyi araştıran bazı ampirik çalışmalar, olumsuz ruh halinin yardım etme davranışına olumlu etkisinin olduğunu ortaya koymuşken, bazı çalışmalar herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Deaux ve Wrightsman, 1984: 243).

3) Diğer İnsanların Etkisi

Bir kişinin yardıma muhtaç olduğu sırada etrafta birden çok insan var ise bu durum, bireyin yardım etmesini olumlu etkileyebileceği gibi çoğu kez olumsuz da etkileyebilir. Bibb Latané ve John Darley gibi sosyal psikologlar, yardıma muhtaç kişiyi izleyen birden çok insanın bulunması durumunda yardım edilmemesini çeşitli sebeplere bağlamışlardır. Sorumluluğun dağılması, sosyal engellenme ve insanların önünde yanlış yapma korkusu bu sebeplerin başında gelir. Çevrede ne kadar çok insan varsa, her birinin hissettiği sorumluluk o kadar azalır. Latané ve Darley’in verdiği “Kitty Vakası”nda mağdur kadın New York’un bir semtinde saldırıya uğrar. Bir süre mücadele ettikten sonra saldırganın elinden kurtulup kaçar, cadde boyunca koşarken bir yandan da bağırarak yardım ister. Saldırgan onu tekrar yakalar, ama etraftaki en az 38 kişi onun yardım çığlıklarını duyduğu halde “nasıl olsa biri polisi aramıştır” veya “biri çıkar yardım eder” diye yardım etmeye kalkışmamıştır. Sorumluluğun dağılması onları yardım etmekten alıkoymuştur (Franzoi, 2000: 497).

Weiner’in “sorumluluk yükleme” teorisine göre birey, yardıma muhtaç kişinin ihtiyaç durumunun kişisel nedenlerden kaynaklandığı ve onun kontrolü altında olduğu şeklinde bir yükleme yaparsa ona karşı sorumluluk hissetmez ve yardım etmeye yönelmez. Fakat problemi onun dışındaki başka bir sebebe yüklerse yardım edebilir. Mesela, birey, yolda gördüğü dilenciye durumu “tembel insanlar çalışmıyorlar” şeklinde yorumladığında yardım etmeyecektir; ama “ülkede işsizlik problemi var, insanlar muhtaç” şeklinde yorumladığında yardım edebilecektir. Sosyal öğrenme teorisyenlerine göre çevredeki insanlar muhtaç birine yardım ediyorsa birey, yardım edenlerin varlığından etkilenir ve onları model alır. Ancak çevre olumsuz yönde de etkileyebilir. Etrafta başkalarının bulunması, seyirci ketlenmesine de yol açabilir. Bu da onun yardım etmesini (Deaux ve Wrightsman, 1984: 239-240).

4) Sosyal Normların Etkisi

Karşılık bekleme, sorumluluk ve adalet duygusu gibi sosyal normlar bireylerin yardım etmesinde ve yardımın niteliğinde etkilidir. Grup üyelerinin nasıl davranması gerektiği konusunda toplum genelinin beklentilerini yansıtan sosyal normlar, kültürün yapı taşlarıdır ve geniş bir davranışlar alanını kapsar (Taylor vd., 2007: 16). Sosyal psikologlara göre sosyal normlar prososyal davranışta da etkilidir. Birey, sosyalleşme sürecinde sosyal normları içselleştirerek kendine ait kılar. Ancak prososyal normlara uygun değerlerin içselleştirilmesi, sosyal bir boşluk içerisinde oluşmaz. Çocukların prososyal normları içselleştirip bunlara uygun davranmasında anne-babalar, öğretmenler ve akranlar etkilidir. Prososyal davranışlarda etkili olan ana sosyal normlar “karşılıklılık”, “sorumluluk” ve “sosyal adalet”tir.

1) Karşılıklılık: Karşılıklılık normu, “Sana nasıl davranılmasını istiyorsan öyle davran” ilkesine dayanır. Bireyin kendisine iyi davrandığını düşündüğü kimseye iyi davranma, düşmanca davrandığını düşündüğü kimseye kötü davranma isteği olarak tarif edilir. Gouldner’a göre, insanlar arasındaki istikrarlı ilişkilerin temelini oluşturan karşılıklılık normu evrenseldir. Bu ilkeye göre insanlar kendilerine yapılan iyiliğe karşılık verirler. Branislov Malinowski ve Marcel Mauss, karşılıklılık ilkesini “sosyal değiş-tokuş” ilkesi olarak adlandırırlar. Onlara göre birey, ileride bir fayda göreceği kimseye yardım eder (Hinde, 1999: 154, 169).

2) Sorumluluk: İnsanların muhtaçlara yardım etmeleri, sosyal sorumluluğun bir gereğidir. Sorumluluk ilkesine göre anne-babanın çocuklarına bakması, öğretmenin öğrencileriyle ilgilenmesi, askerlerin canlarını tehlikeye atarak ülkeyi savunmaları gerekir. İnsanlar bu kurallara uymanın gerekli olduğunu söyleseler de her zaman bu ilkeye uygun hareket etmezler.

3) Sosyal adalet: Bu ilkeye göre insanların yardımı hak edenlere yardım etmeleri gerekir. İyi insanlar kötü durumlarla karşılaştıklarında onlara yardım edilmelidir. Bu ilke, aynı zamanda kaynakların hakkaniyetle dağıtılmasını gerektiren sosyal kuraldır. İnsanlar kendilerinden kötü durumda olanlara yardım etme eğilimindedirler (Piliavin ve Charng, 1990: 41; Taylor vd., 2007: 382). Sosyal normlar, bireyin başkalarına yardım etmesini sağlamakla birlikte niçin yardım ettiği sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Bireyler sosyal normlara uygun davranma ve içselleştirme konusunda farklılık gösterirler. Schwartz’a göre, sosyal normlara uygun davranan birey, tatmin olur ve kendine saygısı artar; aksi halde utanır ve öz saygısını kaybeder. Yardımdan kaçınan bazı birey suçluluk duyabileceği gibi sosyal sorumluluğu inkâr etme yoluna da gidebilir (Franzoi, 2000: 486-487).

5) Empati

Empati kurmak, diğ er insanların ihtiyaçlarına ve sıkıntılarına duyarlı olmak, onlara yardım etmekle alakalıdır. Empatinin özünü, “insanlar başkalarının mutluluk ve mutsuzluğ unu kendi mutluluk ve mutsuzlukları gibi zihinlerinde ve duygularında yaşayabilirler” anlayışı oluşturur. Empati, bireylerin sosyal ilişkilerinde ve hayatın her alanında birbiriyle sağlıklı iletişim kurabilmeleri için gereklidir. Empati sayesinde hem empati kuran birey hem de empati kurulan kişi mutlu olur.

Empati hem bilişsel hem de duygusal bir süreçtir. Bu süreç, bireyin kendini karşısındakinin durumunda hayal etmesi ve kendi benzer deneyimlerini hatırlamasıyla gerçekleşir (Budak, 2000: 259). Empati, başka birisinin duygusal durumunu anlama ve kavrama çabasından kaynaklanan duygusal bir tepkidir. Davranışçı bir yaklaşımla empati, başkasının davranışlarını gözlemleyen bireyin ona verdiği tepki olarak tanımlanmıştır. Bu farklı tanımlardaki ortak nokta, başkasına ait duygusal durumu vekil olarak ve kendiliğinden tecrübe etme ögesidir.

Perspektif edinme, bilişsel olarak başkasının zihinsel ve duygusal durumunu anlama çabasıdır. Eisenberg’e göre, perspektif edinme, empatiye yardımcı olur. Fakat başkasının bakış açısını tasavvur etme, gereğinden fazla canlandırıldığında bu, empatiden çok kişisel sıkıntıya sebep olur. Selman’a göre perspektif edinme, “ben” ile “ teki” arasında oluşan ilişkinin resmini sunar ve empatiye zemin hazırlar.

Çok boyutlu tanımlamaya göre empati, bilişsel ve duygusal unsurlar tarafından düzenlenmiş psikolojik bir yapı veya bu unsurların sistematik bir etkinliğidir. Empatinin bilişsel boyutu, başka birinin içsel tecrübelerini ve duygularını anlayabilme ve dış dünyaya o kişinin bakış açısıyla bakabilmeyi; duygusal boyutu ise karşıdaki bireyin duygusal tecrübelerine katılabilmeyi kapsamaktadır (Hojat vd., 2002: 1563).

Empatiyi çok boyutlu bir yapı olarak ele alan Mark Davis’e göre, empatinin dört boyutu vardır. Bunlar perspektif edinme, empatik ilgi, kişisel sıkıntı duyma ve fantezidir. Perspektif edinme, bilişsel olarak ötekinin dünyaya karşı bakış açısını anlayabilmedir. Empatik ilgi, başkalarına merhamet edebilme ve onlara karşı duyarlı olabilme durumudur. Kişisel sıkıntı, karşıdaki kederli durumunun tesiriyle sıkıntı ve üzüntü hissetmedir. Empatinin fantezi boyutu ise kişinin kendini kitaplarda ya da filmlerdeki karakterlerin yerine koyabilme yeteneğidir. Davis’in geliştirdiği ölçekte perspektif edinme ve fantezi, empatinin bilişsel ölçümü; empatik ilgi ve kişisel sıkıntı ise empatinin duygusal tepkilerle bağlantılı olan duygusal ölçümüdür.

Eisenberg'e göre, empati olarak adlandırılabilir üç farklı duygusal tepki söz konusudur. Birincisi duygusal bulaşma, ikincisi mutsuz birine gösterilen ilgi olan sempati, üçüncüsü kişisel sıkıntıdır. İlk iki tip empati yardım etme davranışını olumlu yönde etkileyebilir, ancak bireysel sıkıntı yardım etme davranışını azaltır.

Empati ile sempati arasında hem içerikleri hem de sonuçları bakımından farklılıklar vardır. Sempatide karşıdaki kişinin hissettiği duygu ve düşüncenin aynısına sahip olmak söz konusu iken, empatide onun duygu ve düşüncelerini anlamak önemlidir. Empatide anlamak esastır, sempatide ise daha ziyade karşıdakine hak vermek esastır. Sempatinin aksine empatide özdeşim kurmak gerekmez, hatta bu, empati süreci için zararlı görülür (Dökmen, 2002: 139-141). Mesela, yardıma muhtaç, ağlayan bir kimse ile karşılaşan birey ona sempati duyarsa onunla birlikte ağlar ama ona yardım etmeyebilir. Fakat empati kurduğunda ağlasa da ağlamasa da ona yardım etmeye çalışır.

Diğerkâmlık, bireyde ahlaki gelişimle birlikte oluşur. Diğerkâmlığın dayandığı üç esas, empati yeteneği, utanma duygusu ve suçluluk duygusudur. Sonraki yaşlarda, ahlaki gelişim ilerledikçe diğerkâmlık rasyonel bir yapıya kavuşur. Çocuk 9-10 yaşlarına gelince 3-6 yaşlarındaki bencil yaklaşımından uzaklaşır ve eğitim sayesinde tam anlamıyla diğerkâmlık bilinci kazanır. Bu bilincin gelişmesinde sosyal, kültürel ve dinî değerlerin büyük rolü vardır. Empati ve diğerkâmlığın kazanılmasında, anne-baba ve yakın sosyal çevre ile kurulan ilişkilerin belirleyici etkisi vardır. Çocuklar ailelerinin başkalarını anlamaya özendirici açıklamalarından ve empatiyi teşvik edici hikâyelerinden etkilendikleri gibi, anne-babanın sergiledikleri empatik tavırlardan da etkilenirler. Çocukların başkalarını anlamaya ve yardım etmeye yönelik gayretleri desteklendikçe empatik eğilimleri pekişir. Aksi tutumlar ise içselleştirilmiş bir empatik eğilimi olumsuz etkilemektedir (Eisenberg, 2001: 145-147, 152). Anne ve babanın diğerkâm davranışta bulunmasını engellediği, bu tür örnek davranışları gözlemleme fırsatı olmayan ve bu süreçte cezalandırılmaya maruz kalan çocuklar diğer çocuklara göre daha az empatik olmaktadır. Başka bir deyişle, ebeveynin başka insanların dertleriyle ilgilenmesi, çocukta empatik eğilimin gelişmesi açısından son derece yararlı bir uygulamadır. Aynı zamanda gelişim sürecinde çocuğa gösterilen sıcak ilgi, karşılıksız sevgi ve güven verici bağlılık ilişkisi gibi etkenler de empatik ve prososyal gelişimi olumlu yönde etkiler (Hastings vd., 2006: 649-650).

Daniel Batson'un empati-diğerkâmlık teorisine göre birey, yardıma muhtaç ya da başı dertte biriyle karşılaşınca iki tür duygusal tepki geliştirir (Batson vd., 2005: 488-489). Birincisi kişisel üzüntüdür: Birey yardıma muhtaç kişinin durumunu izlediğinde daha önce yaşadığı kötü tecrübe, üzüntü ve sıkıntı zihnini meşgul eder. İkinci tepki empati kurmaktır.

Yardıma muhtaç insanı gören kişide ona karşı şefkat ve merhamet duyguları kabırır. Bu süreçte birey, kendisini karşıdakinin yerine koyarak onu anlamaya çalışır. Batson’a göre birey, yardıma muhtaç bir insanla karşılaşınca ya kendi durumuna yahut muhtaç kişinin durumuna odaklanır. Her iki durumda da farklı sonuçlar ortaya çıkabilir. Kendi durumuna odaklanan birey, yardıma muhtaç kişiyi görünce sıkıntı çekmeye başlar. Birey bu sıkıntıdan kurtulmak için ya muhtaca yardım eder yahut yardım etmenin doğuracağı sonucu düşünerek yardımdan kaçınır. Kişi böyle bir durumda yardım etse bile bu yardımda motive edici güç bencilliktir. Çünkü kişi, çektiği sıkıntıdan kurtulmak için yardım etmiştir. Fakat birey, yardıma muhtaç kişi ile empati kurarsa merhamet duygusuyla ona yalnızca onu içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için yardım eder. Bu durumda bireyi yardımda bulunmaya sevk eden güç diğerkâmlıktır.

Empati, bireye diğerkâm bir motivasyon sağlar. Bu motivasyonla birey, başkalarını düşünmeye eğilimli olur ve insanların ihtiyaçlarını giderme konusunda duyarlılık gösterir. Diğerkâm ve duyarlı sevgi insanları adil davranmaya ve dürüst olmaya sevk eder (Batson vd., 2005: 361). Empatik eğilim, başkalarına yardım etmede güçlü bir etkidir. Barnett ve Thompson, 1985’te yaptıkları bir araştırmada, empati düzeyi gelişmiş çocukların empati düzeyi düşük olanlara göre daha çok yardım etme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Batson ve Oleson’un 1991’de yaptıkları bir araştırmada, empatinin başkasına yardımda bulunmayı doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye’de ise 402 öğretmen adayı üzerinde yapılan bir araştırmada, empatik eğilim ile yardım etme davranışı arasında doğru orantılı ilişki olduğu tespit edilmiştir (Duru, 2002: 408).

6) Diğerkâmlık

Diğerkâmlık ya da özgecilik (altruism), hiçbir çıkar beklemeden, yalnızca başkalarının faydası için yapılan davranış olarak tanımlanır (Tekeş ve Hasta, 2015, 57). Bir davranışın özgeci olması için gerekli şart, mükâfat beklemeden tamamen gönüllü olarak, sadece başkalarının sıkıntılarını gidermek amacıyla yapılmış olmasıdır. Diğerkâmlık, yardım etme, bağışta bulunma ve sorumluluk üstlenme gibi bazı olumlu sosyal davranışları içermektedir (Ümmet vd., 2013, 303).

Machiavelli (ö. 1527) ve Hobbes’un (ö. 1679), başkasına yapılan yardımın bencil motivasyonlarla yapıldığını iddia etmelerine karşılık D. Hume (ö. 1776) ve J. J. Rousseau (ö. 1778), bireyin yardım etme davranışında bencil motivasyonlara ilaveten diğerkâmlığın da etkili olduğunu savunmuştur. Kant’a (ö. 1804) göre bu tür davranışlarda temel motivasyon görev duygusudur. Darwin (ö. 1882) ise bu durumu açıklamak için karşılıklı diğerkâmlık kavramını geliştirmiştir (Scott ve Seglow, 2007: 1-20).

Diğerkâmlık kavramı sosyal bilimlerde ilk defa Auguste Comte tarafından bencillik karşıtı olarak kullanılmıştır. Sosyal psikologlar arasında diğerkâmlıkla ilgili olarak “davranışsal” ve “motivasyonel” yaklaşım olmak üzere iki yaygın yaklaşım vardır (Batson ve diğ., 2005: 359-360). Gordon Allport diğerkâmlığı, “bireylerin yaşadıkları kültürün standartlarını içselleştirerek, başkalarının ilgi ve ihtiyaçlarına, sosyal iyiye uygun olarak kendi davranışlarını şekillendirmelerini sağlayan motive edici durum” olarak tanımlamıştır (Allport, 1956: 425). Prososyal davranışlar konusundaki çalışmalarıyla meşhur olan Daniel Batson’a göre (2005) ise diğerkâmlık, kişinin başkası yararına yaptığı davranışları motive eden düşüncedir.

Bu tanımlardan hareketle diğerkâmlık davranışının özelliklerini şöyle özetleyebiliriz: Gönüllü yapılır, başkalarına yarar sağlar, niyetli yapılır, yarar sağlamak başlı başına bir hedeftir, çıkar sağlama amacı güdülmez, ödül beklenmez, gerektiğinde kendini feda etme söz konusudur.

Yardım etme davranışı bir faaliyet örüntüsüne işaret ederken, diğerkâmlık yardım etmenin arkasında yatan motivasyona işaret eder. Mesela birey, başka bir kişi veya gruba takdir beklemeden gizli bir yardım yaptığında yapılan yardım, bir prososyal davranış iken bu bireyi o davranışa iten motiv diğerkâmlıktır. Böyle olmakla birlikte diğerkâmlık ile yardım etme davranışının çoğunlukla aynı anlamda kullanıldığı görülür (Eisenberg ve Miller, 1987: 92). Diğerkâmlık, genelde yardım etme davranışının bir kısmını karşılamaktadır. Genel manadaki yardım etmenin diğerkâmlığı da içine alacak şekilde daha geniş bir kavram olduğunu söyleyebiliriz.

7) Kişilik

Gelişim psikolojisi, bireyler arasındaki farklılıkların sebepleri ve kökenleriyle ilgilenmekte ve prososyal davranışların mikro düzeyde analizine önemli katkılar sağlamaktadır. Son yıllarda prososyal davranışlarla ilgili olarak geliştirilen gelişim teorileri, daha çok biyolojik temelli eğilimler ile sosyalizasyon tecrübeleri arasındaki etkileşime odaklanmıştır. Burada hayatın ilk yıllarında belirginleşip bireyin çevresine karşı tepki şekillerini gösteren ve güçlü bir genetik niteliğe sahip olduğu düşünülen mizaç önem arz etmektedir. Penner ve arkadaşları, araştırmalarında prososyal kişilik özellikleri olarak belirlenen kişilik özelliklerine yoğunlaşmışlardır. Yaptıkları faktör analizinde prososyal kişiliğe ait iki boyut tespit etmişlerdir. Birinci boyut, sorumluluk duygusu, zihinsel ve duygusal empati kurabilme özelliği ile ilgilidir. İkinci boyut, kişinin kendini yardımsever olarak algılaması ile ilgilidir. Bu kişilik özellikleri ile prososyal davranışlar sergileme arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Penner vd., 2000: 375).

Kişilik, yardım etme davranışına doğrudan ve dolaylı katkılar sağlar. “Büyük Beşli Kişilik Modeli” ile gerçekleştirilen araştırmalarda, uyumluluk boyutu yüksek olan bireylerin, yani kendine odaklanıp kalmadan başkalarıyla iyi ilişkiler kurabilenlerin yardımseverliğe daha eğilimli oldukları görülmüştür. Sorumluluk duygusu güçlü olan bireyler karşılaştıkları durumlardan kendilerine vazife çıkarırlar. Duygusal denge durumu düşük olan, soğukkanlı ve ağırbaşlı olamayan bireyler ise karşılaştıkları olayları olumsuz değerlendirirler (Ayten, 2009: 53).

2.3. Dindarlık ve Yardım Etme Davranışı

Din ve dindarlık, aynı alana ait iki yakın kavram olmakla birlikte farklı anlam içeriklerine sahiptir. Din, objektif bir gerçeklik iken, dindarlık dinin sübjektif yaşantı halidir (Subaşı, 2002: 19). Dindarlık, dinî inanç, dinî tutum ve dinin kişi için ifade ettiği bireysel önemi kapsar. Dindarlık, dinin, metafizik boyutunu muhafaza etmekle birlikte günlük hayatta yaşanması durumudur. Dindarlık, geniş inanç ve uygulama şekillerini kapsayan çok boyutlu bir kavram olması hasebiyle kişinin ideallerinin ve davranışlarının birbiriyle ilişkili olduğu faraziyesine dayanır (el-Halife, 1994: 12). Öznel bir deneyim olması sebebiyle dindarlığın tam bir tanımını yapmak oldukça zordur. Çünkü her din, kendi içindeki inanç ve ibadet yapısına göre farklı dindarlık biçimlerini oluşturmaya imkân vermektedir (Yılmaz, 2002: 63). Dindarlığın *inanç, ibadet, duygu, etki* ve *bilgi* boyutları kategorik olarak bütün gelişmiş dinlerde mevcut iken bu boyutların dışı vurumu dinden dine farklılık göstermektedir. Dindarlığın boyutları temelde ibadet/bilgi boyutu ve inanç/etki boyutu altında toplanabilir. Namaz ve oruç gibi ibadetleri yerine getirme, Kur’an okuma ve dinî konularda bilgi sahibi olma dindarlığın ibadet/bilgi boyutuna girer. Dinî inançların sosyal ilişkilerdeki etkisini hissetme gibi nitelikler ise inanç/etki boyutuna girmektedir. Ayten, yaptığı araştırma sonuçlarına dayanarak Türkiye ölçeğinde dindarlığın inanç/etki boyutuna giren tutum ve davranışlardaki eğilimlerin, bilgi/ibadet boyutundakilere göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Ayten, 2009).

2.3.1. Dinlerde ve Özel Olarak İslam’da Yardımlaşma

Yardım etme, iyilik, sevgi, merhamet ve adalet gibi prososyal tutum ve davranışlar hemen hemen bütün dinlerin sosyal sisteminde temeli oluşturan önemli değerlerdir. Neredeyse bütün dinler, muhtaçlara yardım etmeyi, başkalarını sevmeyi, insanlara iyi

davranmayı öğütlemektedir. Bu bağlamda din ve dindarlık, “Sevgi, iyilik, adalet, merhamet ve yardımseverlik gibi ahlaki değerler dinlerin de gerçekleştirmeyi istedikleri yüksek ideallerdir. Bu ideallerin gerçekleştirmesine matuf olarak dünyanın her tarafında hemen her toplumda dinî kaynaklı yardım kurumları muhtaçlara, felaketzedelere temel yaşam malzemeleri tıbbi destek sağlamaya çalışmaktadır. Aslında dindar olmayan insanların da muhtaçlara hem bireysel hem de kurumsal düzeyde yardım ulaştırdıkları görülür. Genel durum böyle olmakla birlikte hem bazı dindarların hem de bazı dindar olmayan bireylerin yardıma muhtaç kişilere karşı duyarsız davrandıkları vakidir (Ayten, 2009: 69).

Dünya dinleri, özellikle ilahî dinler, muhtaçlara yardım etme, yoksulları doyurma, sıkıntıya düşenleri kurtarma gibi prososyal davranışları önemsemekte ve bağlılarını bu değerlere özendirmektedir. Mesela Tevrat’ta yardımlaşma ve komşuya iyilik etme sık sık (Tesniye, 15: 12-14; Çıkış 20: 12-17). İncil’de de iyilik, sevgi ve merhamet gibi ahlaki öğütler sıkça tekrarlanmaktadır. Hz. İsa, kendisine bağlı olanları “merhametli insanlar” (İyi Samiriyeli) olarak nitelemiştir (Luka 10: 29-36). İyilik, merhamet, verme gibi ahlaki değerlerin Budizm’de de önemli yer işgal ettiği görülmektedir. Budist düşünürler başkasını düşünmeye dikkat çekmekte ve kişiyi düşmanlık, haset, kin gibi duygulara karşı uyarmaktadır (Eisenberg, 2001: 133). Her din, müntesiplerine, başkalarına yardımcı olmayı, elinde olan şeylerden vermeyi ve muhtaçların sıkıntılarını gidermeyi emreder. Bir dindar ancak başkalarına kucak açtığı ve diğer insanlarla hemhal olduğu ölçüde dininin mesajına uygun davranmış olur. Başkaları yararına davrandığında kişi bazı sıkıntılar çekse de bu tutum insana kalıcı iç huzuru ve mutluluk kazandırır (Bahadır, 2002: 107-109).

İslam dininde yardım etme, farz olan zekât yanında gönüllü olarak verilen sadaka, genel anlamda infak, fidye ve kefarete gibi yollarla ya emredilmiş ya da tavsiye edilmiştir. Zekât genel olarak emredildiği gibi (Bakara, 2/110; Hac, 22/41), kimlere verileceği de ayrıntılı olarak gösterilmiştir (Tevbe, 9/60). İslam’da prososyal davranış sadece maddi yardım ile sınırlanmamış, ihsan kavramıyla bütün iyilikleri içerecek şekilde teşvik edilmiştir (Nahl, 16/90). İyilik, bazen miktarı ve muhatabı inananın kendisine bırakılacak şekilde esnek tutulmuş (Bakara, 2/270), bazen de daha muhtaç olanı kendine tercih etmekten ibaret olan isâr övülerek en üst derecelere kadar yolunun olduğu ihsas edilmiştir (Haşr, 59/9).

İnsanların geçtiği yoldan engelleri kaldırmak, insanlara tebessüm etmek (Tirmizî, Birr, 36) ve insanlarla tatlı dille konuşmak (Bakara, 2/263) İslam’da sadaka kapsamında değerlendirilmiştir. Hz. Peygamber başkalarını kendine tercih edebilen cömert ve samimi bireylerden oluşan bir toplum oluşturmayı hedeflemiştir. Başkasını düşünmeyen bireyci ve bencil yaklaşımları ise onaylamamıştır. Ayet ve hadislerde yardımlaşma, cömertlik,

diğerkâmlık ve empati teşvik edilirken (Âl-i İmrân, 3/92; Haşr, 59/9; Müslim, Salât, 816, Buhârî, İman 7), bencillik ve cimrilik yerilmiştir (Ebû Dâvûd, Cihâd, 21; Tirmizî, Birr, 40). İslam, müminlere infak etmeyi tavsiye eder. İnfak, genel manada kamu yararına harcamalarda bulunmak iken özel anlama muhtaçlara ve fakirlere yardım etmektir. İslam, müminlerden muhtaçlara mallarıyla yardım etmelerini ve tüm insanların faydası olacak çalışmalar) yapmalarını ister. Bir başka ifadeyle din, infak öğüdüyle, inananlardan, sahip oldukları Bu, herkesin sahip olduğu imkân ve potansiyelleri toplum yararına kullanması, üretkenliğe dönüştürmesi talebidir.

İsâr, başkasına yardım etmenin fedakârlık derecesine ulaşan şeklidir ve bir insanın başkasını kendisine tercih etmesi ve önde tutması anlamına gelir. İsârı özgecilik ve diğerkâmlık terimleriyle karşılamak mümkündür. Kur'an'da isârdan övgüyle bahsedilmektedir: *“Daha önce Medine’yi yurt edinen ve kalpleri iman ile dolan kimseler, hicret edip kendilerine gelenleri severler; onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir haset hissetmezler; kendileri ihtiyaç sahibi olsalar bile onları kendilerine tercih ederler.”* (Haşr, 59/9).

Kur'an-ı Kerim, iyilik ile yardımseverliği şöyle ilişkilendirir: *“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda infak etmedikçe kesinlikle iyiliğe erişemezsiniz. Allah’ın infak ettiğiniz her şeyden haberi vardır.”* (Al-i İmran, 3/92). Yardım edilmesi istenen kimseler bağlamına göre dar veya geniş tutulmuştur. Bu liste, akrabalar ile yabancılar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. *“Akrabaya, fakire ve yolda kalmış yolcuya hakkını ver, fakat sakın israf etme!”* (İsra, 17/26). *“Onların mallarında hem isteyenlerin hem de mahrum olanların hakkı vardır.”* (Zariyat, 51/19).

Yardım etmenin hadislerde de özendirildiği görülmektedir. Hz. Peygamber, Müslümanları yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik eden birçok hadis söylemiştir. *“Yanı başında komşusu açken tok yatan bizden değildir.”* (Hakîm, Beyhakî). *“Sizden biri kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe gerçek mümin olamaz.”* (Buhârî, Müslim). *“Müminler birbirleri için, her parçası diğerini destekleyen bina gibidirler.”* (Buhârî, Müslim).

İslam dininde yardımın nitelikli olması şart koşulmuştur. Bunun ölçüsü, kişinin başkasına kendi kullandığı ile aynı kalitede şeyi vermesidir. *“Ey müminler!... Kendinizin göz yummadan almayacağınız kıymetsiz şeyleri vermeye kalkışmayın. Allah’ın hiçbir şeye muhtaç olmadığını ve övülmeye lâyık olduğunu bilin.”* (Bakara, 2/267). Yardım ederken yardım edilen şahsın incitilmemesi öğütlenmiştir. Bu yardım açıktan yapılabileceği gibi gizli de yapılabilir. *“Açıktan sadaka verirsiniz ne güzel! Ama fakirlere gizlice verirsiniz bu, sizin*

için daha hayırlıdır ve bazı günahlarınıza kefarete olur...” (Bakara, 2/270-272). “Güzel söz ve bağışlama, inciterek verilen sadakadan daha hayırlıdır.” (Bakara, 2/263).

Yardım gören kişiden karşılık beklenmesi ve yarar umulması asla doğru bulunmaz. Zira yapılan yardım ve verilen sadaka sanki Allah’a verilmiş bir borç sayılır ve onun mükâfatını Allah’ın kat kat ödeyeceği belirtilir. *“Onlar fakire, yetime ve esire içlerinden gelerek yemek yedirirler. Biz size sadece Allah rızası için yemek veriyoruz. Buna karşılık sizden ne bir bedel ne de teşekkür bekliyoruz. Çünkü biz, suratların asılacağı o sıkıntılı gün sebebiyle Rabbimizden korkarız.” (İnsan, 76/8-10). “Şüphe yok ki sadaka veren erkekler ile sadaka veren kadınlara ve Allah’a karz-ı hasen verenlere bu, kat kat geri ödenir. Aynı zamanda onlara daha değerli bir ödül verilecektir.” (Hadid, 57/18).*

İslam’da yardım etme, sadaka ve zekât ile sınırlı değildir. Borç verilen kişi borcunu ödeyemediğinde onu geri istemeyip bağışlamak da bir tür yardım kabul edilir. Bu, İslam’ın birlik, yardımlaşma ve dayanışmayı ne derece önemseyip göstermektedir. *“Eğer borçlu sıkıntı çekmekteyse eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Eğer borcu sadaka olarak bağışlarsanız biliniz ki bu sizin için daha hayırlıdır.” (Bakara, 2/280).*

İslam’da evren Allah’ın mülkü kabul edilir (Tâhâ, 20/6). Her insan Allah’ın yarattığı bu mal ve mülkten nasiplenir. Bunlar bir çeşit emanettir. Her insandan payına düşen emanete layıkıyla riayet etmesi, uygun yerlerde harcaması ve muhtaçlara vermesi beklenir. Bir karşılık beklenmeden verilse bile Allah, her kula yaptığı iyiliklerin fazlasıyla mükâfat olarak geri döneceğini müjdeler. (Enfal, 8/60; Bakara, 2/272). Bu bilinç, Müslümanlarda seve seve yardım etme duyarlılığı ve isteğini oluşturur. Bunlar teorik düzlemde İslam’ın yardım anlayışı olmakla birlikte Müslümanların fiilen ne zaman, hangi durumlarda, nasıl ve ne düzeyde yardım ettikleri ancak yapılacak ampirik araştırmalarla ortaya çıkarılabilecektir.

Türkiye’de yapılan çeşitli saha araştırmalarında, Müslümanların genel olarak “yardım etme” konusundaki tutum ve davranışları incelenmiştir. Dini hayat, değerler ve dindarlıkla ilgili çalışmalarda “yardımlaşma ve yardımseverlik”, dindarlığın bir unsuru olarak araştırma konusu yapılmıştır. Erzurum ve çevresinde Günay tarafından yapılan bir araştırmada dindarların düzenli olarak en çok yaptığı maddi yardımın fitre vermek olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada görüşlerine başvurulananların %73’ü, her yıl bu ibadeti yerine getirdiğini belirtmiştir. Aynı araştırmada sadaka verdiğini söyleyenlerin oranı %96’dır. Yardım yapılan kişi bir dilenci olabildiği gibi akraba, komşu veya herhangi bir yardım kuruluşu da olmuştur (Günay, 1999: 133-137). Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfının (TESEV) desteğiyle 1999’da 3053 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada, Türk vatandaşlarının %63’ü cami veya hayır kurumlarına bağış yaptığını belirtmiştir (Çarkoğlu ve Toprak, 2000: 4).

2.3.2. Dindarlık-Yardım Etme İlişkisi

Dinde yardımlaşma (Âl-i İmrân, 3/92; Bakara 2/177), cömertlik (Âl-i imrân, 3/92; Müslim, Kitab’us-Salât, 816.), diğerkâmlık (Haşr, 59/9; Müslim, Kitabü’l Eşribe, 2054) ve empati (Buhârî, İman 7) gibi prososyal tutum ve davranışlar teşvik edilirken, bu niteliklerin karşıtı olan bencillik ve cimrilik ise olumsuz kişilik özellikleri olarak görülmekte, kulu Allah’tan uzaklaştıran unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca din, yardım alanın incinmemesi için, yapılan yardımın gizli tutulmasını (Bakara 2/271) ve yardım edenin diğerkâm motivasyonla yardım yaptığı kişiden karşılık veya övgü beklemeksizin yardım etmesini ister (Ayten, 2009: 152).

Dini öğretiler, güçsüz ve muhtaç insanlara yardım etmeyi öğütledikleri için her din, mensubundan kendi ihtiyaçlarına olduğu kadar başkalarının ihtiyaçlarına karşı da duyarlı olmasını ve bu konuda sorumluluk taşımasını bekler. Dindarlar, bu öğütlere uyduklarını ve muhtaçların sıkıntılarına karşı dindar olmayanlara göre daha duyarlı olduklarını söylerler. Bundan daha önemlisi, dindarların genel olarak insanlar tarafından yardımsever olarak görülüyor olmasıdır. Mesela, Longford’un yaptığı bir araştırmada kiliseye devam gelen 526 kişinin %58.7’si “oldukça sık başkalarına yardım ederim” derken, kiliseye gelmeyen 862 kişinin yalnızca %31.4’ü bu itirafta bulunmuştur. Bu yaygın kanaate rağmen dindarların da yardım etme konusunda gevşeklik gösterdikleri vakidir. Dindarlar, yardım etme konusunda dinin ahlaki kurallarını benimsemiş olsalar da prososyal davranışı fiilen gerçekleştirme noktasında dindar olmayanlardan daha başarılı olmayabilirler. Din psikolojisi ve din sosyolojisi sahasında, dindar bireylerin inandıkları ahlaki öğretileri hayata geçirme konusunda ne derece başarılı olduklarını tespit etmeye yönelik araştırmalar yapılmaktadır.

Din ile ilgilenen bazı sosyal psikologlar “Dindarlık, prososyal davranışları ve yardım etme davranışını neden etkiler?” sorusuna farklı cevaplar bulmuşlardır. Onlara göre din, yardım etme davranışını şu açılardan pozitif etkiler (Hardy ve Carlo, 2005: 232):

- a) Din, başkalarına yardım ve iyilik etmeyi teşvik eden motivler sunar.
- b) Din, sosyal denetimin bir kaynağıdır.
- d) Din, yardımlaşma ve dürüstlük gibi prososyal davranışları ödüllendirir.
- e) Din, bireye sosyalleşme sürecinde yardımseverlik gibi prososyal değerleri kazandırır.

Dinî tutum ve davranış sergileyen bireylerin diğer insanlardan daha yardımsever olmaları muhtemeldir. Bunu düşünmemizi sağlayan pek çok sebep vardır. Dua ve ibadetler

yoluyla kutsal ile iyi ilişkiler kuran bireyler toplumun diğer üyeleriyle yardımlaşmayı da içine alan daha somut ilişkiler kurarlar. Ayrıca dini kaynakları ve din önderlerinin örnek hayat hikâyelerini okuyan dindarlar, oralardaki yardımseverlik motiflerinden etkilenip onları model almak suretiyle daha çok yardımsever olmaya çalışabilirler. “İyi Samiriyeli” kıssasını okuyan bir Hristiyan veya Hz. Ebubekir’in malının yarısını fakirlere dağıttığını öğrenen bir Müslüman, insanlara yardım etme konusunda daha çok istekli davranabilir. Tanrı ve kutsal alanla uyumlu ilişkiler geliştirmenin insanlarla ahlaki ödevlere uygun iyi ilişkiler kurmaya bağlı olduğunu düşünen dindarlar, başkalarına karşı daha duyarlı ve yardımsever olma gayreti gösterirler. Bireysel dindarlığın yanı sıra kurumsal dinî yapılar da prososyal yönelimleri özendirir. Kilise, sinagog ve cami ve gibi dinî kurumlar üyelerine prososyal mesajlar verirler. Kiliseye gidenler her Pazar yardım edilmesi yönünde telkinler duyarlar. Cuma namazına giden Müslümanlar da her Cuma hutbede “Allah adaleti, iyiliği ve yardım etmeyi emreder” ayetinde olduğu gibi prososyal öğütleri dinlerler.

“Dindarlık, başkasına yardım etme gibi prososyal davranışları ne yönde etkiler?” “Dindarlar başkalarına yardım etmeye, dindar olmayanlardan daha çok mu eğilimlidirler?” Dindarların yardım etme eğilimlerini açıklayıcı süreçler üzerine araştırma yapan Saroglou ve arkadaşları, dindar bireylerin başkalarının görüşlerini paylaşabilme, başkalarının duygularını ve acılarını anlayabilmede daha başarılı oldukları; daha prososyal davrandıkları iddiasını ileri sürmüşlerdir. Araştırmalarında dindarlık ile dürüstlük arasında açık bir ilişki tespit edememiş olmakla birlikte dindarlığın prososyal davranışlar konusunda güçlü bir açıklayıcı faktör olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Saroglou vd., 2005: 343-344).

Batson ve Ventis, dindarlık-yardımseverlik ilişkisini inceleyen 13 araştırmayı iki gruba ayırarak analiz etmiş ve değerlendirmiştir. Birinci grubu oluşturan sekiz araştırmada başkalarına yardım etme eğilimi “tutum” düzeyinde ölçülmüştür. Bu araştırmalar sonucunda dindarlık ile yardımseverlik arasında zayıf olmakla birlikte olumlu bir ilişki bulunmuştur. Fakat yardımseverlik eğiliminin “davranış” düzeyinde ölçüldüğü ikinci grup beş araştırmada ise muhtaç birine yardım etme konusunda dindarlar ile dindar olmayanlar arasında herhangi bir farkın olmadığı görülmüştür. Duriez, yaptığı araştırma sonunda “Dindar bireylerin çevrelerine karşı duyarlılıkları ve yardımları daha fazla mıdır?” sorusuna olumsuz cevap almıştır (Duriez, 2004: 249-54). Özet olarak şunu ifade edebiliriz ki, yapılan bazı araştırmalarda dindarlık ile prososyal davranışlar ve özellikle yardım etme davranışı arasında pozitif, bazı araştırmalarda ise bu değişkenler arasında negatif ilişki olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Yapılan araştırmalarda bazen olumlu bazen olumsuz

bulguların elde edilmiş olması, dindarlık ile yardım etme davranışı arasındaki ilişkinin oldukça karmaşık olduğunu göstermektedir (Hardy ve Carlo, 2005: 232).

1) Dinî Bir Değer Olarak Yardımseverlik

Değerler, hayatta insanlara rehberlik eder ve davranışlara yön verir. Davranışa yön vermesi itibariyle değerler, belli bir davranış, durum, kişi veya nesnenin diğerinden üstün olduğunu ifade eder (Bilgin, 2003: 80). Bireyin benimsediği değerlere bakarak onun nasıl davranacağını bilmek mümkün olduğu gibi, davranışlarına bakarak da neye değer verdiğini anlamak mümkündür (Güngör, 2000: 74). Mesela, muhtaç birine yardım eden kişinin bu davranışı, bencil motivler içerebileceği gibi, onun yardımseverlik değerine önem verdiğini de gösterebilir. Bireyin düşünce ve duygu dünyasını tatmin eden değerler, toplum ve din gibi iki kaynağa dayanır. Değerler, sosyal ilişkiler ortamında, ihtiyaç ve davranıştan kurumsallaşmalara giden bir süreçte oluşur (Kösemihal, 1955: 57). Bireye hayatla ilgili kapsamlı bir anlam şeması sunan din, onun bireysel ve sosyal değerler sistemini oluşturmaya yardım eder. Sağladığı ahlaki standartlar sayesinde bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını etkiler. Dinde bütün insani değerler Tanrı'ya dayanır ve değerler sistemi onunla bütünlük kazanır. Değerler ile onlara inanç altyapısı sunan din arasında güçlü bir bağ vardır. Böyle olmakla birlikte bütün değerlerin dini bir temele sahip olduğu söylenemez (Sambur, 2007: 27). Schwartz'ın araştırmacılar tarafından kabul gören değer yönelimi modeline göre “güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, gelenek, uyma ve güvenlik” olmak üzere 10 temel değer tipi vardır (Rogers, 2003: 173). Bunlar arasında çalışmamızı en çok ilgilendiren değer iyilikseverliktir.

Türkiye’de de Schwartz’ın değer yönelim modeliyle yapılan araştırmalarda genelde dürüstlük, yardımseverlik, sorumluluk sahibi ve adil olma, bağışlayıcılık ilkelerini içeren “iyilikseverlik” değerine önem verildiği ve bu değer ile dindarlık arasında olumlu ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000: 71), 183 öğretmen üzerinde yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin dindarlığa alt sıralarda (toplam 56 değer 53. sırası) önem vermekteyken, yardım etmek, dürüstlük gibi prososyal değerleri içeren iyilikseverliğe en yüksek düzeyde önem verdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu, yardımseverlik ve dürüstlük gibi değerlere verilen önemin dindarlıktan bağımsız olduğunu gösteren bir bulgudur.

Mehmedoğlu’nun (2006: 273, 275, 301) üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre, yardımseverlik ve dürüstlük gibi değerler, gençlerin güvenlikten sonra en çok önem verdikleri değerlerdir ve dindarlık ile iyilikseverlik arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu araştırmada, dindarlığın ibadet boyutu ile iyilikseverlik arasında en yüksek düzeyde ilişkinin bulunduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Ayrıca Uysal'ın yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmada da benzer bulgular elde edilmiştir (Uysal, 2007b: 230-231).

2) Dindarlığın Boyutları ve Yardım Etme

Dinî inancın davranış üzerindeki etkisini anlamak için bireyin din olarak “neye” inandığı ve “ne” yaşadığını bilmeye ek olarak dine, “niçin” ve “nasıl” inandığını ve yaşadığını da bilmek gerekir. Dindarlığın mahiyeti kadar niteliği ile de ilgili olan bu durum, dindarlığın iç kaynaklı ve dış kaynaklı boyutlarını; ibadet, inanç ve tecrübe boyutunu incelemeyi gerektirmektedir. Bazı dindarlık boyutları diğer bazılarına göre başkalarına yardım etme konusunda daha etkilidir. Dindarlık ile yardım etme davranışı arasındaki ilişki, dinin ve yardım etmenin değişik boyutlarına göre farklılık arz etmektedir.

Dindarlık-yardım etme davranışı ilişkisi konusunda ortaya konan en önemli teori, Gordon Allport'a aittir (Allport, 2014: 13; Batson, 2017: 185-193). Allport'a göre, dış kaynaklı dindarlıkta kişi dini bir araç olarak görür, bu da bireyin sadece kendini düşünmesine sebep olur. İç kaynaklı dindarlıkta ise kişi dini bir amaç olarak içselleştirir, bu da bireyin kendini aşmasına ve başkalarını düşünerek şefkat ve kardeşlik duyguları geliştirmesine vesile olur. Kendini aşan dindar, başka insanlara karşı daha fazla empatik davranabilir ve yardım etme isteği duyar. Dindarlık-yardım etme ilişkisini araştıran ilk araştırmalarda Allport'un kuramı uygulanmış ve içkaynaklı/dışkaynaklı dindarlık ile yardım etme davranışı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Daniel Batson, bu iki dinî yönelim boyutuna sorgulayıcı dinî yönelim boyutunu eklemiştir (Batson vd., 2017: 199).

Yapılan araştırmalarda genel olarak iç kaynaklı dinî yönelime sahip olan dindarların kendilerini aşıp başka bireylere yardım etme eğilimi gösterecekleri, fakat dış kaynaklı dinî yönelime sahip olan dindarların kendilerine odaklanarak görece daha az yardım etme eğilimi gösterecekleri öngörülmüştür. Sorgulayıcı dinî yönelime sahip olanlar ise bireyin gerçekten yardıma muhtaç olup olmadığını araştırıp soruşturmak isterler, hakikaten muhtaç olduğuna kanaat getirirlerse yardım etmeye yönelirler. Dindarlık ile yardım etme davranışı arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmalar bu varsayımları doğrulayan bulgular elde etmişlerdir. Araştırmalar, iç kaynaklı dindarların dış kaynaklı dindarlara göre daha çok yardım etme eğiliminde oldukları sonucunu vermiştir. İç kaynaklı dindarlar ayırım gözetmeden ve zor şartlar altında bile yardım etme eğilimi göstermişken, sorgulayıcı dindarlar bireyin yardıma gerçekten muhtaç olup olmadığını sorgulama eğilimi sergilemişlerdir. Dinî yönelim ile yardım etme davranışı arasındaki ilişkiyi araştıran Batson, sorgulayıcı dinî yönelim sahibi olan dindarların, başkasına yardım etme konusunda, iç kaynaklı dinî yönelime sahip dindarlara göre daha tereddütlü davrandıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucunda iç

kaynaklı dindarların muhtaçlara yardım konusunda daha kararlı davrandıkları bulgusu elde edilmiştir. İç kaynaklı dinî yönelim sahipleri, bir kişinin muhtaç olduğunu gördüklerinde onun yardım ihtiyacını ifade etmemesi halinde bile ona yardım etmek istemişlerdir. Batson'un teorisinde, iç kaynaklı dindarlıkta, bireyin içinden gelen yardım etme isteğinin, sorgulayıcı dinî yönelimde ise yardıma muhtaç bireyin etkileyciliğinin motive edici güç olduğu öngörülmüştür. Batson, teorisini ampirik bulgularla desteklemiştir (Ayten, 2009: 78).

Yardımlaşma davranışını artırmada dış kaynaklı dindarlığın motive edici gücü yoktur. Birçok araştırmada, yardım etme ile iç kaynaklı dinî yönelim arasında olumlu, dış kaynaklı yönelim arasında olumsuz ilişki olduğu tespit edilmiştir. Herkesin yardım ettiği durumlarda dış kaynaklı dinî yönelimli bireyin de iyi görünmek için bazen yardım ettiği görülmüştür. Batson ve Gray'ın 1981'de Kansas Üniversitesinde 60 kız öğrenciyi kapsayan bir araştırmada öğrencilere önce dindarlık ölçeği uygulandı. Öğrenciler, okul yolu kenarına oturtulan bir kadınla karşılaştılar. Kadın, rasgele sadece bazı öğrencilerden yardım istedi. Kadın, çok yalnız olduğunu, günlerdir kimseyle konuşmadığını, kendisini çok kötü hissettiğini söyleyerek öğrencilerin dikkatini çekmeye çalıştı. Araştırmacılar, başkalarına yardım etmede bireylerin yardım etme isteğinin en etkili faktör olacağını öngörmüşlerdi. Araştırma sonucunda, sorgulayıcı dindarlığın aksine, iç kaynaklı dindarlık ile yardım etme davranışı arasında pozitif ilişkinin olduğu tespit edildi. Ayrıca yardım edenlerin yardım etme isteklerinin, yardıma muhtaç bireylerin yardıma duydukları ihtiyaçtan ve bunu ifade etmelerinden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ayten, 2009: 80-81).

3) Dinin Yüklediği Sorumluluk Duygusunun Etkisi

Sorumluluk duygusu, dindarlık-yardım etme ilişkisini belirleyen önemli etkenlerden biridir. Sorumluluk duygusu hisseden insanlar, diğer insanlara göre daha anlayışlıdır; ilgi alanlarını geniş tutarlar; düşmanlık duyguları görece daha azdır; ahlâkî problemlere karşı daha ilgilidirler; öz güvenleri yüksektir. Bu nitelikler aynı zamanda bireyin başkalarına karşı daha duyarlı, daha empatik ve daha yardımsever olmasını sağlar. Her din kendi müntesiplerine belirli sorumluluklar yükler. Bu yüzden dindarlık sorumluluk duygusu taşımada önemli bir etkindir. Bazı araştırmalar, dindarlık ile mesuliyet sahibi olma arasında olumlu ilişkinin olduğu, inançlı olma ve ibadetleri eda etmenin sorumluluk duygusunu geliştirdiği (Uysal, 2006: 165-167, 203) sonucuna ulaşmıştır., Dindar bireyin prososyal davranışlarda bulunup bulunmamasında sorumluluk duygusuna sahip olup olmaması etkilidir. Dindar bireyin sorumluluk duygusunun evrensel veya dar oluşu yardım yapma şeklini ve sıklığını etkiler. Mesela, fundamantalist dindarlar, homoseksüel, fahişe veya alkolik gibi dinî değerleri ihlal etmiş olarak gördükleri kişilere yardım etmekten

kaçınabilirler (Saroglou vd., 2005: 343). Evrensel sorumluluk duygusuna sahip dindarlar ise insanlar arasında ayırım yapmadan muhtaç olan herkese yardım etmek gerektiğini düşünebilirler.

4) Dindarlık, Empati ve Yardım Etme İlişkisi

Din, insanlarla samimi ilişkiler kurmayı, bencil değil diğerkâm olmayı, empati kurabilmeyi tavsiye eder. Bazı ayet ve hadislerin empatik eğilimi desteklediğini görmekteyiz (Nisa, 4/36; Mâide, 5/2; Buhari, İman/7). Kendini başkalarının yerine koyabilme, bireyi, bazı dinî ve ahlaki ilkeleri uygulamaya yöneltebilir. Dinler, ben ile öteki arasındaki duvarların yıkılmasında çok etkilidir. Müntesibine, “kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkasına sen de başkasına öyle davran” öğüdünde bulunur. Dinî literatürdeki şefkat ve yardım içerikli kıssalar, bireylerin empatik gelişimini olumlu yönde etkiler. İbadet mekânları, sosyal ilişkiler ağı kurmak suretiyle toplum üyelerinin birbirinden haberdar olmasını temin eder. Bu dünyada yapılan iyilik veya kötülüklerin karşılığının ahirette görüleceği şeklindeki dinî inanç, hem kişinin adaletsizlikleri yorumlamasına yardımcı olur, hem de bu dünyada karşılıksız yardımlar yapmalarını sağlar. Uhrevi ödül vaatleri, bireyleri bu dünyada iyilik yapmaya teşvik eder.

Dinin esaslarının fiilen uygulandığı dindarlık, kişinin başkalarıyla empati kurmasını ve onların durumunu kolayca kavramasını temin eder. Kişi, bu empatik eğilim sayesinde muhtaç insanlara hiçbir karşılık beklemeden yardım etmeye yönelir. Empati ve dindarlık birbirinden bağımsız etkenler olsa da birbirini etkileyebilirler. Mesela, bir kişide empati varsa, dindarlık bunu güçlendirebilir. Empatinin sağladığı diğerkâm motivasyon, dinin ihsan, isar ve dayanışma yönündeki teşviki ile birleşince bireyin yardım etme davranışı güçlü bir şekilde ortaya çıkar. Mesela, oruç sayesinde birey, aç ve muhtaç kişilerin hallerini anlar. Oruç tutan kişi, açlığı bizzat tecrübe ettiği için empati kurarak açların durumunu daha iyi anlar. Böylece birey muhtaçlara yardım etmeye yönelir.

Empati, yardım etme ve dindarlık arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik birçok empirik araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda dindarlığın hem yardım etme, hem de empatik eğilim ile olumlu ilişkisinin olduğu görülmüştür. Örneğin Watson ve arkadaşları, yaptıkları araştırmada, Batson’un, “*empati dindarlığın bir unsurudur*” şeklindeki iddiasını destekleyecek bulgular elde etmişlerdir. Ayrıca onlar, iç kaynaklı dindarlığın empati üzerinde olumlu, dış kaynaklı dindarlığın ise olumsuz etkisinin olduğunu bulgulamışlardır. Bu bulgu, iç kaynaklı dindarların bencil olmayan bir eğilim gösterecekleri, dış kaynaklıların ise bencil eğilim gösterecekleri şeklindeki öngörüğü doğrulamıştır.

Ayten'in elde ettiği bulgulardan dindarlığın hem *inanç/etki* hem de *ibadet/bilgi* boyutlarına giren dinî tutum ve davranışlar bütününün, empatik eğilim üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Dindarlığın inanç/etki boyutu çerçevesinde değerdendirilen “muhtaçlara yardım etme, komşuya iyi davranma ve dürüst olmanın dinî bir zorunluluk olduğunu benimseme” gibi dinî eğilimlerdeki artış, “başkalarının içinde bulunduğu sıkıntılı durumu anlama, onların acılarını paylaşma ve onlara şefkat duygularıyla yaklaşma” gibi empatik eğilimleri artırmaktadır (Ayten, 2009: 156). Bu bulgular, dindarlık ile empatik eğilim arasında olumlu bir ilişki olduğunu gösteren diğerd bulgular ile örtüşmektedir (Uysal, 2007a: 40; Şahin, 2008: 157-158; Koç, 2008: 188).

Ayten'in araştırmasında dindarlığın sadece inanç/etki boyutunun, yardım etme eğilimi üzerinde anlamlı etkisinin olduğu bulgulanmıştır. Özetle dindarlığın *inanç/etki* boyutu ile yardım etme eğilimi arasında yüksek ve olumlu bir ilişki vardır. Karşılıksız/koşulsuz yardım etme eğiliminde olanların, aynı zamanda yüksek dinî tutum ve davranış eğilimine sahip kişiler oldukları söylenebilir. Ayten'in araştırmasından dindarlık ile diğerkâm yardım etme arasında olumlu bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ayten, 2009: 153).

Ayten'in elde ettiği bulgulara göre, empatik eğilimin, başkalarına yardım etme eğilimi üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Empatik eğilim içerisinde yer alan “muhtaçların durumundan etkilenme, onlara içten davranma hissi, muhtaca şefkat duyma, onun derdiyle dertlenme ve onu koruma isteği” gibi empatik özelliklerdeki artışın, başkalarına yardım etme eğilimini de artırdığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca diğerkâm yani karşılıksız/koşulsuz yardım etme eğiliminde olanların empatik eğilimleri daha yüksektir. Empatik eğilim ile diğerkâm yardım etme arasında olumlu bir ilişki vardır. Empatik eğilim yardım etme sürecinde diğerkâm bir motivasyon sağlamaktadır (Ayten, 2009: 156-157).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Suriyelilere dini motivasyonla prososyal tutum ve davranışın nicelik ve niteliğini ölçmeyi ve yorumlamayı amaçlayan araştırmamızın modeli, tarama modelidir. Bu model, geçmişte veya şimdi var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeye çalışan bir araştırma modelidir. Bu modelde temel amaç, mevcut durumları, şartları ve özellikleri olduğu gibi ortaya koymaya çalışmaktır (Karasar, 1986: 80). İki veya daha çok sayıda değişken arasındaki değişimin varlığını ve derecesini belirlemeye çalışan modele ise araştırma ilişkisel tarama modeli denir (Karasar, 1986: 81).

3.2. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri ve Nitelikleri

Katılımcı bireylerin demografik özellikleri ve nitelikleri tablolastırılırken betimsel istatistikler kullanılmıştır. Betimsel istatistiklerden aritmetik ortalama, ortanca, standart sapma vb. parametrik ölçümlere ait istatistikler hesaplanmamış, anketten elde edilen verilerin süreksiz veri olması nedeniyle frekans, yüzdelikler gibi betimleyici istatistikler belirlenmiştir (Baykul, 2020; Büyüköztürk, 2003; Green, Salkind ve Akey, 1997; Kalaycı, 2005).

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Nitelikleri

Demografik Özellikler		Demografik Özelliğin Düzeyleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
1	Cinsiyet	Erkek	200	47,8
		Kadın	218	52,2
2	Yaş	16-21	41	9,8
		22-34	135	32,3
		34-49	142	34,0
		50 ve üstü	100	23,9
3	Hayatının çoğunu geçirdiği yerleşim birimi	Köy, Kasaba, İlçe	106	25,4
		İl (Merkez)	312	74,6
4	Eğitim durumu	İlköğretim (İlkokul ve Ortaokul)	79	18,9
		Lise	124	29,7
		Yüksek Okul/Üniversite	215	51,4
5	Medeni Durum	Bekâr, Diğer	148	35,4
		Evli	270	64,6
6	Meslek	Esnaf	36	8,6
		Serbest Meslek	45	10,8
		Kamu Personeli (Memur, öğretmen, akademisyen vs.)	129	30,9
		İşçi	47	11,2
		Çalışmıyor	161	38,5
7	Ekonomik durumu en iyi tarif eden ifade	Hiç düşünmeden harcarım. Rahat harcama yaparım. (Üst Gelir)	53	12,7
		Düşünerek harcama yaparım. (Orta Gelir)	256	61,2
		Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım. Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım. (Alt Gelir)	119	26,1
TOPLAM			418	100

Tabloyu cinsiyet açısından yorumladığımızda şu görülmektedir: Katılımcılardan 200'ü (%47,8) erkek iken, 218'i (%52,2) kadındır. TÜİK istatistiğine göre 2019 sayımında 83 milyon 154 bin 997 olan Türkiye nüfusunun %50,2'sini erkekler, %49,8'ini ise kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/tr/>). Anket uygulamasının çoğunlukla mahalle ortamlarında, iş yerlerinde ve nadiren sokakta yapıldığı göz önüne alındığında bu dağılımın Türkiye'deki nüfus içinde görülen kadın-erkek oranına paralel olduğu söylenebilir. 2018 sonu Çünkü ücretli olarak bir iş yerinde çalışmayan ev hanımlarının çok bulunduğu mahallelerde kadınlar, erkeklere oranla daha görünürdür. Ankara'nın Altındağ ilçesinin özellikle Ulubey, Önder, Başpınar, Doğanstepe, Alemdağ, Karapürçek, Örnek, Aktaş, Atıfbey, Baraj, Aydınlıkevler, Bağlariçi, Beşikkaya, Yıldıztepe, Güneşevler, Gülpınar, Doğu ve Zübeyde Hanım mahallelerinde bu durum yaygındır.

Yaş dağılımını 16-21, 22-34, 35-49, 50 ve üstü şeklinde ayırdık. Katılımcıların %9,8'ni (41) 16-21 yaş grubu; %32'sini (135) 22-34 yaş grubu; %34'ünü (142) 34-49 yaş grubu; %23'ünü (100) 50 ve üzeri yaş grubu oluşturmaktadır. Üretken nüfusun bulunduğu 22-34 (ilk yetişkinlik) ve 35-49 (orta yetişkinlik) yaş aralığındaki katılımın genç ve yaşlı nüfusa oranla fazla olması, sosyal hayatın içinde Suriyeli göçmenlerle ilişki içine girme ihtimali daha yüksek olan kesimlerin kanaatlerini öğrenmemize daha çok yardımcı olacaktır. Yeri geldiğinde bu yaş gruplarındaki kişilerin hangi hususta nasıl görüş ve kanaat belirttiklerini ortaya koyarak yorumlayacağız ve değerlendireceğiz.

Hayatının çoğunu ilde geçirenler %74,9 (312) oranıyla, hayatının çoğunu köy, kasaba veya ilçede geçirenlere göre %25,4 (106) daha çoktur. Aslında ankette her yerleşim birimini ayrı ayrı sorduğumuz halde il dışındakilerin oranının toplamda düşük olması sebebiyle hepsini bir kategoride değerlendirdik. Zira neticede bu bireyler şu anda ile yaşamaktadırlar. Dolayısıyla sonuçlar, ağırlıklı olarak ömrünün büyük bir kısmını il ortamında geçiren, şehir hayatına uyum sağlamış kişilerin görüş ve kanaatlerini yansıtmaktadır.

Eğitim durumu dağılımına baktığımızda katılımcıların %51,4'ünün (215) yükseköğretim mezunu; %29,7'sinin (124) orta öğretim mezunu; %18,9'unun (79) ilköğretim mezunu olduklarını görmekteyiz. 22-34 ve 35-49 yaş grubunun toplam oranının %66,3 (277) olması bu sonuçla orantılıdır. Çünkü bu yaş aralığındaki nüfus, yetişme dönemlerinde yükseköğrenim imkânlarına daha çok sahiptir. 16-22 yaş grubunun henüz lise öğrencisi veya mezunu; 50 yaş ve üzerinin yükseköğrenim imkânlarına nispeten daha az sahip olunan bir dönemde yetişmiş olmaları bu yorumu desteklemektedir. Bununla birlikte 50 yaş ve üzerinde de yükseköğrenim görmüş bireylerin bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla sonuçlar, eğitim seviyesi yüksek bir çoğunluğun görüş ve kanaatini yansıtmış olmaktadır.

Tabloyu medeni durum değişkeni açısından yorumladığımızda şunları söyleyebiliriz: Katılımcıların %64,6'sını (270) yani çoğunluğunu evli bireyler oluşturmaktadır. Bekâr kategorisinde 148 kişi ile %35,4'lük bir kesim bulunmaktadır. Bunların çoğunluğunun da lise ve yükseköğretim öğrencilerinden oluştuğunu tahmin ediyoruz. Ankette bekâr ve evli dışında kalan diğer kategorisinde az sayıda kişinin yer almış olması nedeniyle evli olmayanların tamamını bekâr kategorisinde topladık.

Meslek sorusuna verilen cevapları esnaf, serbest meslek, kamu personeli, işçi ve çalışmıyor kategorilerinde topladık. %38,5 (161) ile çalışmayanlar kitlesi, büyük ölçüde meslek sorusuna öğrenci, ev hanımı veya emekli olduğunu söyleyerek cevap verenlerden oluşmaktadır. Meslek çeşitliliğini azaltmak için biz bunları ayrı ayrı yansıtmadık. Tablodaki

16-21'in tamamı (41), 22-34'ün (135) küçük bir kısmı; 50 ve üzerinin (100) küçük bir kısmı toplandığında 161 rakamına yakın bir rakam elde etmek mümkündür. Çalışan katılımcıların %30,9'unu (129) kamu personelleri; %11, 2'sini (47) işçiler; %10,8'ini serbest meslek sahipleri; %8,6'sını (36) esnaf oluşturmaktadır. Çalışmayanlar kategori bazında yüksek oranda görünse de genel olarak çalışanların oranı (%61,5) çalışmayanlardan daha fazladır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi çalışmayanlar büyük ölçüde henüz işsiz statüsünde sayılmayan öğrencilerden oluşmaktadır. Buradan, öğrenciliği bitip de çalışma yükümlülüğü bulunan bireylerin yüksek oranda çalışanlardan oluştuğu sonucuna ulaşabiliriz.

Katılımcıları, ifadelerinden hareketle, kendi içinde alt gelir grubu, orta gelir grubu ve üst gelir grubu şeklinde üç gruba ayırdık. Katılımcıların çoğunluğu %61,2 (256) ile düşünerek haracama yaptığını belirten orta gelir grubundan oluşmaktadır. Bu grubu %26,1 (119) ile temel ihtiyaçları dışında oldukça zor harcama yaptığını veya temel ihtiyaçlarını bile zor karşıladığını ifade eden alt gelir grubu takip etmektedir. Katılımcıların %12,7'si (53) hiç düşünmeden veya rahat harcama yaptığını söyleyen üst gelir grubundan meydana gelmektedir. Bu dağılım, Altındağ ilçesinde oturan ve yoğun bir Suriyeli göçmen nüfus ile içli dışlı olan kesimin çoğunlukla gelir düzeyi iyi olmayan, çok dikkatli harcama yapmak zorunda olan bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Kuramsal çerçeve kısmında durumlarını açıkladığımız üzere, Altındağ'da ikamet eden Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmının alt gelir grubundan, yardıma muhtaç bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu anket sonuçları, gelir durumu iyi olmayan yerel nüfusun Suriyeli muhtaç göçmenlere prososyal davranış açısından nasıl davrandıklarını ölçmemize yaramaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Dini Motivasyonla Suriyelilere Prososyal Davranış Anketi kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Aşağıdaki bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, yaş, çoğunlukla yaşanan yer, eğitim durumu, medeni hal, meslek, ekonomik durum bilgileri toplanmakta ve bu yolla bu değişkenlerin katılımcının ortaya koyduğu ifade, tutum ve tepkisini nasıl, hangi oranda etkilediği anlaşılmak istenmektedir. Form yedi maddeden oluşmaktadır.

1. Cinsiyetiniz? () 1. Bay, () 2. Bayan
2. Yaşınız (Kendinize uygun yaş aralığını işaretleyiniz):
() 16-21, () 22-34, () 35-49, () 50-59, () 60 ve üzeri
3. Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?
() 1. Köy, () 2. Kasaba, () 3. İlçe, () 4. İl
4. Eğitim durumunuz:
() 1. İlkokul, () 2. Ortaokul, () 3. Lise, () 4. Yüksek Okul/Üniversite
5. Medeni haliniz? () 1. Bekâr, () 2. Evli, () 3. Diğer
6. Mesleğiniz (Lütfen yazınız:)
7. Ekonomik durumunuzu en iyi tarif eden ifadeyi işaretleyin:
() Hiç düşünmeden harcama yaparım.
() Rahat harcama yaparım.
() Düşünerek harcama yaparım.
() Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım.
() Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım.

3.3.2. Dini Motivasyonla Suriyelilere Prososyal Davranış Anketi

Anket şeklinde hazırladığımız bu veri toplama aracında Ankara Altındağ bölgesinde oturan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyelilere karşı prososyal tutumlarını 20 madde altında ölçmeye çalıştık. Anket ifadelerine nihai şeklinin verilmesinde ve tutarlılığın sağlanmasında tez danışmanım Prof. Dr. Bilal Sambur'un destek ve onayını aldım. Bu maddelerin büyük bir kısmı, dini eğilim ile yardım etme davranışını birlikte ölçmeye çalışırken, bir kısmı sadece prososyal davranışa odaklanmakta, birkaç tanesi de duygusal durumu ölçmektedir.

Bu anketin hazırlanmasında aşağıdaki ölçeklerde kullanılan ifadeler, madde kalıpları dikkate alınmış, fakat hiçbirisi doğrudan alınılanmamıştır.

“Mültecilere Ait Tutum Ölçeği (Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata, 2016)”

“Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutum Ölçeği (Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadir, 2018)”

“Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması (Yiğit, Hülya Özüdoğru, Adnan Kan, Latife Uslu, Esra Yaman, 2018)”.

“Kur'an'ı Kerim Bağlamında İslami Dindarlık Ölçeği Denemesi” (Çayabatmaz, E. Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016)”.

“Ok-Dini Tutum Ölçeği (Üzeyir Ok, https://www.academia.edu/35615783/Ok-Dini_Tutum_%C3%96l%C3%A7e%C4%9Fi)”

“Yardımsverlik Ölçeği (İbrahim Demirci,
<https://toad.halileksi.net/olcek/yardimseverlik-olcegi>)”

Tablo 4. Dini Motivasyonla Suriyelilere Prososyal Davranış Anketi

Sıra Numarası	İfadeler	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	☐	☐	☐	☐	☐
2	Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
3	Suriyelileri seviyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
4	Suriyelilere yardımcı olmak dinî görevimdir.	☐	☐	☐	☐	☐
5	Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	☐	☐	☐	☐	☐
6	İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.	☐	☐	☐	☐	☐
7	Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	☐	☐	☐	☐	☐
8	Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
9	Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
10	Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru bulurum.	☐	☐	☐	☐	☐
11	Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılırım.	☐	☐	☐	☐	☐
12	Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	☐	☐	☐	☐	☐
13	Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
14	Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	☐	☐	☐	☐	☐
15	Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dinî bir görevdir.	☐	☐	☐	☐	☐
16	Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
17	Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dinî görevimdir.	☐	☐	☐	☐	☐
18	Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
19	Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
20	Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

3.4. Verilerin Toplanması

Anketler 500 kişiye dağıtılmış, fakat bunlardan 421 kişi doldurmuşken 79 kişiden dönüş yapılmamıştır. Anketlerin büyük bir kısmı matbu kâğıda doldurularak teslim edilmiştir. Ancak anket uygulaması sürecinde Covid-19 pandemi süreci başladığı için bazı kişilere eposta yoluyla Word dosya olarak gönderilmiş, onlar da Word dosyada doldurup iade etmişlerdir. Dönen anketlerin çıktıları alınarak kalem ile doldurulan anketlerle birleştirilip SPSS(21.0) ile bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Anketler, mahallelerde konutlarında ailelere, iş yerlerinde esnaflara, resmi kurumlarda kamu personellerine, sanayi ve ticaret ortamlarında işçilere ve işverenlere, kamuya açık genel alanlarda değişik meslek gruplarındaki bireylere, öğrencilere ulaştırılmıştır. Ankete katılımını istediğimiz Altındağ ilçesi sâkinleri büyük ölçüde talebimizi olumlu karşılayarak ankete katılmışlardır. Anket tamamen sağlıklı ve reşit bireylere uygulanmıştır. Anketlerin dağıtımı ve toplanmasını bizzat yapmamızın yanı sıra bu konuda mahallelerdeki ve işyerlerindeki tanıklardan da yardım alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Kişisel bilgi formu genel olarak kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır, fakat medeni durumda diğer maddesini sadece birkaç kişi işaretlediği için onlar da bekâr grubuna katılarak işlem yapılmıştır. Meslek açık uçlu soru ile sorulmuş, verilen cevaplar; “kamu personeli”, “işçi”, “esnaf”, “serbest meslek”, “çalışmıyor” kategorileri altında tasnif edilmiştir. Kamu işçileri kamu personeli kapsamına alındığı için işçi kapsamına sadece özel sektörde çalışan işçiler alınmıştır. Kendisini öğrenci, ev hanımı ve emekli olarak ifade eden bireyler “çalışmıyor” kategorisinde toplanmıştır.

Verilerin bilgisayar ortamına aktarılması sırasında bazı tasarruflarda bulunduk. Yaş değişkeninde “50-59” grubundan sonra “60 ve üzeri” seçeneği koymuştuk. Bu gruptaki katılımcıların oldukça az olması sebebiyle bu iki yaş grubunu “50 ve üzeri” ifadesi altında topladık. Ankette cinsiyet gruplarını “Bay” ve “Bayan” ifadeleriyle vermiştik. Fakat daha sonra resmi ve hukuki belgelerde “Erkek” ve “Kadın” ifadelerinin kullanıldığını tespit etmemiz üzerine Bay yerine Erkek; Bayan yerine Kadın ifadelerini kullanarak analiz ve yorum yaptık.

Ayrıca “ekonomik durumu” ifade etmek için beş seçenek vermiştik: (1) Hiç düşünmeden harcama yaparım, (2) Rahat harcama yaparım, (3) Düşünerek harcama

yaparım, (4) Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım, (5) Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım. Bazı ifadeler arasındaki anlam yakınlığı sebebiyle ilk iki seçeneği “üst gelir grubu”; üçüncü seçeneği “orta gelir grubu”; dördüncü ve beşinci seçeneği “alt gelir grubu” ifadeleriyle verdik.

Anket yolu ile toplanan veriler SPSS(21.0) ile bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Anketteki bazı ifadelerin cevaplanmaması nedeniyle belirlenen 3 kayıp veri silinerek çözümlemeye dâhil edilmemiştir. Araştırmada kullanılacak ankette yer alan soruların frekans ve yüzdelerik dağılımları ve Ki-Kare Testi ile elde edilen veriler çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Meslek değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için de “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmış; fakat gözeneklerde yer alan frekans sayısının 5 ve 5’in altına düştüğü durumlarda bu gözeneklerin toplam gözeneğe oranına bakılmıştır. Toplam gözenek sayısına oranı %20’nin altında olduğu durumda “Pearson Ki–Kare” değeri, %20’nin üzerinde olduğu durumlarda ise “Pearson Ki–Kare Exact” değeri esas alınmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın genel amacı ve bu amaç doğrultusunda belirlenen araştırma soruları çerçevesinde uygulanan çözümlemeler ve bunlara ait bulgular özetlenmekte ve belli başlıklar altında yorumlanarak değerlendirilmektedir.

4.1. Katılımcılara Göre Anket Sorularına İlişkin Görüş ve Düşünceler

Tablo 5. Katılımcılara Göre Anket Sorularına İlişkin Görüş ve Düşünceler

Sıra numarası	İfadeler	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
1	Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	50 %12,0	53 %12,7	86 %20,6	80 %19,1	149 %35,6	418 %100
2	Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	81 %19,4	70 %16,7	81 %19,4	70 %16,7	116 %27,8	418 %100
3	Suriyelileri seviyorum.	98 %23,4	77 %18,4	101 %24,2	66 %15,8	76 %18,2	418 %100
4	Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	42 %10	57 %13,6	79 %18,9	96 %23,0	144 %34,4	418 %100
5	Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	48 %11,5	45 %10,8	60 %14,4	107 %25,6	158 %37,8	418 %100
6	İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.	45 %10,8	38 %9,1	62 %14,8	82 %19,6	191 %45,7	418 %100
7	Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	126 %30,1	71 %17,0	110 %26,3	75 %17,9	36 %8,6	418 %100
8	Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	140 %33,5	84 %20,1	113 %27,0	49 %11,7	32 %7,7	418 %100
9	Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	169 %40,4	108 %25,8	73 %17,5	33 %7,9	35 %8,4	418 %100

10	Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	74 %17,7	52 %12,4	83 %19,9	87 %20,8	122 %29,2	418 %100
11	Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılırım.	60 %14,4	54 %12,9	68 %16,3	86 %20,6	150 %35,9	418 %100
12	Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	53 %12,7	59 %14,1	66 %15,8	95 %22,7	145 %34,7	418 %100
13	Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	67 %16,0	75 %17,9	61 %14,6	94 %22,5	121 %28,9	418 %100
14	Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	56 %13,4	71 %17,0	66 %15,8	86 %20,6	139 %33,3	418 %100
15	Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.	56 %13,4	30 %7,2	50 %12,0	66 %15,8	216 %51,7	418 %100
16	Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	39 %9,3	38 %9,1	43 %10,3	61 %14,6	237 %56,7	418 %100
17	Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	33 %7,9	25 %6,0	35 %8,4	72 %17,2	253 %60,5	418 %100
18	Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	49 %11,7	38 %9,1	61 %14,6	109 %26,1	161 %38,5	418 %100
19	Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	48 %11,5	36 %8,6	66 %15,8	92 %22,0	176 %42,1	418 %100
20	Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	118 %28,2	59 %14,1	75 %17,9	59 %14,1	107 %25,6	418 %100

Anketteki tüm maddelerde katılımcıların genellikle ifadelerle katılma eğilimi içinde oldukları görülmektedir. En çok katılım almayan maddeler şunlardır:

“Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.” %40,4 (169).

“Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.” %33,5 (140).

“Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.” %30,1 (126).

“Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” %28,2 (118).

“Suriyelileri seviyorum.” %23,4 (98).

Ancak bu maddelerde de daha çok katılım eğilimi mevcuttur.

En yüksek katılım alan maddeler ise şunlardır:

“Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” %60,5 (253).

“Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.” %56,7 (237).

“Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevidir.” %51,7 (216).

“İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.” %45,7 (191).

“Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.” %42,1 (176).

Yüksek katılım alan maddeler ile düşük katılım alan maddeler karşılaştırıldığında kategorilerinde özel bir yığılma olduğu görülür. En yüksek katılım alan maddeler, dinî olmaktan ziyade adalet duygusuna ve vicdani duyarlılığa hitap eden maddelerdir. Yani haksızlığa karşı çıkma konusunda katılımcılarda yüksek bir duyarlılığın olduğu görülmektedir. Dinî boyutu öne çıkan madde, “İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” maddesidir. Fakat bu maddedeki katılım oranı, haksızlığa karşı adaleti savunan diğer maddelerde gösterilen katılımdan daha düşüktür. Ancak şöyle bir çelişki vardır: Ayet ve hadislerin teşvikiyle yardım edeceğini söyleyen kişiler (%42,1), sadakalarını Suriyelilere verme konusunda daha düşük katılım (30,1) sergilemektedirler. Zekâtın verilmesi konusunda ise bu katılım daha düşüktür. Bunu bilişsel tutum ile duygusal ve davranışsal tutum arasındaki farka bağlayabiliriz. O zaman katılımcıların önemli bir kısmını, dinî kabulleri gereği yardım etmek gerektiğini düşündüğü Suriyeli göçmenlere fiilen yardım etmekten alıkoyan birtakım sebeplerin bulunduğu akla gelmektedir. Duygusal tutumu ölçen “Suriyelileri seviyorum.” maddesine “Tamamen katılıyorum” diyenlerin (%18,2), “Hiç katılmıyorum” diyenlerden (23,4) daha az olması da buna işaret etmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Suriyeli göçmenlere yapılacak her türlü haksızlığa karşı olmakla birlikte onlara sıcak bakmamakta, aynı şekilde onlara dinin emri olduğu için yardım etmek gerektiğini kabul ettiği halde uygulamada daha sınırlı yardım etme eğilimi göstermektedir. Buradan hareketle Altındağ’da yaşayan yerel halkın Suriyeli göçmenlere hakkaniyetle davranmak gerektiğini savunduğu, dinî inançlara bağlılığına rağmen Suriyelilere maddi yardım etme konusunda kısmi isteksizlik gösterdiği anlaşılmaktadır. İleride maddeler tek tek incelendiğinde katılım düşüklüğü gösteren kesimlerin hangi yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyinde kişilerden oldukları daha iyi anlaşılabacaktır.

4.2. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre İfadelere İlişkin Ki-Kare Testi

Anket ifadelerine ilişkin cinsiyete göre farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır. Ki kare testi; iki sınıflamalı (kategorik) değişken arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olup olmadığını test etmek için kullanılmaktadır (Baykul, 2020; Büyüköztürk, 2003; Green, Salkind, ve Akey, 1997; Kalaycı, 2005).

Tablo 6. Cinsiyete Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)

İfadeler		Cinsiyet		χ^2	sd	p
		Erkek	Kadın			
Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	Hiç Katılmıyorum	24	26	9,32	4	0,054
	Biraz Katılıyorum	32	21			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	45	41			
	Oldukça Katılıyorum	28	52			
	Tamamen Katılıyorum	71	78			
Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	37	44	5,40	4	0,249
	Biraz Katılıyorum	38	32			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	45	36			
	Oldukça Katılıyorum	28	42			
	Tamamen Katılıyorum	52	64			
Suriyelileri seviyorum.	Hiç Katılmıyorum	48	50	5,45	4	0,244
	Biraz Katılıyorum	43	34			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	46	55			
	Oldukça Katılıyorum	34	32			
	Tamamen Katılıyorum	29	47			
Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	22	20	2,44	4	0,655
	Biraz Katılıyorum	30	27			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	40	39			
	Oldukça Katılıyorum	46	50			
	Tamamen Katılıyorum	62	82			
Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	22	26	5,036	4	0,284
	Biraz Katılıyorum	27	18			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	31	29			
	Oldukça Katılıyorum	44	63			
	Tamamen Katılıyorum	76	82			
İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	28	17	11,363	4	0,023
	Biraz Katılıyorum	20	18			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	27	35			
	Oldukça Katılıyorum	28	54			
	Tamamen Katılıyorum	97	94			
Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	Hiç Katılmıyorum	62	64	2,871	4	0,580
	Biraz Katılıyorum	38	33			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	53	57			
	Oldukça Katılıyorum	30	45			
	Tamamen Katılıyorum	17	19			
Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	Hiç Katılmıyorum	70	70	1,574	4	0,813
	Biraz Katılıyorum	42	42			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	54	59			
	Oldukça Katılıyorum	21	28			
	Tamamen Katılıyorum	13	19			
Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	Hiç Katılmıyorum	83	86	1,372	4	0,849
	Biraz Katılıyorum	48	60			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	37	36			
	Oldukça Katılıyorum	17	16			
	Tamamen Katılıyorum	15	20			
Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	Hiç Katılmıyorum	40	34	2,046	4	0,727
	Biraz Katılıyorum	22	30			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	41	42			
	Oldukça Katılıyorum	40	47			
	Tamamen Katılıyorum	57	65			
	Hiç Katılmıyorum	30	30	5,534	4	0,237

Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.	Biraz Katılıyorum	31	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	37	31			
	Oldukça Katılıyorum	39	47			
	Tamamen Katılıyorum	63	87			
Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	Hiç Katılmıyorum	27	26	13,864	4	0,008
	Biraz Katılıyorum	32	27			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	43	23			
	Oldukça Katılıyorum	38	57			
	Tamamen Katılıyorum	60	85			
Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	Hiç Katılmıyorum	33	34	1,454	4	0,835
	Biraz Katılıyorum	40	35			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	28	33			
	Oldukça Katılıyorum	42	52			
	Tamamen Katılıyorum	57	64			
Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	Hiç Katılmıyorum	30	26	1,717	4	0,788
	Biraz Katılıyorum	31	40			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	34	32			
	Oldukça Katılıyorum	40	46			
	Tamamen Katılıyorum	65	74			
Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevidir.	Hiç Katılmıyorum	26	30	7,724	4	0,102
	Biraz Katılıyorum	19	11			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	29	21			
	Oldukça Katılıyorum	25	41			
	Tamamen Katılıyorum	101	115			
Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	Hiç Katılmıyorum	22	17	3,528	4	0,474
	Biraz Katılıyorum	17	21			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	24	19			
	Oldukça Katılıyorum	31	30			
	Tamamen Katılıyorum	106	131			
Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	12	21	9,646	4	0,047
	Biraz Katılıyorum	16	9			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	23	12			
	Oldukça Katılıyorum	31	41			
	Tamamen Katılıyorum	118	135			
Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	Hiç Katılmıyorum	26	23	7,947	4	0,094
	Biraz Katılıyorum	22	16			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	34	27			
	Oldukça Katılıyorum	54	55			
	Tamamen Katılıyorum	64	97			
Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	23	25	9,404	4	0,052
	Biraz Katılıyorum	22	14			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	36	30			
	Oldukça Katılıyorum	49	43			
	Tamamen Katılıyorum	70	106			
Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	Hiç Katılmıyorum	60	58	2,933	4	0,569
	Biraz Katılıyorum	32	27			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	36	39			
	Oldukça Katılıyorum	27	32			
	Tamamen Katılıyorum	45	62			

Tablo 6 incelendiğinde, cinsiyetin (6) “İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.” ifadesinde ($\chi^2_{(4)}=11,363$, $p<.05$) ve (12) “Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere

yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.” ifadesinde ($\chi^2_{(4)}=13,864$, $p<.05$) anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Kadınların erkeklere göre bu ifadelere çoğunlukla katılım sağladığı tespit edilmiştir.

Cinsiyetin anlamlı bir farklılık oluşturduğu bir diğer ifade (17) “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesidir ($\chi^2_{(4)}=9,646$, $p<.05$). Erkeklerin bu ifadeye kadınlara göre daha fazla katılım sağladığı tespit edilmiştir.

Bunlar dışındaki ifadelerde cinsiyet anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Kadınların katılımı, hiçbir maddede erkeklerin gerisinde değildir.

Kadınların dindarlık eğilimlerine bağlı olarak gösterdikleri bu yüksek duyarlılık, dindarlık eğilimlerini ölçen bazı çalışma sonuçlarıyla uyumlu görünmektedir (Kayıklık, 2003: 130-146; Kimter, 2008: 189; Ayten, 2009: 119). Erkeklerde katılımın yüksek olduğu “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesi, Ayvalıoğlu (1987: 291) ve Taylor’un (2007: 397) ortaya çıkardığı gibi, geleneksel erkek rolüne uygun bir sonucu yansıtmaktadır. Bu sonuç, Ok’un sekülerizm ve dönüşümün erkekler arasında, dini tutumun ise kadınlar arasında daha yaygın olduğu bulgusunu elde eden araştırmasıyla da örtüşmektedir (Ok, 2011: 539).

Bu üç anlamlı farklılığı yardım etme tutum ve davranışının cinsiyetlerdeki yansıması açısından incelediğimizde, alanda yapılan bazı araştırma sonuçlarıyla uyumlu olduğunu görürüz. Eagly ve arkadaşlarınca yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, cesaret ve bedensel güç gerektiren yardımlarda erkeklerin; daha güvenli ortamlarda şefkat gerektiren uzun süreli yardımlarda kadınların daha yüksek oranda yardıma yöneldikleri anlaşılmaktadır (akt. Aronson vd., 2012: 639). Nitekim araştırmamızda (6) ve (12) numaralı maddelerde kadınların; (17) numaralı maddede erkeklerin yüksek katılım göstermeleri bunu doğrulamaktadır.

4.3. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre İfadelere İlişkin Ki-Kare Testi

Anket ifadelerine ilişkin yaş değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır.

Tablo 7. Yaşa Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)

İfadeler		Yaş				χ^2	sd	p
		16-21	22-34	35-49	50 ve üzeri			
Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	Hiç Katılmıyorum	7	18	12	13	8,475	12	0,747
	Biraz Katılıyorum	5	19	20	9			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	24	31	23			
	Oldukça Katılıyorum	11	24	25	20			
	Tamamen Katılıyorum	10	50	54	35			
Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	9	25	30	17	14,518	12	0,269
	Biraz Katılıyorum	10	23	25	12			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	24	26	24			
	Oldukça Katılıyorum	10	27	21	12			
	Tamamen Katılıyorum	5	36	40	35			
Suriyelileri seviyorum.	Hiç Katılmıyorum	12	31	38	17	11,560	12	0,482
	Biraz Katılıyorum	7	25	24	21			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	11	26	35	29			
	Oldukça Katılıyorum	5	23	18	20			
	Tamamen Katılıyorum	6	30	27	13			
Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	5	13	16	8	23,519	12	0,024
	Biraz Katılıyorum	3	21	28	5			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	13	23	18	25			
	Oldukça Katılıyorum	9	29	29	29			
	Tamamen Katılıyorum	11	49	51	33			
Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	7	16	15	10	21,462	12	0,044
	Biraz Katılıyorum	3	21	16	5			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	18	26	9			
	Oldukça Katılıyorum	13	30	40	24			
	Tamamen Katılıyorum	11	50	45	52			
İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırdan bulunmaya yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	5	17	16	7	15,625	12	0,209
	Biraz Katılıyorum	2	12	18	6			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	21	22	11			
	Oldukça Katılıyorum	12	25	28	17			
	Tamamen Katılıyorum	14	60	58	59			
Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	Hiç Katılmıyorum	11	43	50	22	15,999	12	0,191
	Biraz Katılıyorum	5	20	21	25			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	34	38	30			
	Oldukça Katılıyorum	13	25	21	16			
	Tamamen Katılıyorum	4	13	12	7			
Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	Hiç Katılmıyorum	12	49	53	26	13,094	12	0,362
	Biraz Katılıyorum	7	20	26	31			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	13	37	37	26			
	Oldukça Katılıyorum	6	16	17	10			
	Tamamen Katılıyorum	3	13	9	7			
Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	Hiç Katılmıyorum	21	62	57	29	19,909	12	0,069
	Biraz Katılıyorum	6	36	33	33			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	10	20	25	18			
	Oldukça Katılıyorum	2	11	9	11			
	Tamamen Katılıyorum	2	6	18	9			

Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	Hiç Katılmıyorum	6	26	32	10	17,743	12	0,124
	Biraz Katılıyorum	3	16	18	15			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	22	27	27			
	Oldukça Katılıyorum	15	30	23	19			
	Tamamen Katılıyorum	10	41	42	29			
Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.	Hiç Katılmıyorum	6	26	19	9	17,220	12	0,141
	Biraz Katılıyorum	2	17	24	11			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	10	21	18	19			
	Oldukça Katılıyorum	12	29	24	21			
	Tamamen Katılıyorum	11	42	57	40			
Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	Hiç Katılmıyorum	3	20	20	10	13,017	12	0,368
	Biraz Katılıyorum	7	19	26	7			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	9	16	23	18			
	Oldukça Katılıyorum	10	32	27	26			
	Tamamen Katılıyorum	12	48	46	39			
Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	Hiç Katılmıyorum	10	22	26	9	10,710	12	0,554
	Biraz Katılıyorum	8	23	26	18			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	6	20	17	18			
	Oldukça Katılıyorum	8	25	35	26			
	Tamamen Katılıyorum	9	45	38	29			
Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	Hiç Katılmıyorum	6	21	22	7	8,894	12	0,712
	Biraz Katılıyorum	7	25	23	16			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	9	18	21	18			
	Oldukça Katılıyorum	10	27	27	22			
	Tamamen Katılıyorum	9	44	49	37			
Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevidir.	Hiç Katılmıyorum	7	18	17	14	8,416	12	0,752
	Biraz Katılıyorum	5	11	11	3			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	5	18	18	9			
	Oldukça Katılıyorum	4	19	26	17			
	Tamamen Katılıyorum	20	69	70	57			
Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	Hiç Katılmıyorum	5	19	9	6	19,793	12	0,071
	Biraz Katılıyorum	2	9	20	7			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	8	17	11			
	Oldukça Katılıyorum	4	21	17	19			
	Tamamen Katılıyorum	23	78	79	57			
Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	0	17	8	8	23,240	12	0,026
	Biraz Katılıyorum	2	7	13	3			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	6	16	6	7			
	Oldukça Katılıyorum	10	24	22	16			
	Tamamen Katılıyorum	23	71	93	66			
Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	Hiç Katılmıyorum	7	17	15	10	19,636	12	0,074
	Biraz Katılıyorum	1	16	15	6			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	22	17	15			
	Oldukça Katılıyorum	18	29	32	30			
	Tamamen Katılıyorum	8	51	63	39			
Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	7	18	15	8	11,551	12	0,482
	Biraz Katılıyorum	4	14	15	3			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	6	20	25	15			
	Oldukça Katılıyorum	7	25	33	27			
	Tamamen Katılıyorum	17	58	54	47			
Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	Hiç Katılmıyorum	8	46	47	17	18,393	12	0,104
	Biraz Katılıyorum	6	19	16	18			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	15	28	24			
	Oldukça Katılıyorum	7	17	18	17			
	Tamamen Katılıyorum	12	38	33	24			

Tablo 7 incelendiğinde, “Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(12)}=23,519$, $p<.05$) ifadesi ile “Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” ifadesinde ($\chi^2_{(4)}=21,464$, $p<.05$) yaştan anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. 50 yaş üstü bireylerin bu iki ifadeye katılım düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu, 16-21 arası bireylerin katılım düzeylerinin ise diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yaştan anlamlı bir farklılık oluşturduğu bir diğer ifade “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesidir ($\chi^2_{(12)}=23,240$, $p<.05$). 35-49 yaş arası bireylerin bu ifadeye katılım düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu, 22-34 arası bireylerin ise bu ifadeye katılım düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yardım etmeyi üretkenliğin dışavurumu olarak değerlendiren Ericson’un teorisine göre insanlar daha çok orta ve son yetişkinlik dönemlerinde yardım etmeye yönelirler (akt. Ayten, 2009: 121). Araştırmamızın sonuçları, bu bilgilerle örtüşmektedir. Biz araştırmamızda son yetişkinlik ile yaşlılık döneminde yer alan katılımcıları, yaşlı katılımcıların olabildiğince az olması sebebiyle aynı kategoride topladık. Yardım etme, yardım eden ile yardım alan kişiler arasındaki yakınlık düzeyine göre basit yardım, komşuya yardım ve yabancıya yardım şeklinde gruplara ayırarak incelenmektedir. Biz bu çalışmada Suriyeli göçmenlere yardımı araştırdığımız için sonuçları yabancıya yardım kategorisinde değerlendirmemiz gerekmektedir. Ayten, yaptığı araştırmada yabancıya yardımda ergenlik dönemindekiler lehine bir sonuca ulaşmıştır. Söz konusu araştırmada orta yetişkinlikteki oran, ergenlik yaşındakine yakındır (Ayten, 2009: 122). Fakat bizim araştırmamızın sonuçlarına göre, bunun aksine orta yetişkinlik ve son yetişkinlik grubunda olanların yardım etme eğiliminde daha yüksek katılım sağlamışlardır. Bizim söz konusu anket maddelerimizin yardım etmedeki dini eğilimi ölçmesi sebebiyle fiilen yardım etmeden ziyade dini eğilimi ölçmektedir. Farklılaşmanın bu nedenle normal karşılanabileceğini söyleyebiliriz.

Bu bulgulardan hareketle, orta yetişkinlik ve 50 yaş üstü yaş gruplarında bulunan bireylerin, daha alt yaş gruplarına oranla, hayatın çeşitli sıkıntılarıyla karşılaşmış olma tecrübeleri sebebiyle empati yaparak ve dinî duyarlılıklarını ihtiyaç sahiplerine yardım etme konusunda etkin hale getirerek Suriyeli göçmenlere yardım etmeyi ve Suriyeli kadın ve çocukları istismara karşı korumayı dini görev olarak kabul ettiklerini söylemek mümkündür.

4.4. Katılımcıların Yaşadıkları Yer Değişkenine Göre İfadelere İlişkin Ki-Kare Testi

Anket ifadelerine ilişkin yaşanan yer değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır.

Tablo 8. Yaşanan Yere Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)

İfadeler		Yer		χ^2	sd	p
		İlçe	Merkez			
Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	Hiç Katılmıyorum	17	33	4,896	4	0,298
	Biraz Katılıyorum	12	41			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	26	60			
	Oldukça Katılıyorum	20	60			
	Tamamen Katılıyorum	31	118			
Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	20	61	5,232	4	0,264
	Biraz Katılıyorum	22	48			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	23	58			
	Oldukça Katılıyorum	11	59			
	Tamamen Katılıyorum	30	86			
Suriyelileri seviyorum.	Hiç Katılmıyorum	21	77	3,352	4	0,501
	Biraz Katılıyorum	20	57			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	32	69			
	Oldukça Katılıyorum	16	50			
	Tamamen Katılıyorum	17	59			
Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	5	37	6,847	4	0,144
	Biraz Katılıyorum	15	42			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	23	56			
	Oldukça Katılıyorum	30	66			
	Tamamen Katılıyorum	33	111			
Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	9	39	6,684	4	0,154
	Biraz Katılıyorum	8	37			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	12	48			
	Oldukça Katılıyorum	27	80			
	Tamamen Katılıyorum	50	108			
İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırdan bulunmaya yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	8	37	1,783	4	0,776
	Biraz Katılıyorum	10	28			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	47			
	Oldukça Katılıyorum	21	61			
	Tamamen Katılıyorum	52	139			
Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	Hiç Katılmıyorum	29	97	4,010	4	0,405
	Biraz Katılıyorum	23	48			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	31	79			
	Oldukça Katılıyorum	15	60			
	Tamamen Katılıyorum	8	28			
Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	Hiç Katılmıyorum	32	108	2,078	4	0,721
	Biraz Katılıyorum	26	58			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	29	84			
	Oldukça Katılıyorum	11	38			
	Tamamen Katılıyorum	8	24			
Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	Hiç Katılmıyorum	40	129	2,625	4	0,622
	Biraz Katılıyorum	32	76			

	Orta Düzeyde Katılıyorum	19	54			
	Oldukça Katılıyorum	9	24			
	Tamamen Katılıyorum	6	29			
Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	Hiç Katılmıyorum	15	59	4,958	4	0,292
	Biraz Katılıyorum	15	37			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	26	57			
	Oldukça Katılıyorum	25	62			
	Tamamen Katılıyorum	25	97			
Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.	Hiç Katılmıyorum	13	47	9,107	4	0,058
	Biraz Katılıyorum	19	35			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	9	59			
	Oldukça Katılıyorum	23	63			
	Tamamen Katılıyorum	42	108			
Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	Hiç Katılmıyorum	9	44	8,101	4	0,088
	Biraz Katılıyorum	13	46			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	25	41			
	Oldukça Katılıyorum	25	70			
	Tamamen Katılıyorum	34	111			
Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	Hiç Katılmıyorum	13	54	13,264	4	0,010
	Biraz Katılıyorum	24	51			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	18	43			
	Oldukça Katılıyorum	32	62			
	Tamamen Katılıyorum	19	102			
Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	Hiç Katılmıyorum	14	42	5,516	4	0,238
	Biraz Katılıyorum	22	49			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	22	44			
	Oldukça Katılıyorum	17	69			
	Tamamen Katılıyorum	31	108			
Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevidir.	Hiç Katılmıyorum	14	42	5,156	4	0,272
	Biraz Katılıyorum	7	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	12	38			
	Oldukça Katılıyorum	24	42			
	Tamamen Katılıyorum	49	167			
Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	Hiç Katılmıyorum	8	31	1,104	4	0,894
	Biraz Katılıyorum	9	29			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	13	30			
	Oldukça Katılıyorum	16	45			
	Tamamen Katılıyorum	60	177			
Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	10	23	4,659	4	0,324
	Biraz Katılıyorum	7	18			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	4	31			
	Oldukça Katılıyorum	21	51			
	Tamamen Katılıyorum	64	189			
Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	Hiç Katılmıyorum	9	40	2,259	4	0,688
	Biraz Katılıyorum	11	27			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	14	47			
	Oldukça Katılıyorum	31	78			
	Tamamen Katılıyorum	41	120			
Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	11	37	3,567	4	0,468
	Biraz Katılıyorum	13	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	14	52			
	Oldukça Katılıyorum	26	66			
	Tamamen Katılıyorum	42	134			
Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	Hiç Katılmıyorum	27	91	2,635	4	0,621
	Biraz Katılıyorum	16	43			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	24	51			
	Oldukça Katılıyorum	13	46			
	Tamamen Katılıyorum	26	81			

Tablo 8 incelendiğinde, yaşanan yerin “Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ifadesinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. ($\chi^2_{(4)}13,264$, $p<.05$). İl merkezinde yaşayan bireylerin bu ifadeye ilçede yaşayan bireylere göre daha yüksek düzeyde katılım sağladıkları belirlenmiştir. Bu ifade dışındaki maddelerde yaşanan yerin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan bazı araştırmalarda küçük şehirlerde yaşayan bireylerin, yardıma muhtaç birine, büyük şehirlerdekilere oranla daha çok yardım etme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Küçük şehirlerde büyüyen insanların özgeci değerleri içselleştirme eğilimlerinin yüksek olması, büyük şehirlerde yaşayanların sürekli uyarıcı bombardımanına maruz kalmaları ve taşınma sıklığı bunda etkilidir (Aronson, 2012: 646-648). Hayatının çoğunu ilde geçirenlerin 20 maddeden sadece birinde nispeten yüksek katılım sergilemiş olmalarının, anket ölçeğinde büyük bir farklılık olarak görülemeyeceği düşünülmektedir.

Altındağ ilçesi, daha önce kuramsal çerçeve bölümünde değindiğimiz üzere, Ankara’nın gecekondulu yerleşiminin yoğun olduğu bir bölgedir. Siteler mobilya sanayiinin bu bölgede olması, burada ikamet eden nüfusun büyük ölçüde köy, kasaba ve ilçelerden Ankara’ya iş için göç eden kişilerden oluşma ihtimalinin yüksekliğine işaret etmektedir. Hayatının büyük kısmını ilde geçirenler çok olsa da bunların önemli kısmının buraya önceden göç edenlerin çocuklarından oluşuyor olması kuvvetle muhtemeldir. Altındağ’da yaşayanların bir kısmının başka sebeplerle bu bölgeyi tercih ettiklerini de göz önünde bulunduruyoruz. O zaman katılımcıların yaşadıkları yer değişkenine göre fazla farklılık göstermemeleri anlaşılabilir bir sonuçtur.

4.5. Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkenine Göre İfadelere İlişkin Ki-Kare Testi

Anket ifadelerine ilişkin eğitim durumu değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır.

Tablo 9. Eğitim Durumuna Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)

İfadeler		Eğitim			χ^2	sd	P
		İlköğretim	Lise	Üniversite			
Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	Hiç Katılmıyorum	18	18	14	39,234	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	8	24	21			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	35	36			
	Oldukça Katılıyorum	12	20	48			
	Tamamen Katılıyorum	26	27	96			
Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	25	32	24	47,520	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	12	30	28			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	28	38			
	Oldukça Katılıyorum	6	19	45			
	Tamamen Katılıyorum	21	15	80			
Suriyelileri seviyorum.	Hiç Katılmıyorum	28	33	24	41,728	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	14	36	28			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	18	32	38			
	Oldukça Katılıyorum	9	11	45			
	Tamamen Katılıyorum	10	12	80			
Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	8	10	24	16,479	8	0,036
	Biraz Katılıyorum	13	19	25			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	18	31	30			
	Oldukça Katılıyorum	14	34	48			
	Tamamen Katılıyorum	26	30	88			
Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	11	15	22	9,115	8	0,333
	Biraz Katılıyorum	10	19	16			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	13	18	29			
	Oldukça Katılıyorum	15	31	61			
	Tamamen Katılıyorum	30	41	87			
İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	10	15	20	9,220	8	0,324
	Biraz Katılıyorum	7	17	14			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	19	28			
	Oldukça Katılıyorum	14	23	45			
	Tamamen Katılıyorum	33	50	108			
Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	Hiç Katılmıyorum	30	46	50	24,906	8	0,002
	Biraz Katılıyorum	16	26	29			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	18	28	64			
	Oldukça Katılıyorum	6	17	52			
	Tamamen Katılıyorum	9	7	20			
Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	Hiç Katılmıyorum	33	53	54	32,229	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	19	27	38			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	29	76			
	Oldukça Katılıyorum	9	10	30			
	Tamamen Katılıyorum	10	5	17			
Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	Hiç Katılmıyorum	30	61	78	6,604	8	0,580
	Biraz Katılıyorum	19	29	60			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	17	41			
	Oldukça Katılıyorum	7	9	17			
	Tamamen Katılıyorum	8	8	19			
	Hiç Katılmıyorum	17	31	26	22,903	8	0,003

Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	Biraz Katılıyorum	14	19	19			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	17	24	42			
	Oldukça Katılıyorum	12	25	50			
	Tamamen Katılıyorum	19	25	78			
Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.	Hiç Katılmıyorum	13	25	22	22,325	8	0,004
	Biraz Katılıyorum	9	26	19			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	11	19	38			
	Oldukça Katılıyorum	14	23	49			
Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	Tamamen Katılıyorum	32	31	87	34,107	8	0,000
	Hiç Katılmıyorum	13	17	23			
	Biraz Katılıyorum	13	27	19			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	17	27	22			
Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	Oldukça Katılıyorum	13	25	57	54,311	8	0,000
	Tamamen Katılıyorum	23	28	94			
	Hiç Katılmıyorum	16	29	22			
	Biraz Katılıyorum	18	37	20			
Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	18	28	32,090	8	0,000
	Oldukça Katılıyorum	13	21	60			
	Tamamen Katılıyorum	17	19	85			
	Hiç Katılmıyorum	13	21	22			
Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevidir.	Biraz Katılıyorum	19	30	22	30,879	8	0,000
	Orta Düzeyde Katılıyorum	13	25	28			
	Oldukça Katılıyorum	11	17	58			
	Tamamen Katılıyorum	23	31	85			
Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	Hiç Katılmıyorum	16	18	22	29,247	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	6	18	6			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	14	15	21			
	Oldukça Katılıyorum	12	20	34			
Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	Tamamen Katılıyorum	31	53	132	25,766	8	0,001
	Hiç Katılmıyorum	8	18	13			
	Biraz Katılıyorum	13	14	11			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	12	16	15			
Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	Oldukça Katılıyorum	13	16	32	21,346	8	0,006
	Tamamen Katılıyorum	33	60	144			
	Hiç Katılmıyorum	11	10	12			
	Biraz Katılıyorum	7	13	5			
Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	Orta Düzeyde Katılıyorum	9	12	14	38,879	8	0,000
	Oldukça Katılıyorum	8	27	37			
	Tamamen Katılıyorum	44	62	147			
	Hiç Katılmıyorum	14	20	15			
Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	Biraz Katılıyorum	8	15	15	30,547	8	0,000
	Orta Düzeyde Katılıyorum	9	25	27			
	Oldukça Katılıyorum	20	28	61			
	Tamamen Katılıyorum	28	36	97			
	Hiç Katılmıyorum	11	24	13	38,879	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	7	19	10			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	16	22	28			
	Oldukça Katılıyorum	14	26	52			
	Tamamen Katılıyorum	31	33	112	30,547	8	0,000
	Hiç Katılmıyorum	24	49	45			
	Biraz Katılıyorum	16	19	24			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	13	26	36			
	Oldukça Katılıyorum	8	13	38	30,547	8	0,000
	Tamamen Katılıyorum	18	17	72			
	Hiç Katılmıyorum	24	49	45			
	Biraz Katılıyorum	16	19	24			

Tablo 9 incelendiğinde, eğitim durumunun aşağıdaki 15 ifadede anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

“Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.” ($\chi^2_{(8)}=39,234$, $p<.05$).

“Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=47,520$, $p<.05$).

“Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=16,479$, $p<.05$).

“Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.” ($\chi^2_{(8)}=24,906$, $p<.05$).

“Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.” ($\chi^2_{(8)}=22,903$, $p<.05$).

“Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.” ($\chi^2_{(8)}=22,325$, $p<.05$).

“Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.” ($\chi^2_{(8)}=34,107$, $p<.05$).

“Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ($\chi^2_{(8)}=54,311$, $p<.05$).

“Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.” ($\chi^2_{(8)}=32,090$, $p<.05$).

“Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.” ($\chi^2_{(8)}=30,879$, $p<.05$).

“Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.” ($\chi^2_{(8)}=29,247$, $p<.05$).

“Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=25,766$, $p<.05$).

“Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=21,346$, $p<.05$).

“Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=38,879$, $p<.05$).

“Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=30,547$, $p<.05$).

Bu ifadelere ilköğretim mezunu bireylerin katılım düzeyinin diğer eğitim düzeyindeki bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İlköğretim mezunu bireylerin en yüksek katılım sağladığı bazı maddeler, din ile irtibatlandırılmadan ifade edilmiş olan prososyal tutum ölçücü maddelerdir. “Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.”, “Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.”, “Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay,

Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.”, “Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.”, “Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.”, “Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.”, “Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” İlköğretim mezunu olanlar tarafından desteklenen 15 maddeden diğer sekiz madde ise din ile irtibat kurularak ifade edilmiştir. Bu durum, ilköğretim mezunu bireylerin prososyal tutumlarında dini eğilim kadar doğrudan yardım etme eğiliminin de etkili olduğunu göstermektedir.

Eğitim durumunun anlamlı bir farklılık oluşturduğu diğer iki ifade “Suriyelileri seviyorum.” ifadesi ($\chi^2_{(8)}=41,728$, $p<.05$) ve “Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.” ifadesidir ($\chi^2_{(8)}=32,229$, $p<.05$). Bu ifadelere lise mezunu bireylerin katılım düzeyinin diğer eğitim düzeyindeki bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bunlar dışındaki ifadeler için mezuniyet durumu değişkeni anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Lise mezunlarının yüksek katılım sağladığı “Suriyelileri seviyorum.” maddesi dini eğilim ve yardım etme eğiliminin ötesinde duygusal bir tutumu ifade etmektedir. Bu maddeye lise mezunlarının yüksek katılım sağlaması anlamlı görünmektedir. “Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.” maddesinde görece bir yüksek katılım olsa da katılımın diğer eğitim düzeylerinde de buna yakın olması lise mezunlarının tutumuna özel bir anlam yüklemeyi gerektirecek ölçüde değildir.

4.6. Katılımcıların Medeni Durum Değişkenine Göre İfadelere İlişkin Ki-Kare Testi

Anket ifadelerine ilişkin medeni durum değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır.

Tablo 10. Medeni Duruma Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)

İfadeler		Medeni Durum		χ ²	s d	p
		Bekâr	Evlî			
Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	Hiç Katılmıyorum	17	33	4,163	4	0,384
	Biraz Katılıyorum	23	30			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	29	57			
	Oldukça Katılıyorum	33	47			
	Tamamen Katılıyorum	46	103			
Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	26	55	8,246	4	0,083
	Biraz Katılıyorum	34	36			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	29	52			
	Oldukça Katılıyorum	26	44			
	Tamamen Katılıyorum	33	83			
Suriyelileri seviyorum.	Hiç Katılmıyorum	37	61	4,790	4	0,310
	Biraz Katılıyorum	20	57			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	34	67			
	Oldukça Katılıyorum	27	39			
	Tamamen Katılıyorum	30	46			
Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	12	30	1,672	4	0,796
	Biraz Katılıyorum	20	37			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	31	48			
	Oldukça Katılıyorum	32	64			
	Tamamen Katılıyorum	53	91			
Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltebilir.	Hiç Katılmıyorum	18	30	0,340	4	0,987
	Biraz Katılıyorum	15	30			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	20	40			
	Oldukça Katılıyorum	39	68			
	Tamamen Katılıyorum	56	102			
İhtiyaç sahiplerine yardımcı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltebilir.	Hiç Katılmıyorum	17	28	4,471	4	0,346
	Biraz Katılıyorum	12	26			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	28	34			
	Oldukça Katılıyorum	31	51			
	Tamamen Katılıyorum	60	131			
Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	Hiç Katılmıyorum	43	83	2,842	4	0,585
	Biraz Katılıyorum	23	48			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	37	73			
	Oldukça Katılıyorum	28	47			
	Tamamen Katılıyorum	17	19			
Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	Hiç Katılmıyorum	48	92	8,434	4	0,077
	Biraz Katılıyorum	21	63			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	46	67			
	Oldukça Katılıyorum	17	32			
	Tamamen Katılıyorum	16	16			
Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	Hiç Katılmıyorum	58	111	2,373	4	0,667
	Biraz Katılıyorum	39	69			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	29	44			
	Oldukça Katılıyorum	13	20			
	Tamamen Katılıyorum	9	26			
Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	Hiç Katılmıyorum	23	51	5,284	4	0,259
	Biraz Katılıyorum	15	37			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	27	56			
	Oldukça Katılıyorum	39	48			
	Tamamen Katılıyorum	44	78			
	Hiç Katılmıyorum	26	34	9,782	4	0,044
	Biraz Katılıyorum	12	42			

Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.	Orta Düzeyde Katılıyorum	28	40			
	Oldukça Katılıyorum	36	50			
	Tamamen Katılıyorum	46	104			
Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	Hiç Katılmıyorum	17	36	0,628	4	0,960
	Biraz Katılıyorum	23	36			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	23	43			
	Oldukça Katılıyorum	33	62			
	Tamamen Katılıyorum	52	93			
Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	Hiç Katılmıyorum	29	38	4,785	4	0,310
	Biraz Katılıyorum	20	55			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	21	40			
	Oldukça Katılıyorum	32	62			
	Tamamen Katılıyorum	46	75			
Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	Hiç Katılmıyorum	21	35	1,325	4	0,857
	Biraz Katılıyorum	27	44			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	24	42			
	Oldukça Katılıyorum	32	54			
	Tamamen Katılıyorum	44	95			
Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevidir.	Hiç Katılmıyorum	20	36	0,741	4	0,946
	Biraz Katılıyorum	12	18			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	17	33			
	Oldukça Katılıyorum	21	45			
	Tamamen Katılıyorum	78	138			
Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	Hiç Katılmıyorum	17	22	2,399	4	0,663
	Biraz Katılıyorum	12	26			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	28			
	Oldukça Katılıyorum	18	43			
	Tamamen Katılıyorum	86	151			
Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	10	23	13,918	4	0,008
	Biraz Katılıyorum	8	17			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	21	14			
	Oldukça Katılıyorum	31	41			
	Tamamen Katılıyorum	78	175			
Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	Hiç Katılmıyorum	16	33	1,756	4	0,781
	Biraz Katılıyorum	14	24			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	24	37			
	Oldukça Katılıyorum	42	67			
	Tamamen Katılıyorum	52	109			
Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	15	33	1,806	4	0,771
	Biraz Katılıyorum	15	21			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	21	45			
	Oldukça Katılıyorum	31	61			
	Tamamen Katılıyorum	66	110			
Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	Hiç Katılmıyorum	40	78	1,593	4	0,810
	Biraz Katılıyorum	21	38			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	25	50			
	Oldukça Katılıyorum	19	40			
	Tamamen Katılıyorum	43	64			

Tablo 10 incelendiğinde, medeni durumun “Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.” ifadesi ($\chi^2_{(4)}=9,782$, $p<.05$) ile “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesinde ($\chi^2_{(4)}=13,918$, $p<.05$) anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Bu ifadelerle evli bireylerin katılım

düzeyinin bekâr bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu ifadeler dışındaki ifadeler için medeni durum değişkeni anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır.

“Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesine katılımın evli bireylerde yüksek olması, onların çoğunun aynı zamanda ebeveyn olması sebebiyle anne, baba veya eş olmanın getirdiği şefkat ve himaye duygusunun yansımaları olarak yorumlanabilir. Fakat “Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.” ifadesinde görece katılım yüksekliği olsa da farkın evli olmaya bağlanmasını gerektirecek bir sebep görünmemektedir. Zira “Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.” ifadesinde de buna yakın bir katılım farkı (8,434) olmasına rağmen benzer türden dini motivasyonlu bir diğer yardım maddesi olan “Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.” ifadesinde fark oldukça düşüktür (2,842). Bu durum, farklılığa yüksek bir anlam yüklememizi gerektirmeyebilir.

4.7. Katılımcıların Meslek Değişkenine Göre İfadelere İlişkin Ki-Kare Testi

Anket ifadelerine ilişkin meslek değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır. Gözeneklerde yer alan frekans sayısının 5 ve 5’in altına düştüğü durumlarda bu gözeneklerin toplam gözeneğe oranına bakılmıştır. Toplam gözenek sayısına oranı %20’nin altında olduğu durumda “Pearson Ki-Kare” değeri, %20’nin üzerinde olduğu durumlarda ise “Pearson Ki-Kare Exact” değeri esas alınmıştır (Özdamar, 2013).

Tablo 11. Mesleğe Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)

İfadeler		Meslek					χ^2	sd	p
		Esnaf	Serbest	Kamu Personeli	İşçi	Çalışmıyor			
Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	Hiç Katılmıyorum	7	6	8	3	26	72,032	16	0,000
	Biraz Katılıyorum	1	9	14	16	13			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	15	8	16	15	32			
	Oldukça Katılıyorum	5	12	24	3	36			
	Tamamen Katılıyorum	8	10	67	10	54			
Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	5	10	12	17	37	62,539	16	0,000
	Biraz Katılıyorum	11	8	11	11	29			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	11	11	18	12	29			
	Oldukça Katılıyorum	4	6	31	3	26			

	Tamamen Katılıyorum	5	10	57	4	40			
Suriyelileri seviyorum.	Hiç Katılmıyorum	9	14	18	13	44	52,581	16	0,000
	Biraz Katılıyorum	11	12	12	13	29			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	10	7	29	16	39			
	Oldukça Katılıyorum	3	7	33	3	20			
	Tamamen Katılıyorum	3	5	37	2	29			
Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	3	9	13	2	15	31,936	16	0,010
	Biraz Katılıyorum	6	7	11	11	22			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	5	18	17	31			
	Oldukça Katılıyorum	9	9	30	9	39			
	Tamamen Katılıyorum	10	15	57	8	54			
Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	4	8	11	3	22	26,630	16	0,027
	Biraz Katılıyorum	7	6	8	10	14			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	3	8	18	13	18			
	Oldukça Katılıyorum	9	10	37	9	42			
	Tamamen Katılıyorum	13	13	55	12	65			
İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	2	7	13	7	16	659,434	4	0,000
	Biraz Katılıyorum	5	7	5	5	16			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	5	6	17	9	25			
	Oldukça Katılıyorum	5	13	25	9	30			
	Tamamen Katılıyorum	19	12	69	17	74			
Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	Hiç Katılmıyorum	11	17	26	20	52	26,116	16	0,052
	Biraz Katılıyorum	8	10	20	10	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	11	7	41	10	41			
	Oldukça Katılıyorum	1	9	30	5	30			
	Tamamen Katılıyorum	5	2	12	2	15			
Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	Hiç Katılmıyorum	16	20	27	21	56	24,867	16	0,072
	Biraz Katılıyorum	8	6	27	11	32			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	5	13	45	11	39			
	Oldukça Katılıyorum	3	4	20	2	20			
	Tamamen Katılıyorum	4	2	10	2	14			
Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	Hiç Katılmıyorum	13	21	46	22	67	370,015	4	0,000
	Biraz Katılıyorum	11	11	35	15	36			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	5	4	25	5	34			
	Oldukça Katılıyorum	3	5	8	4	13			
	Tamamen Katılıyorum	4	4	15	1	11			
Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	Hiç Katılmıyorum	7	14	14	14	8	34,334	16	0,005
	Biraz Katılıyorum	8	5	5	11	10			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	9	9	25	16			
	Oldukça Katılıyorum	5	8	8	30	8			
	Tamamen Katılıyorum	9	9	9	49	5			
Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılırım.	Hiç Katılmıyorum	4	9	13	6	28	23,002	16	0,114
	Biraz Katılıyorum	9	7	14	10	14			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	4	8	22	8	26			
	Oldukça Katılıyorum	6	5	29	14	32			
	Tamamen Katılıyorum	13	16	51	9	61			
Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	Hiç Katılmıyorum	4	12	13	4	20	52,928	16	0,000
	Biraz Katılıyorum	7	9	7	11	25			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	10	1	15	16	24			
	Oldukça Katılıyorum	8	9	36	7	35			
	Tamamen Katılıyorum	7	14	58	9	57			
Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	Hiç Katılmıyorum	5	12	8	7	35	69,631	16	0,000
	Biraz Katılıyorum	14	6	11	18	26			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	4	4	15	10	28			
	Oldukça Katılıyorum	6	12	37	7	32			
	Tamamen Katılıyorum	7	11	58	5	40			
	Hiç Katılmıyorum	6	10	13	5	22	50,258	16	0,000

Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.	Biraz Katılıyorum	8	6	9	15	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	6	7	15	16	22			
	Oldukça Katılıyorum	8	9	31	5	33			
	Tamamen Katılıyorum	8	13	61	6	51			
Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.	Hiç Katılmıyorum	4	10	14	2	26	656,882	4	0,000
	Biraz Katılıyorum	4	5	3	6	12			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	5	5	9	12	19			
	Oldukça Katılıyorum	7	2	25	12	20			
	Tamamen Katılıyorum	16	23	78	15	84			
Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	Hiç Katılmıyorum	4	8	6	3	18	699,298	4	0,000
	Biraz Katılıyorum	4	5	6	9	14			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	4	4	10	7	18			
	Oldukça Katılıyorum	5	3	24	10	19			
	Tamamen Katılıyorum	19	25	83	18	92			
Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	2	3	9	1	18	671,932	4	0,000
	Biraz Katılıyorum	5	4	2	4	10			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	2	5	8	8	12			
	Oldukça Katılıyorum	8	5	28	12	19			
	Tamamen Katılıyorum	19	28	82	22	102			
Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	Hiç Katılmıyorum	4	6	7	6	26	26,332	16	0,050
	Biraz Katılıyorum	5	3	8	8	14			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	3	10	17	9	22			
	Oldukça Katılıyorum	11	8	36	15	39			
	Tamamen Katılıyorum	13	18	61	9	60			
Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	3	4	12	3	26	51,791	16	0,000
	Biraz Katılıyorum	5	4	4	13	10			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	8	19	11	20			
	Oldukça Katılıyorum	10	13	29	12	28			
	Tamamen Katılıyorum	10	16	65	8	77			
Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	Hiç Katılmıyorum	12	21	23	17	45	44,512	16	0,000
	Biraz Katılıyorum	7	4	14	12	10			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	7	20	13	20			
	Oldukça Katılıyorum	5	3	27	2	28			
	Tamamen Katılıyorum	5	10	45	3	77			

Tablo 11 incelendiğinde, meslek türünün aşağıdaki 16 ifadede anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir:

“Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.” ($\chi^2_{(16)}=72,032$, $p<.05$).

“Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(16)}=62,539$, $p<.05$).

“Suriyelileri seviyorum.” ($\chi^2_{(16)}=52,581$, $p<.05$).

“Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(16)}=31,936$, $p<.05$).

“Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” ($\chi^2_{(16)}=26,630$, $p<.05$).

“İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.” ($\chi^2_{(4)}=659,434$, $p<.05$).

“Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.” ($\chi^2_{(4)}=370,015$, $p<.05$).

“Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.” ($\chi^2_{(16)}=34,334$, $p<.05$).

“Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.” ($\chi^2_{(16)}=52,928$, $p<.05$).

“Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ($\chi^2_{(16)}=69,631$, $p<.05$).

“Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.” ($\chi^2_{(16)}=50,258$, $p<.05$).

“Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.” ($\chi^2_{(16)}=40,182$, $p<.05$).

“Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.” ($\chi^2_{(4)}=699,298$, $p<.05$).

“Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ($\chi^2_{(4)}=671,932$, $p<.05$).

“Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(16)}=51,791$, $p<.05$).

“Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ($\chi^2_{(16)}=44,512$, $p<.05$).

Bu ifadeler kamusal personeli bireyler diğer meslek gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım eğilimindeyken, işçi bireylerin diğer meslek gruplarına göre katılım düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu ifadeler dışındaki ifadeler için meslek değişkeni anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır.

Esnaf ve serbest meslek sahibi bireyler, risk ve sorumluluk üstlenerek kazanan ve geçimlerini bu yolla sağlayan kimselerdir. Bu iki grubun birbirine benzer tepkiler vermesi anlaşılabilir. Kamu personelleri kamu çalışanı olmaları, işçiler ise genel olarak özel sektör çalışanı olmaları sebebiyle kategori benzerliği göstermektedirler. Fakat kamu personelleri, Türkiye şartlarında iş garantisine sahip iken, özel sektör işçileri genel sosyal güvenlik haklarına sahip olmakla birlikte bu garantiden fiilen mahrumdurlar. Bu da kendilerini daha çok güvende hisseden sabit gelirli çalışanları ile her an işten çıkarılma kaygısı taşıyan özel sektör işçilerini birbirinden ayırmaktadır. Bu nedenle riski ve sorumluluğu düşük olduğu halde gelir garantisi olan kamu personellerinin daha rahat ve mutedil karar verebildiklerini düşünüyoruz. Kamu personelleri ile işçilerin katılım noktasında iki karşıt uçta yer almalarını böyle açıklayabiliriz. Çalışmayanlar grubu, büyük ölçüde işsizlerden ziyade öğrenimle meşgul olduğu için çalışma sorumluluğu bulunmayan, geçimi aileleri tarafından sağlanan öğrenciler ile ev dışında bir iş ortamında çalışmayan, daha çok ev işleriyle meşgul olan ev

hanımlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla onların da uçlarda yer almaması anlaşılabilir bir durumdur.

Meslek gruplarını alt, orta ve üst gelir gruplarından biriyle eşleştirmek zor görünmektedir. İlk bakışta serbest meslek sahiplerinin ve esnafların üst gelir grubuna; kamu personellerinin orta gelir grubuna; işçiler ve çalışmayanların alt gelir grubuna dâhil olduğu sanılabilir. Fakat bu yanıltıcıdır. Nispeten daha yüksek geliri olan az sayıda kamu personeli vardır, fakat bunlar kamu personeli grubunun olabildiğince çok düşük oranını oluşturmaktadırlar; bu nedenle grubun gelir ortalamasına etkileri düşüktür. Kalifiye işte çalışan ve yüksek maaş alan sınırlı sayıda işçiler vardır, fakat bunlar da tıpkı yüksek maaş alan kamu personeli kesimi gibi olabildiğince azdır. Bu nedenle işçilerin gelir ortalamasının, kamu personellerinin gelir ortalamasına yakın olduğu düşünülebilir. O zaman alt gelir grubunu, beş meslek grubu içindeki en düşük gelire sahip olan kesimler oluşturmaktadır. Yüksek gelir grubunu oluşturmada serbest meslek sahipleri ile esnafların öne çıktığı söylenebilir de bazı kamu personeli ve işçilerin de bu gruba dâhil olabildiği düşünülebilir.

4.8. Katılımcıların Ekonomik Durum Değişkenine Göre İfadelere İlişkin Ki-Kare Testi

Anket ifadelerine ilişkin ekonomik durum değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır.

Tablo 12. Ekonomik Duruma Göre Anket Maddelerine Katılım Karşılaştırması (Ki-Kare Testi)

İfadeler		Ekonomik Durum			χ^2	sd	p
		Alt Gelir	Orta Gelir	Üst Gelir			
Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.	Hiç Katılmıyorum	15	16	19	44,547	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	4	25	24			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	55	24			
	Oldukça Katılıyorum	12	50	18			
	Tamamen Katılıyorum	15	110	24			
Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	16	34	31	34,830	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	8	35	27			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	49	24			
	Oldukça Katılıyorum	8	54	8			
	Tamamen Katılıyorum	13	84	19			
Suriyelileri seviyorum.	Hiç Katılmıyorum	18	43	37	34,477	8	0,000

	Biraz Katılıyorum	7	41	29			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	13	66	22			
	Oldukça Katılıyorum	10	44	12			
	Tamamen Katılıyorum	5	62	9			
Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	12	20	10	27,866	8	0,001
	Biraz Katılıyorum	10	24	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	45	26			
	Oldukça Katılıyorum	9	66	21			
	Tamamen Katılıyorum	14	101	29			
Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	11	23	14	20,120	8	0,010
	Biraz Katılıyorum	4	21	20			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	10	34	16			
	Oldukça Katılıyorum	9	70	28			
	Tamamen Katılıyorum	19	108	31			
İhtiyaç sahiplerine yardımcı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırdan bulunmaya yöneltir.	Hiç Katılmıyorum	11	22	12	15,498	8	0,050
	Biraz Katılıyorum	8	17	13			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	5	37	20			
	Oldukça Katılıyorum	8	54	20			
	Tamamen Katılıyorum	21	126	44			
Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.	Hiç Katılmıyorum	19	58	49	28,141	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	8	41	22			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	11	77	22			
	Oldukça Katılıyorum	12	55	8			
	Tamamen Katılıyorum	3	25	8			
Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.	Hiç Katılmıyorum	18	67	55	23,888	8	0,002
	Biraz Katılıyorum	9	55	20			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	16	81	16			
	Oldukça Katılıyorum	5	32	12			
	Tamamen Katılıyorum	5	21	6			
Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.	Hiç Katılmıyorum	24	94	51	8,600	8	0,377
	Biraz Katılıyorum	13	65	30			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	6	54	13			
	Oldukça Katılıyorum	4	22	7			
	Tamamen Katılıyorum	6	21	8			
Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.	Hiç Katılmıyorum	14	38	22	27,465	8	0,001
	Biraz Katılıyorum	6	23	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	50	26			
	Oldukça Katılıyorum	15	53	19			
	Tamamen Katılıyorum	11	92	19			
Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.	Hiç Katılmıyorum	9	29	22	13,436	8	0,098
	Biraz Katılıyorum	8	26	20			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	9	41	18			
	Oldukça Katılıyorum	11	57	18			
	Tamamen Katılıyorum	16	103	31			
Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.	Hiç Katılmıyorum	10	26	17	18,040	8	0,021
	Biraz Katılıyorum	8	28	23			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	36	22			
	Oldukça Katılıyorum	11	64	20			
	Tamamen Katılıyorum	16	102	27			
Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.	Hiç Katılmıyorum	14	33	20	36,573	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	7	32	36			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	4	42	15			
	Oldukça Katılıyorum	15	61	18			
	Tamamen Katılıyorum	13	88	20			
Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi	Hiç Katılmıyorum	14	30	12	26,605	8	0,001
	Biraz Katılıyorum	5	37	29			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	9	34	23			
	Oldukça Katılıyorum	11	55	20			

Müslüman toplumun görevidir.	Tamamen Katılıyorum	14	100	25			
Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.	Hiç Katılmıyorum	11	32	13	10,811	8	0,213
	Biraz Katılıyorum	5	12	13			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	5	32	13			
	Oldukça Katılıyorum	5	44	17			
	Tamamen Katılıyorum	27	136	53			
Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.	Hiç Katılmıyorum	13	14	12	35,964	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	5	19	14			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	3	36	4			
	Oldukça Katılıyorum	11	31	19			
	Tamamen Katılıyorum	21	156	60			
Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.	Hiç Katılmıyorum	9	16	8	19,929	8	0,011
	Biraz Katılıyorum	3	10	12			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	18	10			
	Oldukça Katılıyorum	5	45	22			
	Tamamen Katılıyorum	29	167	57			
Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.	Hiç Katılmıyorum	15	19	15	32,394	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	2	19	17			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	42	12			
	Oldukça Katılıyorum	13	63	33			
	Tamamen Katılıyorum	16	113	32			
Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.	Hiç Katılmıyorum	10	20	18	30,499	8	0,000
	Biraz Katılıyorum	5	13	18			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	7	41	18			
	Oldukça Katılıyorum	7	59	26			
	Tamamen Katılıyorum	24	123	29			
Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.	Hiç Katılmıyorum	21	55	42	23,689	8	0,003
	Biraz Katılıyorum	5	33	21			
	Orta Düzeyde Katılıyorum	8	49	18			
	Oldukça Katılıyorum	5	44	10			
	Tamamen Katılıyorum	14	75	18			

Tablo 12 incelendiğinde, gelir düzeyinin aşağıdaki 13 ifadede anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülür:

“Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.” ($\chi^2_{(8)}=44,547$, $p<.05$).

“Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=34,830$, $p<.05$).

“Suriyelileri seviyorum.” ($\chi^2_{(8)}=34,477$, $p<.05$).

“Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=27,866$, $p<.05$).

“Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” ($\chi^2_{(8)}=20,120$, $p<.05$).

“Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.” ($\chi^2_{(8)}=28,141$, $p<.05$).

“Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.” ($\chi^2_{(8)}=23,888$, $p<.05$).

“Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.” ($\chi^2_{(8)}=18,040$, $p<.05$).

“Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.” ($\chi^2_{(8)}=26,605$, $p<.05$).

“Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.” ($\chi^2_{(8)}=35,964$, $p<.05$).

“Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=32,394$, $p<.05$).

“Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=30,499$, $p<.05$).

“Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=23,689$, $p<.05$).

Bu ifadelere alt gelir grubundaki bireylerin diğer gelir grubundaki bireylere göre daha yüksek düzeyde katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, Ayten’in araştırmasında ulaştığı sonuçlarla örtüşmektedir. Ayten de araştırmasında alt gelir grubunun genel olarak daha çok yardım etme eğilimi gösterdiğini bulmuştur (Ayten, 2009: 139). Bu sonuç, gelir düzeyi düşük bireylerin empati yaparak muhtaç kişilerin halini daha iyi anladıkları şeklindeki yaygın kanaati desteklemektedir.

Gelir düzeyi, aşağıdaki 3 ifadede de anlamlı bir farklılık oluşturmuştur:

“Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.” ($\chi^2_{(8)}=27,465$, $p<.05$).

“Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ($\chi^2_{(8)}=36,573$, $p<.05$).

“Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=19,929$, $p<.05$).

Bu ifadelere üst gelir grubundaki bireylerin diğerlerine göre yüksek katılım sağladıkları belirlenmiştir.

Üst gelir grubunun yüksek düzeyde katılım sağladığı bu üç maddeden ilk ikisi doğrudan yardım etmeden daha çok yardım etme şekli ve yöntemle ilgili olduğu için geçimini zor sağlayan alt gelir grubuna oranla konforlu yaşam sürdürenlerin daha çok ilgisini çekmiş olabilir. Bu bulgulara dayanarak, yardımın kendisini önemseyen bir kişinin dolaylı ve sürece yayılmış yollara tevessül etmekten hoşlanmadığı şeklinde bir yorum yapılabilir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ankara Altındağ ilçesinde ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Ankara çapında yoğun olarak bu bölgeye göç edip yerleşmiş olan iç savaş mağduru Suriyelilere karşı dini motivasyon kaynaklı prososyal tutum ve davranışlarını ölçmeye ve değerlendirmeye çalıştığımız bu tez çalışması Giriş ve Sonuç dâhil beş bölüm şeklinde planlandı. İkinci bölüm kuramsal çerçeveye, üçüncü bölüm nicel araştırmanın yöntemine, dördüncü bölüm ise bulgular ve yorumlara ayrılmıştır. Girişte araştırmanın konusu, problem cümleleri, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları ile yöntemi ele alınmıştır.

Kuramsal çerçeve üç ana başlık üzerine kuruldu. “Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeliler” adlı birinci başlıkta, Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin iç savaş sebebiyle yaşadıkları göç ve göçmen durumları, Uluslararası Koruma ile ilgili yasal düzenlemeler ve Türkiye’deki Suriyelilerin statüsü incelendi. Ankara Altındağ sınırları içinde yaşayan Suriyelilerin fiilen içinde bulundukları durumlar, yapılmış bilimsel araştırmalara ve basın organlarından alınan haberlere dayanarak olgu düzeyinde tespit edilip ortaya kondu. “Prososyal Davranış Olarak Yardım Etme” adlı ikinci başlık altında, prososyal tutum ve davranış ile ilgili kavramlar tanımlanıp açıklandı; yardım etme davranışları sınıflandırıldı; yardım etme davranışını açıklayan yaklaşımlar, yardım etmede karar verme süreci ve yardımda etkili faktörler incelendi. “Dindarlık ve Yardım Etme Davranışı” adlı başlık kapsamında dindarlık ile yardım etme davranışı arasındaki ilişki anlamaya çalışıldı. Dış kaynaklı dindarlık, iç kaynaklı dindarlık ve sorgulayıcı dinî yönelime sahip bireylerde yardım etme davranışının nasıl ortaya çıktığı daha önce yapılmış teorik ve nicel çalışmalara dayanılarak ortaya konuldu. Bu kuramsal altyapı, nicel araştırmamız sonucunda ulaştığımız bulguları anlama, yorumlama ve değerlendirmede bize büyük katkı sağlamıştır.

Kuramsal çerçevede yapılan araştırma sonucunda özellikle Suriyelerle ilgili sayısal veriler ve Ankara ölçeğindeki yansımalar araştırma konumuz açısından aydınlatıcı olmuştur. Suriyeli göçmenlerin Altındağ ilçesinin özellikle bazı mahallerinde kümелendikleri tespit edildi. Bunların başında Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri gelmektedir. Bu mahallelerin Siteler mobilya sanayii bölgesine bitişik olmasının ve bölgede çok sayıda gecekondulu evin yer almasının tercihte etkili olduğu düşünülmektedir. Gecekondulu konutların

bulunduğu diğer mahallelere oranla daha çok tercih edilmesindeki en önemli etkenin, mobilya sanayii sebebiyle iş bulma imkânlarının da fazla bulunması olduğu söylenebilir.

Daha önce yapılan saha araştırmaları ve medya haberlerinden, bölgede Suriyeli göçmen sayısının artmasıyla birlikte yerel nüfusun Suriyeli göçmenlere karşı olumlu ve yardımsever tutumunun gittikçe zayıfladığı anlaşılmaktadır. Bu husus, nicel araştırma sonuçları da dikkate alınarak biraz sonra yorumlanacak ve değerlendirilicektir. Geçici koruma statüsünün zaman içinde kesinleştiği, yasal düzenlemelerle güçlendiği, Kızılay gibi uluslararası yardım kuruluşları, Afad, Hükümet ve Belediye imkânlarıyla göçmenlerin ilerleyen zamanlarda daha nitelikli bir hayata kavuştukları anlaşılmaktadır. Güvenlik, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin daha çok resmi kurumlar ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından sağlanmasına karşılık kişi ve aile bazında maddi desteklerin küçük bütçeli sivil toplum kuruluşları ve şahıslar tarafından doğrudan yapılmaya devam ettiği görülmektedir.

Yöntem başlıklı üçüncü bölümde araştırma modeli özellikleriyle tanıtıldı. Araştırmaya katılanlar ve nitelikleri ortaya konuldu. Veri toplama araçları olarak, kişisel bilgi formu ve yirmi (20) maddeden oluşan anket geliştirildi. “Dini Motivasyonla Suriyelilere Prososyal Davranış Anketi” adlı ankette yer alan maddelerin büyük bir kısmı dini tutum ile prososyal davranışı birlikte ölçmeyi amaçlamakta, bir kısmı sadece prososyal tutumu ölçmeyi amaçlamakta, birkaç madde de katılımcının bu bölgedeki Suriyeli göçmenlere karşı duygusal tutumunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Anket ifadelerinde değişkenler bazında farklılık olup olmadığını test etmek için “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır. Ki kare testi; iki sınıflamalı (kategorik) değişken arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını test etmek için kullanılmaktadır. Meslek değişkenine göre farklılık olup olmadığını test etmek için de “İki değişken için Ki-Kare Testi” kullanılmıştır. Ancak gözeneklerde yer alan frekans sayısının 5 ve 5’in altına düştüğü durumlarda bu gözeneklerin toplam gözeneğe oranına bakılmıştır. Toplam gözenek sayısına oranı %20’nin altında olduğu durumda “Pearson Ki-Kare” değeri, %20’nin üzerinde olduğu durumlarda ise “Pearson Ki-Kare Exact” değeri esas alınmıştır.

Katılımcıların 200’ü (%47,8) erkek iken, 218’i (%52,2) kadındır. Cinsiyet bazında birbirine oldukça yakın olan bu dağılım, kadınlar ile erkeklerin çeşitli konularda nasıl düşündüklerini ve tutum sergilediklerini anlamamıza yardımcı olacak niceliktedir.

Katılımcıların %9,8’ni (41) 16-21 yaş grubu; %32’sini (135) 22-34 yaş grubu; %34’ünü (142) 34-49 yaş grubu; %23’ünü (100) 50 ve üzeri yaş grubu oluşturmaktadır. Üretken nüfusun bulunduğu 22-34 (ilk yetişkinlik) ve 35-49 (orta yetişkinlik) yaş aralığındaki katılımın genç ve yaşlı nüfusa oranla fazla olması, sosyal hayatın içinde Suriyeli

göçmenlerle ilişki içine girme ihtimali daha yüksek olan kesimlerin kanaatlerini öğrenmeye daha çok yardımcı olmuştur.

Hayatının çoğunu ilde geçirenler, %74,9 (312) oranıyla, hayatının çoğunu köy, kasaba veya ilçede geçirenlere göre %25,4 (106) daha çoktur.

Eğitim durumu dağılımına baktığımızda katılımcıların %51,4'ünün (215) yükseköğretim mezunu; %29,7'sinin (124) orta öğretim mezunu; %18,9'unun (79) ilköğretim mezunu olduklarını görmekteyiz. 22-34 ve 35-49 yaş grubunun toplam oranının %66,3 (277) olması bu sonuçla orantılıdır. Dolayısıyla sonuçlar, eğitim seviyesi yüksek olan bir çoğunluğun görüş ve kanaatini yansıtmış olmaktadır.

Tabloyu medeni durum değişkeni açısından yorumladığımızda şunları söyleyebiliriz: Katılımcıların %64,6'sını (270) yani çoğunluğunu evli bireyler oluşturmaktadır. Bekâr kategorisinde 148 kişi ile %35,4'lük bir kesim bulunmaktadır. Bunların çoğunluğunun da lise ve yükseköğretim öğrencilerinden oluştuğu tahmin edilmektedir.

Meslek sorusuna verilen cevapları esnaf, serbest meslek, kamu personeli, işçi ve çalışmıyor kategorilerinden oluşmaktadır. Burada işçi kavramıyla özel sektörde çalışan işçiler kastedilmektedir. Kamu işçileri kamu personeli kapsamında değerlendirilmiştir. %38,5 (161) ile çalışmayanlar kitlesi, büyük ölçüde meslek sorusuna öğrenci, ev hanımı veya emekli olduğunu söyleyerek cevap verenlerden oluşmaktadır. Çalışan katılımcıların %30,9'unu (129) kamu personelleri; %11,2'sini (47) işçiler; %10,8'ini (45) serbest meslek sahipleri; %8,6'sını (36) esnaf oluşturmaktadır. Çalışmayanların sayısı fazla görünse de genel olarak çalışanların oranı (%61,5) çalışmayanlardan daha fazladır. Çünkü çalışmayanlar büyük ölçüde henüz işsiz statüsünde sayılmayan öğrencilerden oluşmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu, %61,2 (256) ile düşünerek harcama yaptığını belirten orta gelir grubundan oluşmaktadır. Bu grubu %26,1 (119) ile temel ihtiyaçları dışında oldukça zor harcama yaptığını veya temel ihtiyaçlarını bile zor karşıladığını ifade eden alt gelir grubu takip etmektedir. Katılımcıların %12,7'si (53) hiç düşünmeden veya rahat harcama yaptığını söyleyen üst gelir grubundan meydana gelmektedir. Bu dağılım, Altındağ ilçesinde oturan ve yoğun bir Suriyeli göçmen nüfus ile içli dışlı olan kesimin çoğunlukla gelir düzeyi iyi olmayan bireyler ile çok dikkatli harcama yapan bireylerden oluştuğunu göstermektedir.

Anketteki bütün maddelerde katılımcıların ifadelerle çoğunlukla katılma eğilimi sergiledikleri görülmüştür. En çok katılım almayan maddeler ise %40,4 (169) ile “Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.”; %33,5 (140) ile “Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.”; %30,1 (126) ile “Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.”; %28,2 (118) ile “Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak

görmüyorum.”; %23,4 (98) ile “Suriyelileri seviyorum.” maddeleridir. Ancak bu maddelerde de daha çok katılım eğilimi mevcuttur.

En yüksek katılım alan maddeler ise şunlardır: %60,5 (253) ile “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.”; %56,7 (237) ile “Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.”; %51,7 (216) ile “Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.”; %45,7 (191) ile “İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.”; %42,1 (176) ile “Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.”

Yüksek katılım alan maddeler ile düşük katılım alan maddeler karşılaştırıldığında kategorilerinde özel bir yığılma olduğu görülür. En yüksek katılım alan maddeler, dinî olmaktan ziyade adalet duygusuna ve vicdani duyarlılığa hitap eden maddelerdir. Yani haksızlığa karşı çıkma konusunda katılımcılarda yüksek bir duyarlılığın olduğu görülmüştür. Dinî boyutu öne çıkan “İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” maddesi bile haksızlığa karşı adaleti savunan diğer maddelerde gösterilen katılımdan daha düşük katılım almıştır. Ayet ve hadislerin teşviikiyle yardım edeceğini söyleyen kişiler (%42,1), sadakalarını Suriyelilere verme konusunda daha düşük katılım (%30,1) göstermişlerdir. Zekâtın verilmesi konusunda ise bu katılım daha düşüktür. Bu sonuç, bilişsel tutum ile duygusal ve davranışsal tutum arasındaki farka bağlanabilir. O zaman katılımcıların önemli bir kısmını, dinî kabulleri gereği yardım etmek gerektiğini düşündüğü Suriyeli göçmenlere fiilen yardım etmekten alıkoyan birtakım sebeplerin bulunduğu akla gelmektedir. Duygusal tutumu ölçen “Suriyelileri seviyorum.” maddesine “Tamamen katılıyorum” diyenlerin (%18,2), “Hiç katılmıyorum” diyenlerden (%23,4) daha az olması da buna işaret etmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Suriyeli göçmenlere yapılacak her türlü haksızlığa karşı olmakla birlikte onlara sıcak bakmamakta, aynı şekilde onlara dinin emri olduğu için yardım etmek gerektiğini kabul ettiği halde uygulamada daha sınırlı yardım etme eğilimi göstermektedir. Buradan hareketle Altındağ’da yaşayan yerel halkın Suriyeli göçmenlere hakkaniyetle davranmak gerektiğini savunduğu, dinî inançlara bağlılığına rağmen Suriyelilere maddi yardım etme konusunda kısmi isteksizlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

“İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.” ($\chi^2_{(4)}=11,363$, $p<.05$) ve “Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.” ($\chi^2_{(4)}=13,864$, $p<.05$) ifadelerinde cinsiyetin anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Bu iki ifadeye kadınların erkeklere oranla çoğunlukla katılım sağladıkları tespit edilmiştir. “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesinde ($\chi^2_{(4)}=9,646$, $p<.05$) ise erkeklerin kadınlara oranla daha fazla katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Bunlar dışındaki ifadelerde cinsiyet anlamlı bir farklılık oluşturmada da hiçbir maddede kadınların katılımı, erkeklerin gerisinde kalmamıştır. Kadınların dindarlık eğilimlerine bağlı olarak gösterdikleri bu yüksek duyarlılığın dindarlık eğilimlerini ölçen bazı çalışma sonuçlarıyla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz.

“Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(12)}=23,519$, $p<.05$) ve “Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” ($\chi^2_{(4)}=21,464$, $p<.05$) ifadelerinde yaşın anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Bu iki konuda 50 yaş üstü bireylerin katılım düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu, 16-21 arası bireylerin ise bu ifadeye katılım düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. 35-49 yaş arası bireylerin, “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesine ($\chi^2_{(12)}=23,240$, $p<.05$) diğer yaş gruplarına oranla daha yüksek katılım sağladıkları, 22-34 arası bireylerin ise bu ifadeye katılım düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Daha çok orta ve son yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin yüksek katılım sağlamış olmaları, yerinde değerlendirdiğimiz üzere Ericson’un teorisini doğrulamaktadır.

Yaşanan yer değişkeninde sadece “Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ifadesinde anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir ($\chi^2_{(4)}=13,264$, $p<.05$). İl merkezinde yaşayan bireylerin bu ifadeye ilçede yaşayan bireylere göre daha yüksek düzeyde katılım sağladıkları belirlenmiştir. Bunun dışındaki maddelerde yaşanan yerin anlamlı bir farklılık oluşturmamasında, hayatını daha çok ilde geçirenler ile ilçe veya daha küçük yerleşim birimlerinde geçirenlerin aynı ailelerin değişik kuşakları olması etkili olabilir.

Eğitim durumunun aşağıdaki 15 ifadeye anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir: “Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.” ($\chi^2_{(8)}=39,234$, $p<.05$), “Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=47,520$, $p<.05$), “Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=16,479$, $p<.05$), “Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.” ($\chi^2_{(8)}=24,906$, $p<.05$), “Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.” ($\chi^2_{(8)}=22,903$, $p<.05$), “Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılırım.” ($\chi^2_{(8)}=22,325$, $p<.05$), “Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım

etmeleri doğru bir uygulamadır.” ($\chi^2_{(8)}=34,107$, $p<.05$), “Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ($\chi^2_{(8)}=54,311$, $p<.05$), “Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.” ($\chi^2_{(8)}=32,090$, $p<.05$), “Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.” ($\chi^2_{(8)}=30,879$, $p<.05$), “Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.” ($\chi^2_{(8)}=29,247$, $p<.05$), “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=25,766$, $p<.05$), “Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=21,346$, $p<.05$), “Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=38,879$, $p<.05$), “Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=30,547$, $p<.05$). Bu ifadelere ilköğretim mezunu bireylerin katılım düzeyinin diğer eğitim düzeyindeki bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. “Suriyelileri seviyorum.” ($\chi^2_{(8)}=41,728$, $p<.05$) ve “Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.” ($\chi^2_{(8)}=32,229$, $p<.05$) ifadelerinde eğitim durumunun lise mezunları lehine anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Lise mezunu bireyler, bu ifadelere diğer eğitim düzeyindeki bireylere oranla daha yüksek katılım sağlamışlardır. Eğitim düzeyi yükseldikçe Suriyelilere prososyal desteğin azalması, bilişsel tutum ile duygusal ve davranışsal tutum arasında her zaman paralellik olamayacağını göstermektedir.

“Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılırım.” ($\chi^2_{(4)}=9,782$, $p<.05$) ve “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ($\chi^2_{(4)}=13,918$, $p<.05$) ifadelerinde medeni durumun anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Bu ifadelere evli bireylerin katılım düzeyinin bekâr bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışındaki ifadeler için medeni durum değişkeni anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Evli bireylerin “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ifadesine yüksek düzeyde katılmaları, onların çoğunun aynı zamanda ebeveyn olması sebebiyle çocuk ve kadınlara karşı taşıdıkları şefkat ve himaye duygusuyla açıklanabilir. Fakat diğer maddedeki görece katılım fazlalığının benzer başka maddelerde görülmemesi, yerinde tartıştığımız gibi, bu katılımın anlamlı oluşunu biraz zayıflatmaktadır.

Eğitim değişkeninde gördüğümüz anlamlı farklılığa benzer bir anlamlı farklılık meslek değişkeninde de gözlemlenmiştir. “Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.” ($\chi^2_{(16)}=72,032$, $p<.05$), “Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(16)}=62,539$, $p<.05$), “Suriyelileri seviyorum.” ($\chi^2_{(16)}=52,581$, $p<.05$), “Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(16)}=31,936$,

p<.05), “Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” ($\chi^2_{(16)}=26,630$, p<.05), “İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.” ($\chi^2_{(4)}=659,434$, p<.05), “Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.” ($\chi^2_{(4)}=370,015$, p<.05), “Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.” ($\chi^2_{(16)}=34,334$, p<.05), “Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.” ($\chi^2_{(16)}=52,928$, p<.05), “Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ($\chi^2_{(16)}=69,631$, p<.05), “Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.” ($\chi^2_{(16)}=50,258$, p<.05), “Çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesi dini bir görevdir.” ($\chi^2_{(16)}=40,182$, p<.05), “Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.” ($\chi^2_{(4)}=699,298$, p<.05), “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ($\chi^2_{(4)}=671,932$, p<.05), “Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(16)}=51,791$, p<.05), “Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ($\chi^2_{(16)}=44,512$, p<.05) ifadelerinde meslek türünün anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Bu ifadelere kamu personeli bireyler diğer meslek gruplarına oranla daha yüksek düzeyde katılım sağlamışken, işçi bireylerin diğer meslek gruplarına göre katılım düzeyinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Yerinde tartışıp değerlendirdiğimiz gibi, kamu personellerinin çoğunluğu özel sektörde olan işçilere göre sabit gelir güvenceleri olduğu için bunun verdiği rahatlıkla diğerkâim davranmada daha öne çıktıkları ileri sürülebilir. Fakat birçok esnaf ve serbest meslek sahibinin kamu personellerine oranla daha yüksek gelir sahibi olmaları ihtimaline rağmen prososyal davranış konusunda onlar kadar yüksek katılım sağlamamış olmaları burada başka etkenlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Hiçbir meslek grubunda kamu personellerindeki kadar gelir güvencesinin olmaması, buradaki en belirleyici unsur olarak görünmektedir.

Gelir düzeyinin şu ifadelerde anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir: “Suriyeliler zor durumda kalmış Müslüman kardeşlerimdir.” ($\chi^2_{(8)}=44,547$, p<.05), “Suriyelilerin bizden daha kötü şartlarda yaşadıklarını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=34,830$, p<.05), “Suriyelileri seviyorum.” ($\chi^2_{(8)}=34,477$, p<.05), “Suriyelilere yardımcı olmak dini görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=27,866$, p<.05), “Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” ($\chi^2_{(8)}=20,120$, p<.05) ifadelerinde gelir düzeyinin anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. “Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.” ($\chi^2_{(8)}=28,141$, p<.05), “Zekâtın Suriyeli ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini düşünürüm.”

($\chi^2_{(8)}=23,888$, $p<.05$), “Kurum ve kuruluşların (Türk Kızılay, Belediyeler vb.) ülkemizdeki Suriyelilere yardım etmeleri doğru bir uygulamadır.” ($\chi^2_{(8)}=18,040$, $p<.05$), “Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal problemlerin çözülmesi Müslüman toplumun görevidir.” ($\chi^2_{(8)}=26,605$, $p<.05$), “Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olurum.” ($\chi^2_{(8)}=35,964$, $p<.05$), “Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=32,394$, $p<.05$), “Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=30,499$, $p<.05$) ve “Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=23,689$, $p<.05$). Alt gelir grubundaki bireylerin bu ifadelerle diğer gelir gruplarındakilere oranla daha yüksek düzeyde katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, Ayten’in araştırmasında ulaştığı sonuçlarla örtüşmektedir. Gelir düzeyinin anlamlı bir farklılık oluşturduğu diğer üç ifade şunlardır: “Suriyeli ihtiyaç sahiplerine gizli bir şekilde yardım etmeyi doğru buluyorum.” ($\chi^2_{(8)}=27,465$, $p<.05$), “Suriyelilerin sorunlarına çözüm yolları aramaktan memnun olurum.” ($\chi^2_{(8)}=36,573$, $p<.05$), “Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumak dini bir görevimdir.” ($\chi^2_{(8)}=19,929$, $p<.05$). Bu ifadelerle üst gelir grubundaki bireylerin diğer gelir gruplarındaki bireylere göre daha yüksek seviyede katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Üst gelir grubunun yüksek düzeyde katılım sağladığı maddelerden ilk ikisi doğrudan yardım etmeden ziyade yardım etme yöntemiyle ilgili olduğu için geçimini zor sağlayan alt gelir grubuna oranla rahat harcama yapan üst gelir grubundaki bireylerin daha çok ilgisini çekmiş olabilir.

Anket maddelerindeki ifadelerle katılım konusunda cinsiyet, yaşanan yer ve medeni durum değişkenlerinde gözle görülür bir farklılaşma görülmemişken, yaş, eğitim, meslek ve ekonomik durum değişkenlerinde dikkat çekici anlamlı farklılıklar görülmüştür.

Cinsiyet değişkeninde bazı maddelerde kadınlar yüksek katılım sergilemişken, bazı maddelerde erkekler yüksek katılım sergilemiştir. Fakat genel olarak kadınların görece yüksek katılım sağladıkları anlaşılmaktadır. Yedi değişken içinde farklılığın hissedilemeyecek kadar düşük olduğu tek değişkenin yaşanan yer olduğu görülmektedir. Medeni durum değişkeninde katılım evli bireyler lehine görünmekle birlikte maddelerin çoğunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Yaş değişkenindeki dağılım, orta ve son yetişkinlikte yoğunlaşması sebebiyle makul bir açıklama yapmaya elverişli görünmektedir. Zira kendi ayakları üzerinde durabilen, yetişmiş, olgunlaşmış, düzenli bir iş ve aile düzeni çağında olan bireylerin sosyal sorumluluk üstlenmede öne çıkmaları izah edilebilir bir durumdur.

Eğitim, meslek ve ekonomik durum değişkenleri birbiriyle ilişkili görünmesine rağmen her birindeki katılım yüksekliği diğer değişkendeki ile paralellik arz etmeyecek şekilde kendini göstermiştir. Mesela eğitim değişkeninde ilköğretim mezunu bireyler prososyal davranışta yüksek katılım sağlamışken, meslek değişkeninde kamu personeli bireyler yüksek katılım sağlamışlardır. Türkiye’de yasal düzenlemelere göre 2012’den beri en az lise mezunu ve yükseköğretim mezunu grubundakiler kamu personeli olabilme hakkına sahip olduklarına göre kamu personelleri içindeki ilköğretim mezunlarının oranının gün geçtikçe azalması gerekir. Hâlbuki katılım yüksekliği açısından ilköğretim mezunları ile kamu personelleri arasında belli bir düzeyde kesişme ve örtüşmenin olması beklenir. Türkiye’de yaklaşık 2012 yılına kadar ilköğretim mezunları da kamu personeli olabiliyordu, ancak bu grubun aradan geçen sekiz yılın sonunda mevcut kamu personeli toplamı içinde azalmış olacağı düşünülebilir. Öyleyse uyumsuzluk anlamına gelen bu tablonun başka faktörlerle açıklanabilmesi gerekir. İlköğretim mezunları dışında kalan lise ve yükseköğretim mezunlarının hepsi değil, bazıları kamu personelidir. Ayrıca kamu personeli dışındaki meslek gruplarında da lise ve yükseköğretim mezunları bulunabilmektedir. İki değişkende bire bir örtüşme gerekmez. Burada dikkat çekici olan husus, 2012’den beri son sekiz yıldır kamu personeli olma hakkı olmadığı için bugün kamu personeli olamayan birçok ilköğretim mezununun, çoğunluğu lise ve yükseköğretim mezunlarından oluşan kamu personelleri ile benzer şekilde aynı ifadelerde kendi değişkenlerindeki diğer gruplardan yüksek düzeyde katılım sağlamış olmalarıdır.

Anketteki 1, 2, 4, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20 numaralı maddelerde ilköğretim mezunları, kamu personeli olan bireyler gibi değişken bazında diğer katılımcı gruplarından daha yüksek düzeyde katılım sağlamışlardır. Ancak eğitim değişkenindeki ilköğretim mezunu bireyler, meslek değişkenindeki kamu personeli bireylerden farklı olarak “Sadakamı Suriyeli ihtiyaç sahiplerine veririm.” ($\chi^2_{(8)}=24,906$, $p<.05$), “Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerine Allah rızası için katılıyorum.” ($\chi^2_{(8)}=22,325$, $p<.05$), “Medyada Suriyelilerle ilgili çıkan olumsuz haberlere üzülüyorum.” ($\chi^2_{(8)}=21,346$, $p<.05$) ifadelerinde yüksek katılım sağlarken; meslek değişkeninde kamu personeli bireyler, eğitim değişkenindeki ilköğretim mezunu bireylerden farklı olarak “Suriyelileri seviyorum.” ($\chi^2_{(16)}=52,581$, $p<.05$), “Ensar-Muhacir kardeşliği beni Suriyelilere yardım etmeye yöneltir.” ($\chi^2_{(16)}=26,630$, $p<.05$), “İhtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadisler, beni Suriyelilere hayırda bulunmaya yöneltir.” ($\chi^2_{(4)}=659,434$, $p<.05$), “Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.” ($\chi^2_{(4)}=370,015$, $p<.05$) ifadelerinde yüksek katılım sağlamışlardır.

Alt gelir grubundaki bireyler, 13 maddede orta ve üst gelir gruplarındaki bireylerden daha yüksek katılım sağlamışlardır. Üst gelir grubundaki bireyler de üç maddede alt ve orta gelir gruplarındaki bireylerden daha yüksek katılım sağlamışlardır. Herhangi bir gelir grubunun, eğitim ve meslek değişkenlerindeki herhangi bir grupla örtüşmesi kanıtlanamaz. Eğitim düzeyi yüksek olan bir birey alt gelir grubunda yer alabileceği gibi, tam tersine eğitim düzeyi düşük olan bir birey de üst gelir grubunda yer alabilir. Esnaf, serbest meslek ve işçi meslek gruplarında belli bir düzeyde eğitim mezunu olmak zorunlu olmamakla birlikte bazı kamu personeli görevleri yükseköğretim mezunu olmayı gerektirmektedir. Zorunlu eşleşme sadece kamu personellerinin bir kısmında gerçekleşebilir. Uzmanlık gerektiren bazı işçi sınıflarında da belli bir düzeyde eğitim gerekli olabilir. Şartlanmışlık sonucu zihnimiz yüksek eğitim düzeyinde olmak ile kamu personeli ve orta veya üst gelir grubunda olmayı yan yana getirebilir, fakat bu, gerçekte örtüşmez. Alt gelir grubundakilerin kendileri gibi alt gelir grubunda olan kişilere yardım yapılmasını desteklemeleri empati gereği anlaşılır bir durumdur. Fakat orta gelir grubundakilerin hiçbir maddede yüksek katılım sağlamamış olmaları düşündürücüdür. O zaman diğer meslek gruplarına göre iş garantisi olan kamu personellerinin meslek değişkeninde 16 maddede yüksek katılım sağlamış olmalarını nasıl izah edeceğiz? Bu, kamu personelleri arasında alt gelir grubu ile üst gelir grubunun, orta gelir grubuna oranla daha fazla olduğu anlamına gelebilir. Eğitim değişkeninde ilköğretim mezunu bireylerin yüksek katılım sağlamaları, kamu personellerinin bir kısmının alt gelir grubunda yer almalarıyla açıklanabilir. Yoksa ilköğretim mezunu, kamu personeli ve alt gelir grubunda olmak birbirini gerektiren nitelikler değildir.

Araştırmamızın bulgularından, Ankara/Altındağ ilçesinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, Suriye iç savaşı sebebiyle ülkelerini terk ederek Türkiye'ye göç edip Ankara/Altındağ bölgesinde ikamet eden Suriyeli göçmenlere prososyal davranış konusunda büyük ölçüde olumlu yaklaşıtları, onlara maddi yardım ve sosyal destek dâhil birçok prososyal desteği sağlamaya istekli oldukları anlaşılmaktadır. Biz, araştırmada dindarlığın prorsosyal davranışı nasıl ve ne ölçüde etkilediğini araştırdık. Değişkenine göre, bazı gruplar birtakım maddelere yüksek veya orta düzeyde destek verirken bazı gruplar daha düşük destek vermişlerdir.

Suriyeli kadın ve çocukların istismar edilmemesi için onları korumayı dini bir görev kabul etme; Suriyelilere bir haksızlık yapıldığında rahatsız olma; çalışan Suriyelilere hak ettikleri ücretin ödenmesini dini bir görev sayma; ihtiyaç sahiplerine yardımı teşvik eden ayet ve hadislerden etkilendiği için Suriyelilere hayırda bulunmaya yönelme; Suriyelileri ötekileştirmenin din ile bağdaşmadığını düşünme, en yüksek katılım alan maddelerdir. Ayet

ve hadislerin emri olduğu için Suriyelilere hayırda bulunmaya yönelme maddesi dışındakiler, kişilerin dini motivasyon olmadan da adalet duygusunun etkisiyle destek verecekleri ifadeler olarak görünmektedir. Buradan, Suriyelilere prorsyal davranışta dini motivasyonun beklendiği kadar etkili olmadığı sonucu çıkarılabilir. Zira katılımın düşük olduğu beş maddeden ikisi, sadaka ve zekâtın Suriyelilere verilmesiyle ilgili olup özellikle zekâtın verilmesinde bu desteğin en alt seviyeye indiği gözlemlenmektedir. Ayet ve hadislerin teşvikiyle Suriyelilere hayırda bulunmayı yüksek düzeyde kabul eden bireylerin dinî emir niteliğindeki sadaka ve zekâtı Suriyelilere verme konusunda niçin geri durdukları açıklama gerektiren bir paradokstur. Orta düzeyde katılım alan maddelerin çoğu zaten Suriyeli göçmenlere yapılacak fiilî yardım şekilleriyle ilgilidir. “Sokakta dilenen Suriyeli kadınlara yardım ederim.” ifadesine katılımın düşük olması, muhtaç kişinin Suriyeli olmasından ziyade katılımcıların dilenme olgusuna negatif yaklaşımıyla bağlantılı olabilir. Çünkü aynı bireyler, Suriyeli kadın ve çocukların istismarına karşı onları himaye etmeyi önemli bir dini görev kabul etmektedir.

“Ülkemize sığınmış Suriyelileri yük olarak görmüyorum.” ve “Suriyelileri seviyorum.” maddelerine verilen düşük katılım, bu bölgedeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında Suriyeli göçmenlere karşı ciddi bir antipati oluştuğunu ima etmektedir. Bu antipatinin sebeplerini araştırmak bu tez sınırlarını aşmaktadır. Fakat her göç olayında olduğu gibi misafirliğin kalıcı ve uzun süreli ikamete dönüşmesi, yerel halkın sosyal fayda ve imkânları Suriyelilerle bölüşmek istememesi bunda belli bir ölçüde pay sahibi olabilir. Yüksek düzeyde Suriyeli göçmenlere maruz kalan ve kendilerinin zorunlu olarak uydukları kuralların Suriyeliler tarafından çiğnenmesi halinde mazur görüldüklerini gözlemleyen yerel halkın göçün ilk yıllarına oranla desteğini çektiği anlaşılmaktadır. Çalışabilecek durumdaki Suriyelilerin iş bulup çalışarak geçimlerini sağlamaları da halkta artık onların yardıma muhtaç olmadıkları algısı oluşturmuş olabilir.

Sonuç olarak, alt ve orta gelir grubunda bulunanların çoğunlukta olduğu bir bölgede Suriyeli göçmenlere verilen bu desteğin her şeye rağmen yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Dindarlığın motive ettiği prososyal desteğin sosyal sorunlar sebebiyle zayıflaması olağan görünmektedir. Ensar-Muhacir ilişkisinin yerini artık rekabete dönüşen yerli-yabancı ilişkisine bıraktığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK).

Adler, Alfred (2003). *İnsan Tabiatını Tanıma* (Çev. A. Yörükkan). İstanbul: iş Bankası Kültür Yayınları.

AFAD. 2013/1 Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri Hakkında Genelge. <https://www.afad.gov.tr/tr/2311/Genelge>. 30 Mart 2017.

AFAD. 2015/8 Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Genelgesi.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2014). Suriye’den Türkiye’ye nüfus hareketliliği, kardeş topraklarında misafirlik. <https://www.afad.gov.tr/tr/25296/Suriye-Raporlari> adresinden erişilmiştir.

Afet, Başbakanlık ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2017). Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. T.C. Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: Ankara.

Akşit, G., Bozok M. ve Bozok, N. (2016.). Zorunlu Göç, Sorunlu Karşılaşmalar: Hisar Köyü, Nevşehir’deki Suriyeli Göçmenler Örneği, *T.C. Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2015,1, 2.baskı, 92-116.

Allport, Gordon (1966). Religious Context of Prejudice. *Journal for Scientific Study of Religion*. 5, 447-457. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01762402>

Allport, Gordon W. (1956). *Personality: A Psychological Interpretation*. London: Constable&Company LTD. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.462170>

Allport, Gordon. (2004). *Birey ve Dini* (Çev. B. Sambur). Ankara: Elis Yayınları.

Anadolu Ajansı, <https://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/uluslararası-iyilik-odulleri/> (Erişim. 19.01.2020).

Apaydın, Halil. (2002). “Burçların Dinî Tutum Ve Davranışlarla İlişkisi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II*(3): 183.

Arıcan, Ercan. (2019). *Gündelik Hayat Bağlamında Suriyeli Sığınmacıları Şeytanlaştırma Pratikleri: Önder Mahallesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Aronson, E., T. D. Wilson ve R. M. Akert. (2012). *Sosyal Psikoloji*. Çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ayten, Ali. (2009). “Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ayten, Ali. (2010). *Empati ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Ayvalıoğlu, Namık. (1987). Has The Recent Urbanization in Turkey Changed The Nature of Traditional Primary Group Relationship: A Study of Social Supportiveness Between Kin, Friends and Neighbours in Various Types of Turkish Environments. *İstanbul Üniversitesi Tercübî Psikoloji Çalışmaları*. 15, 87-124.

Bahadır, Abdülkerim (2002). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din: Logoterapik Bir Araştırma*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Bakioğlu, Akın, Feray Artar, ve Hüseyin İzmir. 2018. *Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri*. Ankara: Sosyoloji Derneği.

Bar-Tal, Daniel. (1986). Altruistic Motivation to Help: Definition, Utility and Operationalization. *Humboldt Journal of Social Relations*. 13(1&2), 3-14.

Batson C. D, P. Schoenrade P., W. L. Ventis. (2017). Din ve Birey Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım. Çev. A. Kuşat, A. Taştan. Kayseri: Kimlik Yayınları.

Batson, C. Daniel ve diğ. (1999). “And Who Is My Neighbor?”: Intrinsic Religion as a Source of Universal Compassion. *Journal for the Scientific Study of Religion* 38 (4), 445-457.

Batson, C. Daniel ve diğ. (2005). Empathy and Altruism. *Handbook of Positive Psychology* (Ed. C. R. Snyder), London: Oxford University Press.

Baycar, Abdülmuttalip. (2019). “Dini ve Sosyolojik Boyutlarıyla Dayanışma-Yardımlaşma Olgusu”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21(39): 199-225.

Baykul, Y. ve C. O. Güzeller. (2020). Sosyal Bilimler İçin İstatistik SPSS Uygulamalı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bektaş, Y. (2014). Mekânsal ayrışmanın değişen niteliği. *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı IV* içinde (ss. 223-238). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Bezicioğlu, B., Çankaya H., Arslan T. M., Kalaycıoğlu Z. ve Demir V. (2000). *Altındağ'ın dünü, bugünü ve yarını*. Ankara: Altındağ Belediyesi.

Bierhoff, Hans Werner. (2005). *Prosocial Behavior*. New York: Psychology Press.

Bilgin, Nuri (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bilgin, Nuri. (1995). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir: İzmir Kitaplığı.

Budak, Selçuk. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahih*. 8 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Büyükçalık M. E. (2014). Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları. Yüksek Lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Cenevre Sözleşmesi, 1951.

Clarke, David. (2003). *Pro-social and Anti-social Behaviour*. London: Routledge
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, sayı: 29594, 15 Ocak 2016.

Çarkoğlu, Ali ve Binnaz Toprak. (2000). *Türkiye'de Din Toplum ve Siyaset*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Çayabatmaz, E. (2016). "Kur'an'ı Kerim Bağlamında İslami Dindarlık Ölçeği denemesi". Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi.

Çetin, İ. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi*, 34, 197-222.

Çiçekli, B. (2016). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*. Ankara: Beta Yayınevi.

Darley, John M. ve Daniel Batson. (1973). From Jerusalem to Jericho: A Study of Situational and Dispositional Variables in Helping Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*. 27, 100-108.

Dawkins, Richard. (1995). *Gen Bencildir* (Çev. E. Ü. Müftüoğlu). Ankara: Tübitak Yayınları.

Deaux, Kay ve Lawrence Wrightsman (1984). *Social Psychology in the 80s*. Monterey: Brooks/Cole Publishing Company.

Değer, Emine Sena. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Hukuki Statüsü Ve Hükümet Kararnameleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Demirci, İbrahim. "Yardımseverlik Ölçeği.

Demirhan, Y. ve S. Aslan. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.

Demirtaş, Meltem. (2019). *Suriyelilerin Türkiye'ye Göç Süreci Ve İlişkiler Ağı: Ulubey Mahallesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dökmen, Üstün. (2002). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayınları.

Duriez, Bart. (2004). Are Religious People Nicer People? Taking A Closer Look at The Religion-Empathy Relationship. *Mental Health, Religion & Culture*. 7 (3), 249-254.

Duru, Erdinç. (2002). Öğretmen Adaylarında Kişi-Durum Yaklaşması Bağlamında Yardım Etme Davranışı Eğilim, Empati ve Düşünme Stilleri İlişkisi ve Bu Değişkenlerin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eisenberg, Nancy ve P. A. Miller. (1987). The Relation of Empathy to prosocial and related behaviours. *Psychological Bulletin*. 101, 91-119.

Eisenberg, Nancy. (2001). Empathy-Related Emotional Responses, Altruism, and Their Socialization. *Visions of Compassion: Western Scientists and Tibetan Buddhists Examine Human Nature* (Ed. Richard Davidson), New York: Oxford University Press.

Ekşi, Nuray. (2018). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beya Yayınları.

El-Halife, Abdullah H. (1994). İslam'da Suç Eğilimine Karşı Koruyucu Bir Mekanizma Olarak Dindarlık. *İslâmi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (2), 9-21.

Emin M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi temel eğitim politikaları, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, İstanbul, sayı 153: 12-20.

Erdoğan, Murat. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*, 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi

Erdoğan, Murat. (2018). *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamının Çerçevesi*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fersahoğlu, Yaşar. (2001). Yetişkinlerin Din Eğitim ve Öğretiminde Yardım Etme Bilinci. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 20, 145-159.

Franzoi, Stephen L. (2000). *Social Psychology*. Boston: McGraw Hill.

Freud, Sigmund. (1997). *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri* (Çev. S. Budak). Ankara: Öteki Yayınları.

Fromm, Erich. (1991). *Sahip Olmak ya da Olmak* (Çev. A. Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınları.

Fromm, Erich. (1994). *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı* (Çev. S. Budak). 2. Baskı. Ankara: Öteki Yayınları.

Fromm, Erich. (1997). *Hayatı Sevmek* (Çev. A. Köse). İstanbul: Arıtan Yayınları.

Fromm, Erich. (1997). *Özgürlükten Kaçış* (Çev. S. Budak). 4. Baskı. Ankara: Öteki Yayınları.

Geçici Koruma Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, sayı: 29153, 22 Ekim 2014.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2015). *İstatistiki veriler*. http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi_409_422_424_icerik adresinden erişilmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2019). *İstatistiki veriler*. http://www.goc.gov.tr/icerik/hizmet-birimleri_362_365 adresinden erişilmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 10.05.2020)

Göç ve Uyum Raporu, 2018.

Green, S. B. ve Salkind, N. J. (2008). *Using SPSS for Windows and Macintosh (Analyzing and Understanding Data–Fifth Edition)*. Pearson Prentice Hall. New Jersey.

Gruen, Arno. (2006). *Empatinin Yitimi: Kayıtsızlık Politikası Üzerine* (Çev. i. iğan). İstanbul: Çitlenbik Yayınları.

Güçer, M., Karaca, S., Dinçer, O. Bahadır. (2013). Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 13-04.

Günay, Enver. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı.

Güngör, Erol. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Gürel Üçer, Zeynep Aslı, Seher Özkazanç ve Zeynep Atılğan. 2018. “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Kente Uyumu: Ankara Siteler’de İstihdama Katılım”. *Journal of International Scientific Researches* 3(2): 610-24.

Gürses, İbrahim. (2017). *Dindarlık ve Kişilik*. İstanbul: Emin Yayınları.

Hardy, Sam A. ve Gustavo Carlo (2005). Religiosity and prosocial Behaviours in Adolescence: The Mediating Role of Prosocial Values. *Journal of Moral Education*. 34 (2), 231-249.

Hastings, P. D. ve diğerleri. (2006). The Socialization of Prosocial Development. *Handbook of Socialization: Theory and Research* (Ed. Joan Grusec). New York: Guilford Publications.

Hellinger, Bert. (2007). *Yardım Etmenin Düzenleri* (Çev. S. Toksoy). İstanbul: Pan Yayınları.

Hinde, Robert. (1999). *Why Gods Persist: A Scientific Approach to Religion*. London Routledge.

Hojat, Mohammadreza ve diğ. (2002). Physician Empathy: Definition, Components, Measurement, and Relationship to Gender and Specialty. *Annual Journal of Psychiatry*. 159 (9),1563-1569.

Hood, Ralph W. ve diğ. (1996). *The Psychology of Religion: An Empirical Approach*. New York: The Guilford Press.

<https://ajp.psychiatryonline.org/doi/pdf/10.1176/appi.ajp.159.9.1563>

<https://archive.org/details/socialpsychology0003fran>

<https://archive.org/details/socialpsychology00wrig>

<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=psychfacpub>

<https://docplayer.net/4862985-Social-psychology-experimental-and-critical-approaches.html>

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1467-6494.2005.00322.x>

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-5906.2005.00289.x>

https://pdfs.semanticscholar.org/133b/7f927734816290c215e7d56e490671657bcb.pdf?_ga=2.263734732.1101877998.1597914697-2068924127.1591348227

https://pdfs.semanticscholar.org/9ab8/57d6b00e2c951c6fb09df51d7a5e10f791fb.pdf?_ga=2.87150040.1101877998.1597914697-2068924127.1591348227

<https://philipperushton.net/wp-content/uploads/2015/02/personality-prosocial-social-learning-rushton-ethics-4-1982.pdf>

https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf

<https://toad.halileksi.net/olcek/yardimseverlik-olcegi>

https://ttu-ir.tdl.org/bitstream/handle/2346/1205/Gillett_Kyle_diss.pdf?sequence=1&isAllowed=y

<https://www.apadivisions.org/division-36/publications/newsletters/religion/2006/04-issue.pdf>

https://www.jstor.org/stable/1387605?seq=1#metadata_info_tab_contents

https://www.jstor.org/stable/2083262?seq=1#metadata_info_tab_contents

https://www.researchgate.net/publication/19598630_The_Relation_of_Empathy_to_Prosocial_and_Related_Behaviors

https://www.researchgate.net/publication/225209967_Prosocial_Behavior_Solidarity_and_Framing_Processes

https://www.researchgate.net/publication/232935442_Are_religious_people_nicer_people_Taking_a_closer_look_at_the_religion-empathy_relationship

https://www.researchgate.net/publication/259632608_Altruistic_Motivation_to_Help_Definition_Utility_and_Operationalization

https://www.researchgate.net/publication/269112903_Handbook_of_Socialization/link/55075ff10cf27e990e06bbe2/download

https://www.researchgate.net/publication/45087689_Niall_Scott_and_Jonathan_Seglow_Altruism_Maidenhead_Open_University_Press_2007

https://www.ruhr-uni-bochum.de/soc-psy/scholar/2004_AltruisticPersonality.pdf

<https://www.semanticscholar.org/paper/Effect-of-feeling-good-on-helping%3A-cookies-and-Isen-Levin/508193706d0c21b5ca09e8f43a3ce01e03a2138c>

Hürriyet Gazetesi, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/8-bin-nufuslu-mahallenin-ucte-ikisi-suriyeli-41098453> 29.01.2019 (Erişim: 12.05.2020).

IOM. (2011). *Glossary on Migration* (2. Baskı). International migration law series, Geneva.

Isen, Alice M. ve Paula F. Levin. (1972). Effect of Feeling Good on Helping: Cookies and Kindness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 21 (3), 384-388.

Jung, Carl Gustav. (2015). *Feminen Dişillığın Farklı Yüzleri*. (Çev. Tuğrul Veli Soylu). Pinhan Yayıncılık.

Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadir. (2018). *Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutum Ölçeği*.

Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Kara, M.A. (2017). *Göç yazıları. Kuramdan alana Türkiye’de göç*. Ankara: Kırmızı Çatı Yayınları

Karasar, Niyazi. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 3. Baskı. Ankara: Bilim Yayınları.

Karataş, Kasım, Filiz Demiröz, Edip Aygüler, Mustafa Çağrı Ayalp, ve Cemre Bolgün. 2018. *Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezinden Hizmet Alan Suriyeliler: Sorun, Gereksinim, Beklenti ve Kurum Memnuniyetleri*. 20777. Ankara: Türk Kızılay Derneği.

Kavakdan, M. Yorgancıoğlu, M. Sağlam, Z. Özkan, Ü. (2011, Mart- 2014, Haziran) İHH Suriye Faaliyet Raporu: İstanbul.

Kavas, Erkan. (2013a). “Demografik Değişkenlere Göre Dini Tutum”. *Akademik Bakış Dergisi* 38: 1-20.

Kaya, İ. E.Yılmaz Eren. (2015). *Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. Seta Yayıncılık.

Kaya, Özgür Salih. (2019). *Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeli Üniversite Öğrencilerinin Göç Sürecindeki Uyum Yaşantıları*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Kayıklık, Hasan. (2003). *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi.

Kedikli U. (2016). Ayrılkçı Etnik Terörizm Sorunu. 472-483, içinde: *Günümüz Dünya Sorunları* (eds: Aydın F). Pagem Akademi Yayınları, Ankara.

Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata. (2016). *Mültecilere Ait Tutum Ölçeği*.

Kimter, Nurten. (2008). *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi.

Kirişçi, K. (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli mülteciler" sınavı, Ankara, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Krumu (USAK) ve Brookings Enstitüsü*, 11-21.

Koç, Mustafa. (2008). Yetişkinlik Döneminde Dindarlık ile Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki ilişki. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kösemihal, N. (1955). *Sosyoloji Tarihi*, İstanbul: Remzi Yayınları.

Kuşdil, M. Ersin ve Çiğdem Kağıtçıbaşı. (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 15 (45), 59-76.

Lindenberg, Siegwart. (2006). Prosocial Behavior, Solidarity, and Framing Processes. *Solidarity and Prosocial Behavior: An Integration of Sociological and Psychological Perspectives* (Ed. D. Fetchenhauer ve diğ.). New York: Springer.

Lortoğlu, C. (2017). Suriyeli Mültecilerin "Misafir" Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış. *İnsan & İnsan yayını*. 11.4:54-80.

Maslow, Abraham. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi* (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

MEB. 26 Nisan 2013 Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler.

MEB. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Genelgesi. Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri, 26 Eylül 2013, Ankara, 2013.

Mehmedoğlu, A. Ulvi. (2006). Gençlik, Değerler ve Din. *Küreselleşme, Ahlak ve Değerler* (Ed: Y. Mehmedoğlu-A.U. Mehmedoğlu). İstanbul: Litera Yayınları.

Middle East Development Network (MDN). (2015). *Suriyeli-Türk Uyumu - Gaziantep'teki Suriyelilerin ve Türklerin Uyumu Araştırması*. İstanbul: Middle East Development Network (MDN) ve SABR İstatistik Araştırmaları ve Kamu Politikası Merkezi.

Milliyet Gazetesi, <https://www.milliyet.com.tr/pazar/altindag-da-bir-suriye-mahallesi-2386604> 29.01.2017 (Erişim: 12.05.2020).

Ok, Üzeyir. (2011). Dini tutum ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 529-549.

Özcan, Zeynep. (2007). Empati ile Dini inanç Arasındaki ilişki Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdamar, K. (2013). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi* (9. Baskı). Eskişehir: Nisan Kitabevi.

Peker, Hüseyin. (2008). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Penner, Louis A. ve diğ. (2000). Prosocial Behavior: Multilevel Perspectives. *Annual Review of Psychology*. 56, 365-392.

Piliavin, Jane Allyn ve Charng, Hong-Wen. (1990). Altruism: A Review of Recent Theory and Research. *Annual Review of Sociology*. 16, 27-65.

Roberts, Keith A. (1995). *Religion in Sociological Perspective*. New York: Wadsworth Publishing Company.

Rogers, Wendy S. (2003). *Social Psychology: Experimental and Critical Approaches*. Berkshire: McGraw Hill Education.

Rushton, Philippe. (1982). Altruism and Society: A Social Learning Perspective. *Ethics*. 92 (3), 425-446.

Sambur, Bilal. (2007). *İslam'ın Aktüel Değeri*. Ankara: Katkı Yayınları.

Sarıçam, Hakan ve Metin Güven. (2012). “Özgüven ve Dini Tutum”. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science* 5(7): 573-586.

Sarışır, S. (2006). *Demografik oyun: Sürgün*. İstanbul: IQ Yayınevi.

Saroglou, Vassilis ve diğ. (2005). Prosocial Behavior and Religion: New Evidence Based on Projective Measures and Peer Ratings. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 44 (3), 39–50.

Saroglou, Vassilis. (2006). Religion's Role in Prosocial Behavior: Myth and reality? *Psychology of Religion Newsletter*. 31 (2), 1-8.

Savran, Sezen – Sat, N. Aydan. (2019). Ankara’da Suriyeli Göçmenlerin Yer Seçimi Tercihlerinin İncelenmesi Ve Bir Etnik Kentsel Adacık Örneği Olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri, *Ankara Araştırmaları Dergisi* 7/2, 283-302.

Scott, Niall ve Jonathan Seglow. (2007). *Altruism: Concepts in the Social Sciences*. New York: Open University Press.

Seydi, A. R. (2014). Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31: 276-285. Isparta.

Sizer, İsmail. (2019). *Ankara’daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Oluşum Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Subaşı, Necdet. (2002). Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler. *İslâmiyât Dergisi*. 5 (4), 17-30.

Suriyeliler Kayıtlarını Güncellemeye Davet Ediliyor
http://www.goc.gov.tr/icerik6/suriyeliler-kayitlarini-guncellemeye-davet-ediliyor_350_361_10611_icerik (Erişim: 08.09.2018)

Şahin, Adem. (2008). Ergenlerde Dindarlık ve Empati. *Marife Dergisi*. 8 (1), 149-166.

Şen, Asiye Bekârca. (2019). *Suriyelilerin Türkiye’ye Sığınma Deneyimi Ve Sosyal Hizmet Müdahalesine Yönelik Fenomenolojik Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Şimşek, D. (2017). Göç politikaları ve insan güvenliği: Türkiye’deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 140:11-27.

Şimşek, M. Sait. (1999). *Kuran’ın Ana Konuları*. İstanbul: Beyan Yayınları.

T.C. Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/>

Taylor, Shelley E. ve diğ. (2007). *Sosyal Psikoloji* (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Temel, D. G. ve Z. E. Kahraman. (2019). Göçmen Mahallelerinde Konut Dış Mekânında Uyarılma: “Küçük Halep,” Önder Mahallesi, Ankara Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi* 7(2), 415-431.

Tunç, A.Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63).

Turan, Ali Yuşa. (2019). “Uluslararası Koruma Ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakkı”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Türk Kızılay. (2017). *2017 yılı göç istatistik raporu*. Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü.

Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Bilgilerinin Güncellenmesi İle İlgili Broşür http://www.goc.gov.tr/files/files/tr_ucuncu_asama_brosur.pdf (Erişim 07.10.2018)

Uludağ, Hilal. (2016). Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

UNICEF. Türkiye’de “Kayıp bir Kuşak” oluşmasını önlemek, http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/10.2016_Children%20of%20Syria_revised_TR_final.pdf. 03 Nisan 2017.

Uysal, Veysel. (2006). *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Uysal, Veysel. (2007a). Kentsel Hayatta Dindarlık ve Oruç ibadetinin Bireysel-Toplumsal Yansımaları. *M.Ü.İ.F.D.*, 32, 19-44.

Uysal, Veysel. (2007b). Yetişkinlerde Dindarlık ve Değerler: Dini Hayat, Değer Tercihleri ve Kadına Bakış Eğilimleri. *Değerler ve Eğitimi* (Ed. Hayati Hökelekli ve diğerleri). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.

Ümmet, Durmuş - Ekşi, Halil - Otrar, Mustafa. (2013). “Özgecilik (Altruizm) Ölçeği Geliştirme Çalışması”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 11(26): 301-321.

Wuthnow, Robert. (1991). *Acts of Compassion: Caring for Others and Helping Ourselves*. Oxford: Princeton University Press.

Yanık, Osman. (2019). *Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyo Ekonomik Durumları İle Sosyal Uyum İlişkisi: Sultanbeyli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Hüseyin. (2002). Türk Müslümanlığı, Dindarlık ve Modernlik. *İslamiyat Dergisi*. 5 (4), 57-66.

Yiğit, Hülya Özudoğru, Adnan Kan, Latife Uslu, Esra Yaman. (2018). “Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* Yıl: 18 Sayı: 40/2: 115-140 ISSN: 2148-942.